

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EKONOMETRİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**GÖÇ, İŞSİZLİK VE GELİR ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN ANALİZİ:
OECD ÜLKELERİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gamze ARTAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa KÖSEOĞLU

EYLÜL - 2019

TRABZON

ONAY

Gamze ARTAN tarafından hazırlanan “Göç, İşsizlik ve Gelir Arasındaki İlişkilerin Analizi: OECD Ülkeleri Örneği” adlı bu Çalışma 18/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak Ekonometri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı-Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Red	
Prof. Dr. Mustafa KÖSEOĞLU	Başkan			
Prof. Dr. Tuba YAKICI AYAN	Üye			
Prof. Dr. Hasan ÖZYURT	Üye			

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Gamze ARTAN

10.09.2019

ÖNSÖZ

Ekonomik ve politik faktörler, coğrafi faktörler, çatışmalar ve doğal afetler gibi birçok faktör tarafından yönlendirilen uluslararası göç hareketleri, özellikle 2000’li yıllardan sonra küreselleşmenin etkisiyle birlikte büyük ölçüde artmış durumdadır. Çok sayıda faktörün etkisiyle ortaya çıkan uluslararası göç hareketlerinin avantaj ya da dezavantajları farklı disiplinlere göre değişiklik göstermektedir. Ekonomi perspektifinden bakıldığında, göç ile birlikte ülke ihtiyaç duyduğu bilgi birikimi, uzmanlık ile vasıflı ve vasıfsız işgücünün hizmetlerinden yararlanabildiğinden göçmenler ülkelerin kalkınması için önemli bir araç olarak görülmektedir. Öte yandan göçmenler geldikleri ülkelerin işgücü piyasasının etkin işleyişini bozarak ücretlerin düşmesine, gelir adateletsizliğinin artmasına ve yerel işgücünün zarar görmesine neden olabilmektedir. Bu çalışmada; göç, işsizlik ve kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkiler OECD ülkeleri için panel veri analizi yöntemiyle araştırılmıştır. Elde edilen bulguların, göçle ilgili kararlar verme durumunda olan politika uygulayıcılarına yol gösterici olması beklenmektedir.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde desteğini esirgemeyen aileme ve danışman hocam Prof. Dr. Mustafa KÖSEOĞLU’na teşekkür ederim. Ayrıca tezin hazırlanma sürecinde desteklerini gördüğüm Gümüşhane Üniversitesinden Doç. Dr. Pınar HAYALOĞLU’na, Karadeniz Teknik Üniversitesinden Arş. Gör. Selim Koray DEMİREL’e ve tezin analizlerinde destek aldığım Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinden Arş. Gör. Sinan ERDOĞAN’a teşekkür ederim.

Eylül, 2019

Gamze ARTAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
GRAFİKLER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ VE GÖÇ TEORİLERİ	4-25
1.1. Göç Kavramı	4
1.2. Göçün Tarihçesi	5
1.3. Göçün Belirleyicileri	7
1.4. Uluslararası Göç Teorileri	9
1.4.1. Ravenstein Göç Teorisi	11
1.4.2. Zipf Göç Teorisi	12
1.4.3. Lee İtme-Çekme Teorisi.....	13
1.4.4. Stouffer Kesişen Fırsatlar Teorisi.....	15
1.4.5. Petersen Göç Sınıflandırma Teorisi	17
1.4.6. Göçle İlgili Ekonomi Teorileri	18
1.4.6.1. Neoklasik Göç Teorisi.....	19
1.4.6.2. Göçün Yeni Ekonomi Teorisi.....	21
1.4.6.3. İkili İşgücü Piyasası Teorisi	22
1.5. Göç Kararının Verilmesi	25

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇLERİN EKONOMİK ETKİLERİNE İLİŞKİN LİTERATÜR ARAŞTIRMASI.....	26-40
2.1. Dünyada Uluslararası Göçlerin Boyutu	26
2.2. Dünyada En Fazla Göç Alan ve Göç Veren Ülkeler.....	28
2.3. OECD Ülkelerinde Göçün Boyutu.....	30
2.4. OECD Ülkelerinde Ekonomik Yapı.....	34
2.5. Göçlerin Ekonomik Etkilerine İlişkin Literatür Araştırması.....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. OECD ÜLKELERİNDE GÖÇ, İŞSİZLİK VE GELİR ARASINDAKİ UZUN DÖNEM İLİŞKİLERİN ANALİZİ.....	41-53
3.1. Model ve Veri Seti	41
3.2. Tanımlayıcı İstatistikler.....	42
3.3. Ekonometrik Yöntem ve Analiz Sonuçları	42
3.3.1. Yatay Kesit Bağımlılık Testi.....	43
3.3.2. Panel Birim Kök Testi.....	44
3.3.3. Homojenlik Testleri.....	46
3.3.4. Eşbütünleşme Testi	47
3.3.5. Değişkenlerin Katsayılarının Hesaplanması.....	49
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	54
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	58
ÖZGEÇMİŞ.....	63

ÖZET

Küreselleşme hareketleriyle birlikte özellikle 2000'li yıllardan sonra büyük artış gösteren uluslararası göç hareketleri, günümüzde yüksek gelirli ülkeler için en önemli ekonomik ve politik konuların başında gelmektedir. Bu çalışmada, göçün makroekonomik belirleyicilerinin neler olduğunu ortaya koymak amacıyla göç, işsizlik ve kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkiler 2000-2016 döneminde panel veri analiz yöntemi kullanılarak 27 OECD ülkesi için test edilmiştir. Öncelikle çalışmada kullanılan değişkenler yatay kesit bağımlılık, homojenlik testlerine tabi tutulmuş ve elde edilen bulgulardan yola çıkılarak değişkenlerin durağanlık özellikleri araştırılmıştır. Değişkenler birinci dereceden durağan tespit edildiklerinden eşbütünleşme testleri yapılmış ve değişkenler arasında eşbütünleşik bir ilişki tespit edilememiştir. Dolayısıyla, değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğünün tespiti AMG yöntemi ile tahmin edilmiştir.

AMG testinden elde edilen sonuçlara göre, işsizlik oranı göç üzerinde negatif ve %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup işsizlik oranında meydana gelen %1'lik artış, OECD ülkelerinde bu ülkelere gelen göçü yaklaşık %0,3 azaltmaktadır. Kişi başına düşen gelir göç üzerinde pozitif ve %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup kişi başına düşen gelirin %1 oranında artması, OECD ülkelerine gelen göçü yaklaşık %1 oranında artırmaktadır. Kısaca; OECD ülkelerinde olası işsizlik artışları, ilgili ülkelere göç akımlarını yavaşlatmakta iken refah artışlarının OECD ülkelerine göç akımlarını arttırdığı tespit edilmiştir. Ancak 27 OECD ülkesi için geçerli olan bu sonucun analize konu olan her bir OECD ülkesi için araştırıldığında her ülkenin göç politikasının farklı olmasından dolayı sonuçların değiştiği tespit edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen bu sonuçlar, göçün belli kanunlar çerçevesinde bir ülkeden diğerine gitmediğini her ülkenin kendine özgü koşullarının göç akımlarını etkilediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, politika uygulayıcılarının ülkelere özgü bireysel özellikleri dikkate alarak politika geliştirmeleri önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Teorileri, OECD Ülkeleri, Panel Veri Analizi, AMG Analizi.

ABSTRACT

International migration flows that especially have risen after the 2000s with globalization movements is one of the major economic and political concerns for high income countries these days. In this study, in order to assert the macroeconomic determinants of migration, the relationship between migration, unemployment and per capita income in 2000-2016 period is analyzed by using panel data analysis for 27 OECD countries. Firstly, cross sectional dependency and homogeneity tests used and then panel data unit root test employed for testing variables stationary level. Since the variables were determined as stationary in first degree, cointegration tests were applied but not any cointegrated relation between the variables were detected. Thus, the direction and magnitude of the relationship between the variables were tested with AMG analysis.

According to the AMG analysis test results, unemployment rate has 1 % negative and statistically significant effect on migration and 1% of unemployment rate rise results in about a 0,3% decrease of migration to OECD countries. Per capita income has 1% positive and statistically significant effect on migration, and 1% of per capita income rise results in about a 1% increase of migration to OECD countries. In short, it is detected that while potential rise in unemployment in OECD countries reduces the migration flows to the related countries, an increase in welfare level raises the migration flows to the OECD countries. However, while the results for all 27 countries is valid, it is detected that since every country has different migration policy, the results change when each country is studied separately.

The results suggest that migration does not mean to move from one country to another according to certain rules, but the special conditions of each country effect migration flows. Therefore, it is important that policy makers should convey politics considering the properties typical to their own countries.

Keywords: Migration, Theories of Migration, OECD Countries, Panel Data Analysis, AMG Analysis.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Dünyada En Fazla Yabancı Doğumlu Nüfusa Sahip Olan Ülkeler ve Toplam Nüfuslarına Oranları (2016)	6
2	Farklı Disiplinlere Göre Göçler.....	10
3	Petersen Göç Sınıflandırması ve Göçün Unsurları	18
4	Göçü Açıklayan Ekonomi Teorilerinin Özeti	24
5	Uluslararası Göçmen Stoku Miktarları	27
6	Kadın Göçmenlerin Toplam Göçler İçindeki Payı (%).....	30
7	Ülkeler İtibariyle OECD Ülkelerinde Göçün Seyri	32
8	OECD Ülkelerindeki Göçmenlerin Coğrafi Kökleri	33
9	OECD Ülkelerinin Ekonomik Görünümü.....	34
10	Modelde kullanılan Değişkenler	42
11	Tanımlayıcı İstatistikler.....	42
12	Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları.....	44
13	Seviyesinde Panel Birim Kök Test Sonuçları	45
14	Birinci Farkında Panel Birim Kök Test Sonuçları	46
15	Eğim Katsayıları Homojenliği Testleri	47
16	LM Bootstrap Eşbütünleşme Testi Sonuçları.....	48
17	Sabitli ve Trendli Model AMG Sonuçları	50
18	Sabitli Model AMG Sonuçları	50
19	Ülke Bazında AMG Test Sonuçları.....	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Göçün Belirleyicileri.....	8
2	Göç Kararını Etkileyen Faktörler.....	14
3	Göç Kararı Verme Süreci.....	25

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Yabancı Ülkede Doğanların Toplam Nüfus Oranı (%).....	7
2	Uluslararası Göçmen Stokunun Bölgelere Göre Dağılımı (2017, Milyon Kişi).....	27
3	Uluslararası Göçmen Stokunun Farklı Gelir Grubundaki Ülkelere Göre Dağılımı (2017, Milyon Kişi).....	28
4	Enfazla Uluslararası Göç Alan Ülkeler (2017, Milyon Kişi).....	29
5	Enfazla Uluslararası Göç Veren Ülkeler (2017, Milyon Kişi).....	29
6	OECD Ülkelerinde Göçün Boyutu.....	31
7	Giriş Kategorilerine Göre Göçmenler (2016)	32

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD : Amerika Birleşik Devletleri
- AMG : Augmented Mean Group Estimator - Genişletilmiş Ortalama Grup Tahmincisi
- CADF : Cross-Sectionally Augmented Dickey Fuller - Yatay Kesit Olarak Genişletilmiş Dickey Fuller
- CIPS : Cross-Sectionally Augmented IPS - Yatay Kesit Olarak Genişletilmiş IPS
- EKK : En Küçük Kareler Yöntemi
- GSYH : Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
- OECD : The Organisation for Economic Cooperation and Development - İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
- UN : United Nations - Birleşmiş Milletler
- WDI : World Development Indicator – Dünya Gelişme Göstergeleri

GİRİŞ

Göç özellikle yüksek gelirli ülkeler için önemli ekonomik ve politik konuların başında gelmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Göç Raporu (2018) verilerine göre, iki yüz yetmiş milyon nüfus (dünya nüfusunun yaklaşık %3.6'sı) doğduğu ülkelerin dışındaki ülkelerde yaşamaktadır. Araştırmacılar bu sürecin devam etmesi durumunda önümüzdeki on yıl içinde bu oranın yaklaşık %5 seviyelerine çıkacağını ileri sürmektedirler. Bu durum, göç olgusunun önümüzdeki yıllarda özellikle yüksek gelirli ülkeler olmak üzere tüm dünyada önemli bir problem olarak devam edeceğini göstermektedir. Kuşkusuz göçler ekonomiler üzerinde sadece olumsuz etkiler doğurmamakta özellikle yeteneklerini/birikimlerini gösteremedikleri ülkelere göç edenler ve işgücü eksikliği çekilen ülkelere giden göçmenler gittikleri ülkelerin ekonomilerine pozitif olarak katkı yapmaktadırlar. Bu bağlamda, göç edenlerin gittikleri ülkelere birçok yararı olmasına rağmen göçmenler, gittikleri ülkelere toplumun en savunmasız üyeleri arasında yer almaktadırlar. Göç edenler çoğunlukla gittikleri ülkelere ekonomik kriz nedeniyle ilk olarak işini kaybedenler olup, yerli çalışanlara nazaran daha uzun süre, daha kötü çalışma koşullarında ve daha az ücrete çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Ayrıca başta çocuk ve kadınlara olmak üzere kötü muameleye, insan hakları ihlallerine maruz kalabilmektedirler. Buna rağmen dünyanın her yerinde bireyler daha iyi iş bulabilme, daha yüksek ücret elde etmek daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak, yoksulluk, zulüm ve şiddetten kurtulmak ve benzeri nedenlerle uluslararası göçü tercih etmektedirler. Ayrıca siyasi istikrarsızlıklar, nüfusun fazla olması, eğitim sistemlerindeki farklılıklar, ticari imkanlar ve çevresel faktörler insanların göç etme kararlarında etkili olmaktadır.

Göçün arkasında yatan etmenlerin farklı olması göçü disiplinler arası bir olgu haline getirmektedir. Günümüzde göçlerin nedenleri sosyoloji, ekonomi, coğrafya ve siyaset bilimi gibi farklı disiplinler tarafından araştırılmaktadır. Çünkü uluslararası göç sadece göç eden bireyleri, göç alan ve göç veren ülkeleri değil, toplumlarda ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, demografik ve toplumsal dinamikleri de etkilemektedir. Bu nedenle uluslararası göçün belirleyicileri ve etkileri literatürde sıklıkla tartışılmaktadır. Örneğin Borjas (2001), Bonin (2005) ve Steinhardt (2011), göçlerin işgücü piyasası üzerindeki etkilerini ve esas itibarı ile göçlerin yerel işgücünün ücretlerinde bir değişim yaratıp yaratmadığını araştırmışlardır. Bir diğer çalışmada Grogger ve Hanson (2011), eğitim seviyesi ve ücret farklılıklarının göç üzerindeki etkilerini OECD ülkeleri için analiz etmişlerdir. Mayda (2007), gelir eşitsizliğinin ülkeler arasındaki göç akımları üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Lewer ve Berg (2008), Ortega ve Peri (2009), Kim ve Cohen (2010), göçün arkasında yatan demografik, coğrafik ve sosyal faktörleri panel çekim modelini kullanarak test etmiştir. Öte yandan Karemera vd. (2000), Neumayer (2005), dil, kültür ve ortak tarihsel geçmişin

göç üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Docquier vd. (2011b) ücret farklılıklarının, Docquier vd. (2011a), demokrasinin göç üzerindeki etkilerini test etmişlerdir.

Literatürdeki çalışmalar bir bütün olarak incelendiğinde genel itibariyle göç olgusunun ekonomik, coğrafi, kurumsal ve kültürel boyutlarıyla ayrı ayrı analiz edildiği ve dolayısıyla ulaşılan sonuçların incelenen alana göre farklılaştığı görülmektedir. Bu nedenle göçün etkileri konusunda teorik yaklaşımlarda olduğu gibi ampirik analizlerde de bir uzlaşma yoktur.

Bu çalışmada göç olgusuna ekonomi tarafından bakılacak ve göçün ekonomik nedenlerine odaklanılacaktır. Göçmenler gittikleri ülkelerin temel makroekonomik göstergelerini büyük ölçüde etkilediği gibi gittikleri ülkelerin temel makroekonomik göstergelerinden de etkilendiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada göç üzerinde etkili olduğu bilinen coğrafi, kültürel ve kurumsal değişkenlerden ziyade temel makroekonomik göstergelerin göç için iten faktör mü yoksa çeken faktör mü olduğu araştırılacaktır. Kısaca bu çalışmanın amacı, dünyada oransal olarak en fazla göç alan OECD ülkelerinde işsizlik ve kişi başına düşen gelirin göçü nasıl etkilediğini panel veri analiz yöntemini kullanarak ortaya koymaktır. Bu amaçla, yatay kesit bağımlılığını dikkate alan birim kök, eşbütünleşme ve AMG testleri kullanılarak hem grup olarak 27 OECD ülkesinde hem de her bir OECD ülkesinde ayrı ayrı göç, işsizlik ve gelir arasındaki ilişkiler tahmin edilecek ve elde edilen bulgular tartışılacaktır.

Göçün altında yatan temel makroekonomik göstergelerden işsizlik ve gelir tarafından nasıl etkilendiğinin belirlenmesi yani işsizlik oranı ve kişi başına düşen gelirin göç için iten bir faktör mü yoksa çeken bir faktör mü olduğunun ortaya konması ilgili alanda çalışan araştırmacılara ve politika uygulayıcılara yol gösterici olması beklenmektedir. Böylece, çalışmanın göç konusunda literatürün geliştirilmesine, göç alma veya gelen göçle mücadele etmek için uygulanabilecek sosyal politikaların belirlenmesinde politika uygulayıcılara yol gösterici olması beklenmektedir.

Göç, işsizlik ve kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkileri analiz eden bu çalışma 3 bölüm olarak planlanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle göç kavramı tanımlanmış ve göçün tarihçesine yer verilmiştir. Daha sonra göçün belirleyicilerinin neler olduğu kavramsal olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda göçün belirleyicilerini açıklayan teoriler disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınarak göçün altında yatan etmenlerin neler olduğu teorik düzeyde tartışılmıştır. Bu bölümde son olarak ekonomi disiplini açısından göç teorilerine değinilmiştir ve belli başlı ekonomi göç teorileri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, dünyada göç hareketleri ve göçlerin ekonomik etkileri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda öncelikle uluslararası göç stokunun boyutu, göçlerin bölgelere ve ülke gruplarına göre dağılımı, en fazla göç alan ve göç veren ülkeler ve OECD ülkelerinde göçün boyutu gibi istatistiki

göstergeler görsel olarak sunulmuştur. Son olarak göç üzerine yapılan ampirik çalışmaların sonuçlarını içeren literatür araştırmasına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, OECD ülkelerinde göç, işsizlik ve kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkiler panel veri yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle analize konu olan serilerde yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı araştırılmıştır. Ardından yatay kesit bağımlılığı dikkate alan birim kök testleri ile serilerin durağanlık özellikleri test edilmiştir. Son olarak, durağanlık test sonuçlarına bağlı olarak panel eşbütünleşme, AMG testlerinden yararlanılarak seriler arasındaki uzun dönem ilişkileri araştırılmış ve yapılan analizlerden elde edilen sonuçlara karşılaştırmalı olarak yer verilmiştir.

Sonuç ve değerlendirme kısmında çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Daha sonra ampirik analizde elde edilen bulgular tartışılmış ve bu sonuçlardan yola çıkarak neler yapılması gerektiği konusunda politika önermelerine yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ VE GÖÇ TEORİLERİ

Bu bölümde öncelikle göç kavramına değinilecek ve farklı göç tanımları ile göçün tarihçesine yer verilecektir. Göç konusunda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan etmenlerin neler olduğu tartışıldıktan sonra farklı disiplinlerin göçe bakışı ve göçün belirleyicilerine yer verilecektir. Göçün arkasında yatan coğrafi, sosyolojik ve demografik etmenlerin neler olduğu Ravenstein, Zipf, Lee itme-çekme, Stouffer Kesişen Fırsatlar teorileri kapsamında irdelenecektir. Ayrıca iktisatçıların göç konusundaki görüşleri; Neoklasik göç teorileri, göçün yeni ekonomi teorisi ve ikili işgücü piyasası teorisi kullanılarak tartışılacaktır. Bu bölüm kapsamında son olarak göç kararı nasıl verilir sorusuna yanıt aranacaktır.

1.1. Göç Kavramı

Göçün arakasında yatan etmenlerin farklı olmasından dolayı net bir tanımını yapmak zordur. Bu nedenle literatürde göçe bakış açısına bağlı olarak göç kavramı çeşitli disiplinler tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Göç kavramını ilk kez ele alan Smith (1776) göçü, farklı yerleşim yerlerindeki ücret farklılıklarına bağlı olarak nüfusun yer değiştirmesi olarak ifade etmektedir. Buna karşılık, bir coğrafyacı olan Ravenstein (1885) göçün sanayileşme ve kentleşmenin bir sonucu olduğunu ileri sürerek zaman içerisinde insanların kırsal kesimden nüfusun yoğun olduğu büyük ticaret veya sanayi merkezlerine doğru hareket edeceğini ileri sürmüştür. Öte yandan Lee (1966) göçü, genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği olarak tanımlamaktadır. Lee (1966), göç edilen yerin uzaklığı, göçün gönüllü veya istemsiz olması önemli olmadığı gibi dış ve iç göç arasında da bir ayırım yapmamıştır.

Bir diğer tanımlamaya göre göç; ekonomik, siyasi, sosyal, çevresel ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân bölgesinden, diğerine yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Göç, bir başka deyişle, coğrafi mekân değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketidir (Özer, 2004: 11). Göç; kişinin, yeni koşullara daha iyi uyum sağlayabilmek amacıyla ya da doğal, ekonomik, siyasal v.b. zorunluluklar sonucunda, yaşadığı toplumu değiştirmesi olayına verilen genel addır. Göç olayının temelinde bulunan ana faktör, insanların geçimlerini sağlamak için daha uygun yerlere gitmek ve burada iş bulmak, çeşitli imkanlardan faydalanmak ve yerleşmektir. Bir başka ifadeyle göç, bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir. Ya da göç kişilerin

gelecek yaşantılarının ya bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yerleşmek amacıyla yapmış oldukları coğrafi nitelikli yer değiştirme olayıdır (Öztaş ve Zengin, 2006: 65).

Tüm bu tanımlamalara karşın Bodvarsson ve Van den Berg (2009: 3-4) göçü, bir üretim faktörünün bir ülkeden diğerine hareketi olarak yapılan tanımlamaya karşı çıkmaktadır. Yazarlara göre, insanlar makine ve binalar gibi üretim faktörlerinden daha fazlasını ifade etmektedirler. Göçmenler işgücü vasıflarının yanı sıra tüketicidir ve göçmenlerin ülkeye gelmesi aynı zamanda üretim faktörlerine olan talebi arttıracığı gibi ücretlerin düşmesine de yol açmayabilir. Ayrıca göçmenler sahip oldukları bilgi ve fikirlerin yayılmasında da önemli roller üstlenirler.

Coğrafik olarak yapılan yer değiştirme aynı ülke içerisinde olursa iç göç, ülkeler arasında yapılırsa uluslararası göç olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası göçmen ise Birleşmiş Milletler (UN) tarafından doğduğu ülkenin dışında yaşayan kişiler şeklinde tanımlanmaktadır (UN, 2015: 4). Ancak ifade etmek gerekir ki doğduğu ülkenin dışına göç edenlerin temel motivasyonu aynı olmadığından göçmenler için farklı tanımlamalar (vasıflı-vasıfsız göçmen, yasal-yasal olmayan göçmen, gönüllü-gönüllü olmayan göçmen) söz konusudur. Esas itibariyle göç konusundaki tartışmalarda bir fikir birliğine varılamamasının sebebi de kanaatimizce göç konusundaki farklı tanımlamalardan kaynaklanmaktadır.

1.2. Göçün Tarihçesi

Göç insanoğlunun varoluşundan itibaren yaşanan bir olgudur. Ortaylı, (2006: 19)'a göre, "İnsanların toplum olarak başlıca eylemi göçtür. Ezelden beri göç ediliyor ve ebediyen göç edilecek. Bir yerde göç sona ermişse, o toplum eriyor demektir; nitekim bugünün Batı Avrupa'sında göç eylemi azaldı çünkü toplum yaşlandı. Ama göç eden başka toplumlar oraya sızıyor. Göçsüz bir coğrafya sayfasında tarihinin son sayfaları yazılıyor demektir. Göçler tarihte yıkıcı kavimlerin gelip ortalığı altüst etmesiyle göze çarpar ama bu coğrafyada hareket de böyle başlar". Öte yandan Şenocak (2005: 48) Avrupa'nın tarihinin göç hareketleriyle şekillendiğini ileri sürmektedir. Şenocak (2006)'e göre, yüzyıllar boyunca, tüccarlar, zanaatkarlar ve entelektüeller kendi mesleklerini icra edebilmek veya hayatlarına yeni bir başlangıç yapabilmek için kıtalar arası göç etmişlerdir. Milyonlarca Avrupalı öncelikle kolonilere ardından Amerika kıtasına göç ettiler (Şenocak, 2005: 48). Bu durum, göçün geçmişte kıtaların şekillenmesinde önemli roller üstlendiğini ve gelecekte de göçün insanlığın ayrılmaz parçası olacağını göstermektedir.

İnsanlık tarihinin ilk yıllarından itibaren beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla başlayan göç hareketleri zamanla yaşanan savaşlar, sömürgecilik faaliyetleri, tarım ve sanayi alanlarında yaşanan devrimler, ticaret sürecindeki köklü değişimler, serbest piyasa yapısının ortaya çıkışı, eğitim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve özellikle 1980 sonrası küreselleşme

eğilimlerinin artmasıyla birlikte hızlanarak devam etmiştir. Birleşmiş Milletler verilerine göre 2018 yılı itibariyle dünya nüfusunun yaklaşık %3.6'sı doğduğu ülkenin dışındaki ülkelerde yaşamaktadır.

Dünyada başlıca yabancı ülke doğumlu nüfusa sahip olan ülkelerdeki nüfus ve bu nüfusun ülkenin toplam nüfuslarına oranları 2016 yılı itibariyle Tablo 1'de sunulmuştur. Ayrıca Grafik 1'de 2000 ve 2016 yıllarına ilişkin yabancı ülkede doğanların toplam nüfusa oranları yer almaktadır. Tablo 1'den takip edileceği üzere, yabancı ülke doğumlu nüfusta ilk beş sırada ABD, Almanya, İngiltere, Fransa ve Kanada yer almaktadır. Bu ülkelerde yabancı ülke doğumlu nüfus sırasıyla 43289600, 11453000, 8988000, 8210100, 7433400 şeklindedir. Yani ilk beş sıradaki yabancı ülke doğumlu nüfus toplamı 80 milyona ulaşmıştır. Yabancı ülkede doğanların toplam nüfusa oranları Tablo 1 ve 2000-2016 yılları karşılaştırmalı olarak Grafik 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Dünyada En Fazla Yabancı Doğumlu Nüfusa Sahip Olan Ülkeler ve Toplam Nüfuslarına Oranları (2016)

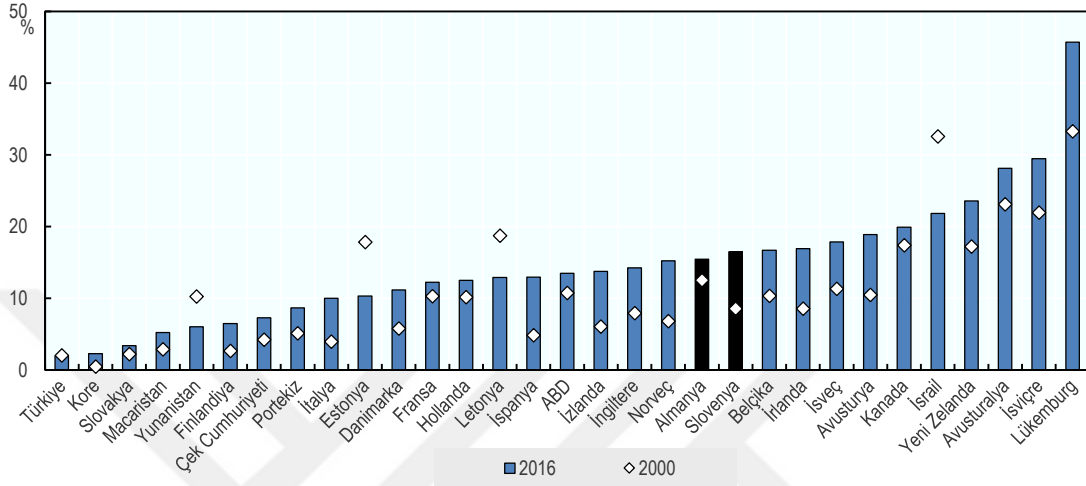
Ülke Adı	Yabancı Ülke Doğumlu Nüfus	Yabancı Ülkede Doğanların Toplam Nüfus Oranı %	Ülke Adı	Yabancı Ülke Doğumlu Nüfus	Yabancı Ülkede Doğanların Toplam Nüfus Oranı %
Lüksemburg	270000	46.9	Letonya	258900	13.1
İsviçre	2416400	28.8	İspanya	5918300	12.8
Avusturalya	6710900	27.8	Fransa	8210100	12.7
Yeni Zelanda	1168800	25.1	İzlanda	42000	12.6
İsrail	1817500	22.2	Hollanda	2056500	12.1
Kanada	7433400	20.5	Estonya	134400	10.2
Avusturya	1594700	18.3	İtalya	5907500	9.9
İrlanda	810400	17.1	Danimarka	540500	9.5
İsveç	1676300	17	Çek Cumhuriyeti	798300	7.5
Slovenya	340300	16.4	Finlandiya	337200	6.1
Belçika	1849300	16.3	Yunanistan	648500	5.8
Norveç	772500	14.7	Macaristan	504300	5.2
Almanya	11453000	14	Slovakya	181600	3.3
İngiltere	8988000	13.7	Türkiye	1777300	2.2
ABD	43289600	13.4			

Kaynak: OECD (2018), International Migration Outlook, OECD Publishing, Paris

Tablo 1 ve Grafik 1'deki verilere göre, yabancı ülkede doğanların toplam nüfusa oranlarında 2016 yılı verilerine göre ilk beş sırada %46.9 ile Lüksemburg, %28.8 İsviçre, %27.8 Avusturalya, %25.1 Yeni Zelanda ve %22.2 ile İsrail yer almaktadır. 2000 ve 2016 yılları kıyaslandığında yabancı ülkede doğanların toplam nüfusa oranları 4 ülke (Yunanistan, Estonya, Letonya ve İsrail) hariç analiz edilen diğer tüm ülkelerde artış göstermiştir. Türkiye, 1777300 yabancı ülke doğumlu nüfusa sahip

olup bu nüfusun toplam nüfusa oranı %2.2'dir. Türkiye bu oran ile yabancı ülkede doğanların toplam nüfusa oranlarında büyük bir kısmı Avrupa ülkelerinden oluşan OECD ülkeleri arasında en düşük sırada yer almaktadır. En düşük yabancı ülke doğumlu nüfusa sahip olan ülke ise 42 bin nüfusla İzlanda'dır.

Grafik 1: Yabancı Ülkede Doğanların Toplam Nüfusa Oranı (%)

Kaynak: OECD International Migration Database

Göçmenlerin yerel işçiler için tehdit olduğu konusunda her zaman genel bir görüş söz konusu olsa da Bodvarsson ve Van den Berg (2009)'un yaptığı araştırmaya göre bu yaklaşım, 1980 ve 1990'lı yıllarda büyük ölçüde farklılaşmıştır. 1980'li yılların ortalarına kadar önde gelen iktisatçılar göçün ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediğini ileri sürmekteydiler. Ancak 1990'lı yılların sonlarına doğru bu görüşün büyük ölçüde değiştiği ve göçün ekonomik büyüme için negatif etkilerinin olduğu ileri sürülmektedir. Bu görüşü savunanlardan birisi de Harvard Üniversitesinden George Borjas'tır (Bodvarsson ve Van den Berg (2009: 5). Ancak günümüzde hala birçok araştırmacı göçün bir ülkeden diğer ülkeye gitme özgürlüğü şeklindeki en basit insan hakkı olduğunu ileri sürmektedir. Kanaatimizce görüş farklılığının sebebi özellikle 1990'lı yıllardan sonra göçün tüm dünyayı yakından ilgilendiren bir olgu haline dönüşmesidir. Şöyle ki; OECD'nin 2018 yılı verilerine göre, dünyada 1990 yılında yaklaşık olarak 153 milyon olan uluslararası göçmen sayısı, 2000 yılında 173 milyona, 2010 yılında 220 milyona ve 2017 yılında ise 258 milyona ulaşmıştır. 1990 öncesi ve sonrasında göç konusundaki görüş farklılığı büyük ölçüde bundan kaynaklanmaktadır.

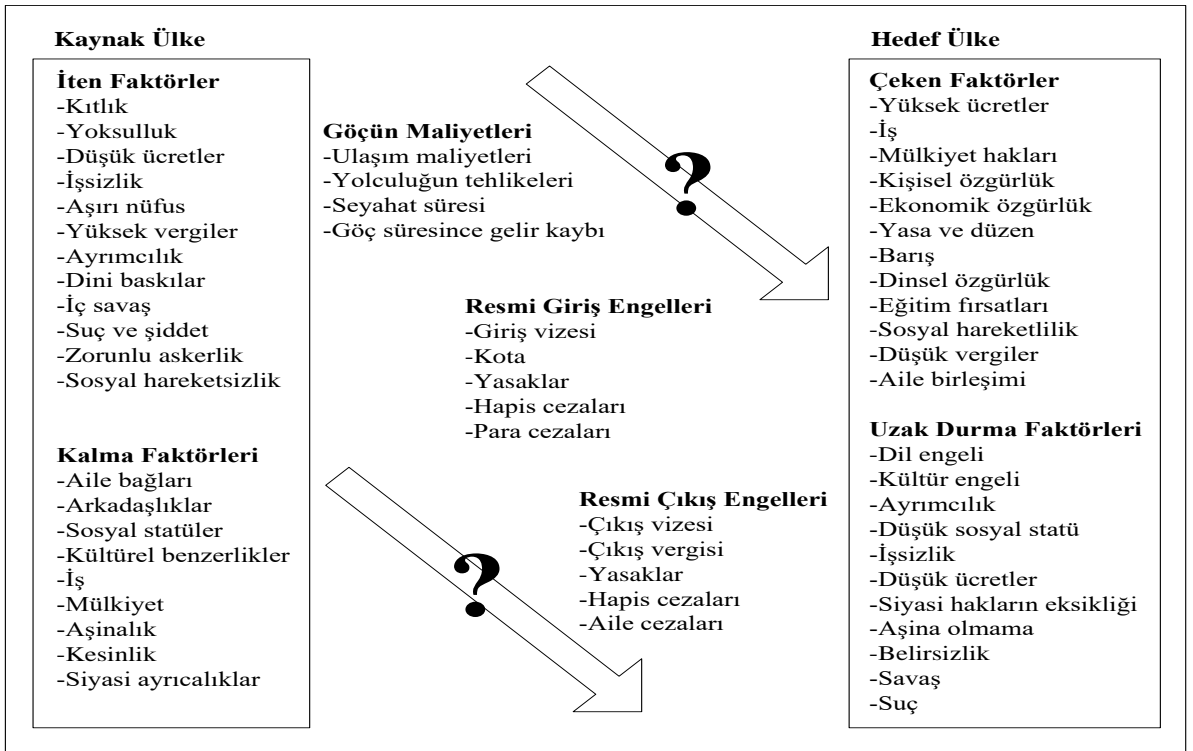
1.3. Göçün Belirleyicileri

Göçün altında yatan etmenlerin neler olduğu konusunda farklı disiplinler farklı görüşler ileri sürmektedirler. Bu görüşler göç teorileri başlığı altında değerlendirilecektir. Ancak bu başlık altında göçü başlatan ülkeye özgü sebeplerin neler olduğuna değinilecektir. Bu bağlamda ülkeler kaynak ülke (göç veren) ve hedef ülke (göç alan) olarak iki gruba ayrılacaktır. Kaynak ülkeye özgü sebepler

(negatif unsurların pozitif unsurlara baskın olması) bir taraftan göçe neden olurken öte yandan ülkeye veya bireye özgü bazı hususlar göçe engel teşkil edebiliyor. Ülkeye özgü pozitif ve negatif faktörler göçün düzeyini belirlemede rol oynamaktadır. Benzer bir durum hedef ülke için de söz konusudur. Hedef ülkeye özgü unsurlar da negatif ve pozitif olabilmektedir. Bu hususlar iten ve çeken faktörler dikkate alınarak açıklanacaktır.

Örneğin göç, kaynak ülkedeki uygun olmayan şartlardan kaynaklanıyor olabileceği gibi hedef ülkedeki çekici bir takım şartlardan da kaynaklanıyor olabilir (Bodvarsson ve Van den Berg (2009: 6): Çekici faktörler arasında iyi kariyer fırsatları, yenilik için daha fazla özgürlük, çocuklar için daha iyi okul imkanları, daha az ayrımcılık ve düşük seviyedeki vergileme yer almaktadır. Ancak insanları göçe teşvik eden faktörler bunlarla sınırlı değildir. Örneğin; sivil haklar, politik haklar, dinsel özgürlük, hukuk ve düzen, sosyal hareketlilik, kişisel güvenlik ve iklim gibi faktörler hedef ülkeyi potansiyel göçmenler için cazip kılmaktadır. Esas itibari ile göçün belirleyicilerini dört grup altında incelemek mümkündür: 1) İnsanları göç etmeye iten negatif faktörler. 2) Hedef ülkenin çekici faktörlerinden kaynaklanan pozitif faktörler. 3) İnsanları ülkelerinde kalmaya teşvik eden pozitif faktörler. 4) İnsanların yabancı ülkelere gitmesine engel olan negatif faktörler. Üç ve dört numaralı faktörlerin bir ve iki numaraya göre baskın olması durumunda göç etme eylemi büyük ölçüde yaşanmayacaktır. Tersisi durumda ise büyük ölçüde göçmen söz konusu olacaktır. Yukarıda ifade edilen faktörler Şekil 1 yardımıyla gösterilmiştir.

Şekil 1: Göçün Belirleyicileri

Kaynak: Bodvarsson ve Van den Berg, 2009: 7

Şekil 1'e göre; göç kararı verirken ve göç kararı alındıktan sonra bireylerin çok sayıda etmeni ve maliyeti göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Bu faktörlerden kıtlık, yoksulluk, düşük ücretler, işsizlik, ayrımcılık, dini baskılar, iç savaş, zorunlu askerlik bireylerin diğer ülkelere gitmesini (göç etmesini) zorlayıcı faktörler iken bir kısmı (kişisel özgürlük, ekonomik özgürlük, dinsel özgürlük, eğitim fırsatları, sosyal hareketlilik) daha iyi şartlarda yaşamak amacıyla nüfus hareketini göstermektedir. Ayrıca göç edilen ülkede göçmenleri sadece iyi şartlar beklememektedir. İyi bir iş imkanı ya da eğitim imkanına kavuşulsa dahi dil sorunu, kültürel uyumsuzluklar, ayrımcılık ve belirsizlik gibi hususlar göçmenleri bekleyen tehlikeler arasındadır. Son olarak göç kararı alındıktan sonra göçün süresine bağlı olarak ulaşım maliyeti, göç esnasındaki tehlikeler ve göç sürecinde ortaya çıkan gelir kaybı gibi göçün maliyetleri söz konusudur. Kısaca göçün çok sayıda belirleyicisi vardır ve bu belirleyiciler bireyden bireye değişiklik göstermektedir. Kanaatimizce göçün belirleyicilerinin neler olduğu konusunda literatürde çok sayıda görüşün mevcut olmasının bir diğer sebebi göçün kişiye bağlı olması ve göç kararı verilirken her bireyin aynı şekilde hareket etmemesidir. Yani göçe ilişkin alınan kararlarda fırsatlar ve maliyetler kişiden kişiye farklılık gösterdiğinden göç kararları her bir birey için farklılık arz etmektedir. Aşağıda göçün belirleyicilerini açıklayan uluslararası göç teorileri daha detaylı olarak açıklanmaktadır.

1.4. Uluslararası Göç Teorileri

İktisadi anlamda göç teorileri esas itibarıyla üç soruya odaklanmaktadır: Neden göç ediliyor? Kim göç ediyor? Göçün kaynak ve hedef ülkeye olan etkileri nelerdir? Birleşmiş Milletlerin 1973 tarihli raporuna göre, 1973 tarihine kadar göçü açıklayan bir tek teori bulunmamaktadır. Aradan geçen 40 yılı aşkın süreye rağmen bu durum hala geçerliliğini korumaktadır.

Sosyologlar, coğrafyacılar, politikacılar ve iktisatçılar göçün sebepleri konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Ekonomik modeller çoğunlukla göçü uluslararası emek fiyatından kaynaklı bir yer değiştirme hareketi olarak görmektedirler. Buna karşılık sosyologlar uluslararası göçe daha geniş çerçeveden bakmaktadır. İktisatçıların gerekçeleri sosyologlar için ikinci dereceden önemlidir (Bodvarsson ve Van den Berg (2009: 27-28). İktisatçılar göçü bireylerin faktör arz ve talebine bağlı olarak şekillenen bir karar sürecinin sonunda gerçekleştiğini ileri sürmektedirler. Buna göre, ücretler yükseldiği zaman ülkeye doğru bir emek göçü söz konusu olacaktır. Bunun yanı sıra göç, tüketim kararının bir sonucu olarak gerçekleşebileceği gibi, insanların hedef ülkedeki daha iyi iklim koşulları, daha iyi çevre ve sosyal yaşam, daha iyi kamu malları ve güvenlik gibi gerekçelerle de gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamda, göç sadece iktisadi unsurlardan kaynaklanmamakta çok sayıda iktisat dışı faktör tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle göçün belirleyicilerinin neler olduğu konusunda farklı disiplinlerin teorilerinin olduğu göze çarpmaktadır. Tablo 2 farklı disiplinlerin göçe yaklaşımını araştırma sorusu ve ilgilendiği birim açısından özetlemektedir.

Tablo 2: Farklı Disiplinlere Göre Göçler

Disiplin	Araştırma Sorusu	İncelenen Birim
Antropoloji	Göç kültürel değişim ve kültürel kimliği nasıl etkilemektedir?	Mikro birimler, bireyler, hanhalkları, gruplar
Demografi	Göçmen ve yerli nüfus ne kadar sürede benzer hale gelir?	Bireyler, göçmen grupları, ülke nüfusu
İktisat	Göç etme olasılığı ve göçün etkilerini açıklayan etmenler nelerdir?	Mikro birimler, bireyler
Coğrafya	Göçün sosyo-mekansal desenini açıklayan etmenler nelerdir?	Makro, meso ve mikro birimler, bireyler, hanhalkları, gruplar
Tarih	Göç olgusu zaman içinde nasıl değişti veya devam etti?	Geçici olarak değişir
Hukuk	Hukuk göçü nasıl etkiliyor?	Mikro ve makro birimler, Politik ve hukuki sistem
Siyaset Bilimi	Devletler neden göçü kontrol etmekte zorlanıyor?	Makro, Politik ve uluslararası sistemler
Sosyoloji	Birleşme ve dışlamayı ne açıklamaktadır?	Makro, etnik gruplar ve sosyal sınıflar

Kaynak: Brettell ve Hollifield (2015: 4)'den yararlanarak yazar tarafından uyarlanmıştır

Antropologlar betimleyici çalışmalarında içeriğe özgü olma eğilimindedir ve kuramlarının çoğu kişisel sorun ve olayların incelenmesi ile ilgilidir. Ancak nihai hedefleri, zaman ve mekanda genellemeleri mümkün kılan kültürlerarası karşılaştırmalar yapmak ve bu sayede evrensel teori oluşturmaktır. Tarihçiler için temel araştırma soruları, zaman, zamanlama ve zamansallığa vurgu yapılarak ortaya çıkmaktadır. Tarihçiler davranışı öngören teorik modellerin geliştirilmesine doğrudan dahil olmasalar da sorularını çerçevelemek ve argümanlarını sosyal bilimcilere tanıdık şekillerde sınamak veya araştırmak için teoriye katılırlar. Coğrafyacılar, öncelikle mekansal ve alan ilişkileri ile ilgilenmektedirler. Bu nedenle göç araştırmalarında dikkatleri istihdam, etnik yerleşim bölgelerinin oluşumu ve gelişimi ile çeşitli etnik ve ırksal grupların değişen ayrışma kalıpları arasındaki ilişkiyi incelemeye yöneliktir. Son olarak, ırk çalışmalarında bile coğrafyacılar, zamanın ve yerin, ırkın inşa edilme şeklini nasıl etkilediğini araştırıyorlar. Sosyologların temel soruları: Neden göç gerçekleşir ve kim göç eder? Göç zaman içinde nasıl sürdürülür? Göçmenler, ev sahibi topluma yerleştikten sonra ne olur? Şeklinde. Sosyologlar antropologlarla ortak bir teorik çerçeveyi paylaşmaktadır ve bu disiplinler arasında çok sayıda geçiş söz konusudur. Demografi alanındakiler için temel soru, nüfus değişiminin niteliğidir. Doğumlar, ölümler ve göç, nüfus değişiminin temel bileşenleridir. Büyük ölçüde toplam verilere dayanarak, göç akışlarının düzenini, yönünü ve göçmenlerin özelliklerini (yaş, cinsiyet, meslek, eğitim vb.) araştırmaktadırlar.

İktisatçılar rasyonel insan davranışından hareket ederek modellerini kurarlar ve sorularını fayda ve maliyet açısından değerlendirme eğilimindedirler. İktisatçılar, diğer sosyal bilimciler gibi, nüfusun bir kesiminin neden göç etmediğini, bir kesimin ise neden göç ettiklerini anlamaya çalışırlar. Ayrıca sosyologlar gibi göç veren ve göç alan toplumlar için ne anlama geldiğini araştırmaktadırlar. Makro açıdan, göçmenlerin göç edilen ülkenin ekonomisine ne kazandırdığı (servet, gelir, beceri vb.) ve terk ettiği ülkenin ekonomisine ne kaybettirdiği üzerinde durulmaktadır. Mikro açıdan ise iktisatçılar göçmenleri fayda-maliyet karşılaştırması yaparak fayda maksimizasyonuna göre hareket eden rasyonel bireyler olarak görmektedirler (Brettell ve Hollifield, 2015: 6-8).

Literatürde göçlerin belirleyicilerini açıklayan çok sayıda yaklaşım (teori) söz konusudur. Bu çalışmada Coğrafi, Sosyolojik, Demografik ve İktisadi bakış açısıyla belli başlı göç teorileri ana hatlarıyla açıklanacak ve tartışılacaktır.

1.4.1. Ravenstein Göç Teorisi

Her ne kadar Ravenstein'den önce iktisat biliminin kurucusu Adam Smith ünlü "Milletlerin Zenginliği" adlı eserinde göçlerin sebebi olarak ücret farklılıklarına işaret etmiş ise de göçün nedenleri üzerine yapılan ilk çalışmanın İngiliz coğrafyacı E. G. Ravenstein (1885)'a ait olduğu kabul edilmektedir. Ravenstein (1885) göçün sebeplerini açıklarken esas itibariyle o yıllardaki coğrafi yer değiştirme şeklindeki nüfus hareketlerine ilişkin gözlemlerini İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanarak aktarmıştır.

Ravenstein (1885) çalışmasının giriş kısmında temel motivasyonunun Dr. William Farr'ın göçün, "*kesin bir kanuna bağlı olmaksızın gerçekleştiği*" şeklindeki görüşüne karşı cevap verme arzusu olduğunu belirtmektedir (Ravenstein, 1885: 182). Ravenstein (1885) 1871 ve 1881 İngiliz nüfus sayımı verileri ve gözlemlerinden yola çıkarak, göç olgusunun neden yaşandığına ilişkin bir takım kanunlar geliştirmeye çalışmıştır. Ravenstein (1885) bireylerin bir yerden başka bir yere gitmesinin nedenlerini genelleştirmiş ve tıpkı fen bilimlerinde olduğu gibi doğal kanunlar oluşturmuştur. Bu kanunlar literatürde Ravenstein'in göç kanunları olarak bilinmektedir. Esas itibariyle Ravenstein (1885)'in yedi göç kanunundan bahsetmek mümkündür. Bu kanunlar aşağıdaki şekildedir (Ravenstein, 1885: 198-199):

1) Göçmenlerin büyük bir kısmı sadece kısa mesafeli yerlere göç ederler ve bunun sonucunda nüfusun evrensel olarak kayması veya yer değiştirmesi gerçekleşir. Bu süreç büyük ticaret ve sanayi merkezlerine doğru "göç akımları" meydana getirir.

2) Göç sınırlıdır, ancak ülke genelinde evrenseldir. Göçün emilme süreci şu şekilde olacaktır: Bir yerleşim biriminde gerçekleşen yüksek büyümeye bağlı olarak yakın kırsal yerleşim merkezindekiler için bu yerleşim yeri cazip hale gelir ve onları hızla büyüyen bu kente çeker. Kırsal

kesimde bırakılan boşluklar, daha uzak bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulur. Hızla büyüyen şehirlerden birinin sürükleyici gücü, adım adım ülkenin en uzak köşesine olan etkisini hissettirene kadar devam eder. Belli bir emilme düzeyinden sonra göçmenler yerel nüfusa kıyasla daha az artış gösterir.

3) Yayılma süreci emme sürecinin tersi olmakla birlikte aynı özellikleri gösterir.

4) Her ana göç akımı, telafi edici bir karşı akım üretir.

5) Uzun mesafelere göç eden göçmenler genellikle ticaretin veya endüstrinin en büyük merkezlerinden birini tercih ederler.

6) Kentlerin yerlileri, ülkenin kırsal kesimlerinde yaşayanlara göre daha az göç etmektedirler.

7) Kadınlar erkeklere kıyasla daha çok göç ederler.

Ravenstein (1885)'in göç teorisi esas itibariyle insanların az nüfuslu kırsal alanlardan yoğun nüfuslu alanlara veya düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere olan nüfus hareketinin nedenlerini ortaya koymakta ve bu nedenleri fen bilimlerindeki gibi yasalarla ifade etmektedir. Castles ve Miller (1998) bu tarz yaklaşımları genellikle "itme-çekme" teorileri olarak ifade etmektedir. Çünkü göçün nedenlerini "itici faktörler" ve "çekici faktörleri" ile açıklamaktadırlar. İtici faktörler, demografik büyümeyi, düşük yaşam standartlarını, ekonomik fırsatların yetersizliğini ve politik baskıyı içerirken; çekici faktörler, işgücü için talep, arazinin mevcudiyeti, iyi ekonomik fırsatları ve siyasi özgürlükleri içermektedir (Castles ve Miller (1998: 20).

Ravenstein (1885) göç teorisi, göçü açıklayan ilk kapsamlı teori olmakla birlikte sadece coğrafi açıdan iç göçü açıklaması nedeniyle eleştirilmektedir. Ancak tüm eleştirilere rağmen Ravenstein (1885) göç teorisi, gerek Zipf (1946)'nın göç teorisinin gerekse Lee (1966)'nın itme-çekme teorisinin üzerine oturduğu bir teori olma özelliğini muhafaza etmektedir.

1.4.2. Zipf Göç Teorisi

G. K. Zipf (1946) teorisi, Ravenstein (1885) teorisinin uygulamaya dönük halini göstermekte olup Newton'un çekim kanununu temel almaktadır. Newton'un çekim kanunu en basit haliyle aşağıdaki şekilde formüle edilebilir:

$$F = G \frac{M_1 M_2}{d^2} \quad (1)$$

1 numaralı denklemde F Newton'un çekim kuvvetini, G yer çekimi sabitini, M₁ ve M₂ sırasıyla birinci ve ikinci nesnenin kütesini ve d iki nesne arasındaki uzaklığı göstermektedir. Buna göre, nesnelerin kütleleri pozitif, uzaklıkları ise negatif olarak çekim kuvvetini etkilemektedir.

Zipf (1946) Newton'un çekim kanununu göç olayını açıklamak için kullanmıştır. Zipf (1946) göç çekim modeli aşağıdaki şekildedir (Zipf, 1946: 677):

$$THE = \frac{P_1 P_2}{D} \quad (2)$$

2 numaralı denklemde THE göç düzeyini, P₁ göç veren ilin/ülkenin nüfusunu, P₂ göç alan ilin/ülkenin nüfusunu ve D ise göç alan ve göç veren ülke arasındaki uzaklığı göstermektedir. Modele göre, göç veren ve göç alan yerler arasındaki uzaklık göçün maliyetini göstermektedir ve uzaklık arttıkça göç yavaşlamaktadır. Göç veren ve göç alan bölgelerdeki nüfus büyüklüklerini gösteren P₁ ve P₂ arttıkça göç artmaktadır.

Zipf (1946), 2 numaralı denklemden yararlanarak ve 1933-1934 yılları verilerini kullanarak ABD'de havayolu, demiryolu ve karayolu ile bir şehirden başka bir şehre giden yolcular üzerine uygulama yapmıştır. Zipf (1946)'in elde ettiği sonuçlar, özellikle kara yolu ile yolculuk yapan yolcuların sayısı arttığında yolculuk sayısının arttığını ve uzaklık arttıkça (maliyet arttıkça) yolculuk yapanların sayısının azaldığını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara göre, göç edilen ilin/bölgenin/ülkenin nüfusundaki artış bu yerleşim yerlerinde yeni göçler için fırsat sunmakta ve göçü arttırmakta iken göç edilen ile/bölgeye/ülkeye olan uzaklık göçü azaltıcı etki yapacaktır.

Bodvarsson ve Van den Berg, (2009)'a göre, Zipf (1946) teorisinin temelinde herhangi bir zamanda, işçilerin aldıkları ücret gidilecek alternatif yerleşim birimlerinde alınacak muhtemel ücretin altına düştüğünde eğer ulaşım maliyetleri de düşükse insanların göç edeceği varsayımı yatmaktadır. Ayrıca göç edilen ülkedeki nüfus arttıkça, istihdam fırsatlarının miktarı ve kalitesi de daha fazla göç sağlayacak şekilde daha büyük olacaktır (Bodvarsson ve Van den Berg, 2009: 31).

1.4.3. Lee İtme - Çekme Teorisi

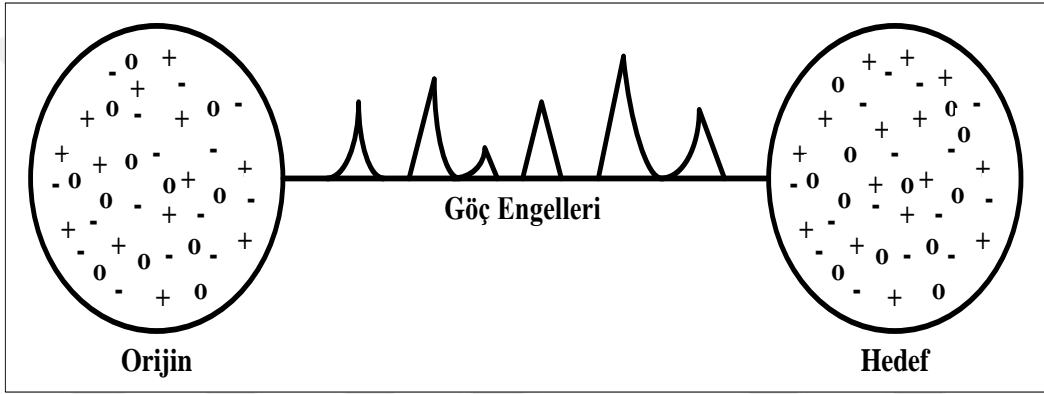
İtici ve çekici faktörler, göçü açıklama noktasında özellikle de sebeplerini açıklamada çokça başvurulan iki önemli kavramdır. Bu bağlamda Ravenstein (1885)'in göç teorisindeki gelişmiş ticari ve sanayi bölgelerinin birer cazibe merkezi olması ve yoğun bir biçimde kırsaldan buralara göç hareketlerinin olması çekici ve itici faktörlerle açıklanmaktadır. İşte Lee (1966)'nın itme-çekme teorisi Ravenstein (1885)'in teorisinin teorik olarak formüle edilmiş halini göstermektedir (Özyakışır, 2013: 50).

Lee (1966) göçü, genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği olarak tanımlayarak başladığı çalışmasında, göç etme kararını etkileyen faktörler ve göç süreci dört ana başlık altında özetlenmektedir (Lee, 1966: 50):

1. Yaşanılan yer ile ilgili faktörler
2. Göç edilecek yerle ilgili faktörler
3. Göç engelleri
4. Kişisel faktörler

Bunlardan ilk üçü şematik olarak Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2: Göç Kararını Etkileyen Faktörler

Kaynak: Lee, 1966: 50

Lee (1966)’ya göre, her alanda, insanları alan içinde tutabilen veya insanları kendine çeken sayısız faktör var olup onları itme eğiliminde olan faktörler de söz konusudur. Bu faktörler Şekil 2’de + ve - işaretleri ile gösterilmiştir. Bir de insanların esasen kayıtsız olduğu durumlar vardır ki o da “0, sıfır” olarak gösterilmiştir. Bu faktörlerin bazıları çoğu insanı aynı şekilde etkiler, bazıları ise farklı insanları farklı şekillerde etkiler. Örneğin, iyi bir iklim çekicidir ve kötü bir iklim neredeyse herkes için iticidir. Ancak, iyi bir okul sistemi, küçük çocuklu bir ebeveyn tarafından +, yüksek vergiler nedeniyle çocuk sahibi olmayan bir birey tarafından - olarak görülebilir. Öte yandan vergiye tabi olmayan evlenmemiş bir birey duruma kayıtsız kalabilir. Açıkça hem başlangıç hem de varış noktasında + ve - ’ler seti, her göçmen ya da potansiyel göçmenler için farklıdır. Bununla birlikte, benzer şekilde tepki gösteren insan sınıflarını köken ve varış yerindeki aynı genel faktör gruplarına ayrılabilir. Aslında, belirli bir kişi için göç etmeyi engelleyen faktörler hiçbir zaman tam olarak belirlenemediği için, genel olarak, yalnızca özel önemsiz görünen bir kaçığı ortaya konabilir ve kayda değer bir grubun genel veya ortalama reaksiyonu dikkate alınabilir. İfade etmek gerekir ki, insanları tutan ve çeken veya iten faktörler ne sosyal bilimci ne de doğrudan etkilenen kişiler tarafından tam olarak anlaşılabilir. Bentham’ın zevk ve acı hesaplarında olduğu gibi, + ’nın ve - ’lerin kökenleri ve varış yerlerinin hesaplamaları her zaman tam anlamıyla eksik olacaktır.

Bununla birlikte, yaşanılan yerle ilgili faktörler ile göç edilen yerle ilgili faktörler arasında önemli farklılıklar vardır. Bir bölgede yaşayan kişilerin, bölgeyi uzun süreli olarak tanımları ve genellikle bunlarla ilgili düşünülmüş ve telaşsız yargılarda bulunabilmeleri onlar için avantajdır. Bu durum göç edilecek olan yerde söz konusu olmayacaktır. Göç edilen yerle ilgili bilgiler nadiren kesindir ve aslında göç edilen yerin avantaj ve dezavantajlarından bazıları ancak orada belirli bir süre yaşayarak anlaşılabilir. Bu nedenle, her zaman göç edilecek olan yerle ilgili eksik bilgi ve gizem söz konusudur. Ayrıca göçmenlerin gittikleri yerde kabul edilmeleri durumu da belirsizdir (Lee, 1966: 50).

Castles vd., (2014)'e göre, itme ve çekme modelleri, geriye göçü ve aynı zamanda göç ve göçün ortaya çıkışını açıklamakta yetersizdir. Ayrıca, diğer faktörlerin rolünü dikkate almadan demografik, çevresel ve ekonomik faktörlerin göçe sebep olduğunu varsaymakta hatalıdır. Örneğin, nüfus artışı veya çevresel bozulma zorunlu olarak göçle sonuçlanmaz, çünkü “nüfus baskısı” aynı zamanda yenilikçiliği de teşvik edebileceği gibi işçilerin verimliliklerinin artmasına da yol açabilir. Öte yandan, çevresel veya demografik faktörlerin insanların yaşam standartlarını etkileyen diğer sosyal, ekonomik, politik ve kurumsal faktörlerden izole edilmesi mümkün değildir. Bireylerin mevcut konumlarında bir değişiklik olmasa bile gelişmiş eğitim ve medyanın etkisiyle göreceli yoksunluk duyguları artabilir ve bu durum daha yüksek göçlere neden olabilir. Bu durumlar itme-çekme modelinin öngörüsünün aksine göçlerin neden büyük ölçüde fakir ülkelere zengin ülkelere doğru gitmediğini kısmen açıklamaktadır (Castles vd., 2014: 29).

1.4.4. Stouffer Kesişen Fırsatlar Teorisi

Kesişen fırsatlar teorisi 1940 yılında Stouffer (1940) tarafından ortaya atılmıştır. Stouffer (1940)'a göre; insanların uzayda hareketi, sosyolojik sorgulamanın temel bir konusudur ve Ravenstein (1885)'in klasik çalışmasından bu yana göç konusunda çok sayıda çalışma yapılmış olmasına rağmen göç ve uzaklık arasında yakın bir ilişkiyi araştıran çalışma sayısı oldukça düşük düzeydedir. Bu nedenle Stouffer (1940) çalışmasının girişinde, uzaklığın göç üzerindeki etkisine yönelik teorik bir çerçeve önererek sosyolojik göç teorisine bir katkı sağlamayı amaçladığını belirtmektedir.

Ravenstein (1885) göç kanunlarına göre, çoğu insan kısa bir mesafeye göç eder çok az insan çok uzaklara göç eder. Stouffer (1940)'a göre, uzaklık o kadar önemli bir faktör ki literatürde daha fazla çalışılması gerekmektedir. İnsanların iş bulmak için belirli bir yere “neden” gittiğini, “neden” belirli bir mağazadan alışveriş yaptıklarını, “neden” suç işlemek için belirli bir mahalleye gittiklerini açıklamak için kuşkusuz uzaklık faktörü açık bir önem taşımaktadır. Ayrıca, öğrencilerin kolej seçiminde etkili olan faktörlerin başında yakınlık olgusunun gelmesi de uzaklık faktörünün önemini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, Stouffer (1940)'a göre, literatürde, nüfus hareketlerinin dağılımını belirlemek için uzaklığın rolü konusunda az sayıda çalışma vardır. Literatürde “itme” ve “çekme” gibi kavramlar sıkça kullanılır, ancak “itme” ve “çekme” deki uzaklık bileşeni kavramsal ve deneysel olarak izole edilinceye kadar analizlerinin çok verimli olması muhtemel değildir. Chicago'nun Iowa'daki insanlar üzerinde New York'tan daha fazla “çekiciliği” olduğunu söylersek ve New York'un Massachusetts'teki insanlar üzerinde Chicago'dan daha fazla “çekiciliği” olduğunu söylersek, iki şehrin çekiciliğinin analizinde uzaklık faktörü ile başa çıkmamız gerektiği açıktır (Stouffer, 1940: 845-846).

Stouffer (1940) kesişen fırsatlar teorisinin merkezinde göç ve uzaklık arasında kesin bir bağ kurmaması yatmaktadır. Kesişen fırsatlar teorisine göre, belirli bir mesafeye göç edenlerin sayısı, bu mesafedeki fırsatların sayısı ile doğru orantılı ve kesişen fırsatların sayısı ile ters orantılıdır. Yani, belirli bir mesafeye giden kişilerin sayısı bu mesafedeki fırsatların artış yüzdesiyle doğru orantılıdır (Stouffer, 1940: 846). Teori, göçü doğrudan mekânsal uzaklıkla değil, çeşitli bölgelerdeki potansiyel göçmenler için mevcut uzaklık ve fırsatlar arasındaki etkileşimle ilgili olduğunu vurgulamaktadır (Bijak, 2006: 6).

Stouffer (1940), başlangıçta göç kararı verenlerin fırsatları aramak için uzayda hareket ettiği varsayımını yapar. Bu fikir, karar vericilerin göç edilecek yere ilişkin araştırmalarını mevcut yerleşim yerinden uzaklaşmadan yapabilecekleri anlamına gelir. Göç kararı verenler, göç edilecek yerleşim yerine yönelik bilgileri ailesinden, arkadaşlarından, medyadan veya diğer bilgi kaynaklarından alabilirler. Göç edilecek yerleşim birimine yönelik bilgilerin işlenmesi ve değerlendirilmesi göç etmeden zihinsel olarak yapılır. Stouffer (1940) varsayımına uygun olarak göç edilmesi düşünülen yere gitmeden o yerin fırsatları ve kesişen fırsatlar ortaya konabilir. Dolayısıyla bireyler uzak yerleşim yerlerine ilişkin fırsatlar hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olamayacaktır (Akwawua ve Pooler, 2000: 35).

Stouffer (1940)'in hipotezine ilişkin olarak ortaya koyduğu denklem, göç ile mesafe arasında değil, göç ile fırsatlar arasında doğrudan bir ilişki olduğunu varsaymaktadır. Mesafenin işgücü piyasasındaki bilgi akışı açısından değerlendirilmesi gerektiğini belirten Stouffer'a göre bireyler, daha yakın mesafelerdeki fırsatlar hakkında, uzak mesafelere göre daha detaylı bilgi sahibidirler (Özcan, 2016: 191). Ayrıca, fırsatların sayısındaki artışa bağlı olarak artan göç, göç edilen yere olan uzaklığın artmasıyla asla azalmayacaktır. Bununla beraber, fırsatların uzaya yayılması çok sayıda tarihi, coğrafi, ekonomik, politik ve sosyal faktörün bir sonucudur ve durumdan duruma değişmektedir.

Kesişen fırsatlar teorisinin uluslararası göç için en önemli katkısı, göç mesafesine bağlı olarak göç sırasında ortaya çıkabilecek zorlukları göz önünde bulundurarak göçü değerlendirmesidir. Göç için kat edilecek mesafede, aşılacak olan ulus devletlerin sınırları ve bu sınır geçişleri, göç üzerinde olumsuz bir etkide bulunmaktadır. Çünkü her aşılacak olan sınır, bir kontrol sistemi ve

mekanizmasını da beraberinde getirmektedir. Bu durum da, uluslararası göçü oldukça zorlaştıran bir etken ve uluslararası göç için bir sınırlama anlamına gelmektedir. Kesişen fırsatlar teorisi geniş kapsamlı ve yaygın kullanılan bir teori olmamakla birlikte, bu teorinin özellikle ekonomik temelli göçlerde ve işçi göçü çalışmalarında daha sıklıkla kullanılabileceği görülmektedir. Buna göre, bir bölgede yaratılan iş imkânı ve bu iş imkânlarının yarattığı cazibe, teorinin temel işleyiş biçimini oluşturur. Yaratılan iş fırsatlarının nicel çokluğu ve bu işleri talep eden yerleşim içindeki yerleşik işçilerin sayısı, yaşanacak olan göçün büyüklüğünü belirleyecektir (Çağlayan, 2006: 78).

Öte yandan Akwawua ve Pooler (2000)'e göre, kesişen fırsatlar teorisi göç literatüründe iyi biliniyor olmasına ve ders kitaplarında kapsamlı bir şekilde tartışılmasına rağmen teorinin ampirik olarak testi yok denecek kadar az sayıdadır. Stouffer (1940) hipotezi 1940 ve 1970'lerde göç verileriyle test edilmiş ise de Slodczyk (1990)'ın çalışması 1940'lardan 2000'li yıllara kadar Stouffer (1940)'ın hipotezini test eden tek ampirik çalışma olmuştur (Akwawua ve Pooler, 2000: 34). Kısaca kesişen fırsatlar teorisi uzun yıllar boyunca ampirik olarak test edilmezken günümüzde teorinin ampirik olarak test edildiği ve elde edilen sonuçların teoriyi destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

1.4.5. Petersen Göç Sınıflandırma Teorisi

Petersen (1958) yaptığı çalışmada göçleri sınıflandırmak suretiyle göç sürecini sosyolojik açıdan incelemiştir. Petersen (1958) çalışmasında temel amacının, hem iç göç hem de uluslararası göçün temel sınıflandırmasını yaparak genel göç teorisi geliştirme çabasına destek olmak olduğunu belirtmiştir. Petersen (1958)'e göre, uluslararası göç çalışmalarının çoğu, belirli bir ülkeden diğer bir ülkeye olan göçe odaklandığı gibi çalışmaların büyük bir kısmı tek bir tarihsel dönem aittir. Ayrıca yapılan çalışmaların büyük ölçüde betimleyici çalışmalar olduğu ve analize yer veren çalışmaların sayısının sınırlı düzeyde olduğunu ifade etmektedir.

Petersen (1958) çalışmasında göçü ilkel, zorunlu, yönlendirilmiş, serbest ve kitlesel olmak üzere beş şekilde sınıflandırmıştır. Petersen (1958: 260-265)'e göre *ilkel göç*, insanın doğal güçlerle baş edememesiyle ilgili bir hareketi ifade etmektedir. Bu bağlamda, toprak üretiminin yetersiz kalması, kuraklık, toprak ürünlerinde meydana gelen hastalıklar nedeniyle toprağın verimindeki ve üretimindeki düşüş ve toprak başına düşen nüfusun artması ilkel göçe neden olmaktadır. Petersen (1958), *zorunlu ve yönlendirilmiş* göçler arasında ince bir ayırım olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, zorunlu göçler devlet veya herhangi bir kurumun baskısıyla (itmesiyle) ortaya çıkmakta iken yönlendirilmiş göçte zorlayıcı bir unsur olmamakta bireyler gitme veya kalma kararını kendileri verebilmektedirler. Serbest göç, oldukça az karşılaşılan ve sınırlı düzeyde kalan bir eylem olup, göç eden bireylerin göç kararında baskın olduğu yani göç kararını tamamen bağımsız bir şekilde verdiği göç tipini oluşturmaktadır. Son olarak kitlesel göç, herhangi bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine çok sayıda kişinin birlikte hareketini ifade etmektedir. Yukarıda kısaca açıklanan Petersen

(1958)'in göç sınıflandırması, göçü başlatan etmen ve göç tipi de dikkate alınarak Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3: Petersen Göç Sınıflandırması ve Göçün Unsurları

İlişki	Göçü Başlatan Faktör	Göç Sınıfı	Göç Türü	
			Muhafazakâr	Yenilikçi
Doğa ve İnsan	Ekolojik baskı	İlkel	Göçebe	Topraktan kaçış
Devlet, Kurumlar ve İnsan	Göç politikası	Zorunlu	Yer değişimi	Köle ticareti
		Yönlendirilmiş	Kaçış	Vasıfsız işçi ticareti
İnsan ve Kuralları	Daha yüksek beklentiler	Serbest	Grup	Öncü
Toplu Davranış	Sosyal momentum	Kitlesel	Yerleşim	Kentleşme

Kaynak: Petersen, 1958: 266

Petersen (1958) göç sınıfları ve özelliklerinin yer aldığı Tablo 3'te görüldüğü üzere ilkel göçü başlatan faktör doğaya özgü faktörler iken zorunlu ve yönlendirilmiş göçte göçü başlatan unsur göç politikaları olmaktadır. Öte yandan serbest göçte bireylerin daha yüksek standartlara ulaşma arzusu göç etmede önemli rol oynarken kitlesel göçte sosyal yapı hareketleri göçü başlatmaktadır.

Petersen (1958)'in çalışması çerçevesinde ortaya konan göç tipleri, sadece itme-çekme faktörlerinin varlığı sonucunda oluşmamakta, aynı zamanda göç için bireysel ve toplumsal motivasyonları da göz önüne almaktadır. Ayrıca, birden fazla faktörün göç analizinde kullanılmasına izin vermesi, yönlendirilmiş ve zorunlu göç ayırımını başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi, Petersen'in teorisini, günümüzdeki göçleri analiz etmede başarılı ve kullanılabilir kılmaktadır (Çağlayan, 2006: 76-77).

1.4.6. Göçle İlgili Ekonomi Teorileri

İktisatçıların göçe bakışı konusunda ilk yaklaşım Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği adlı eserinde yer almaktadır. Smith (1776) çalışmasında göçü, farklı yerleşim yerlerindeki ücret farklılıklarına bağlı olarak nüfusun yer değiştirmesi olarak ifade etmektedir. Ancak göç konusunda kapsamlı teorilerin geliştirilmesi öncülüğünü Lewis (1954), Sjaastad (1962) ve Harris ve Todaro (1970)'un yaptığı Neoklasik göç teorisi ile başlamaktadır. Aşağıda ekonomi alanında öne çıkan üç temel göç teorisi üzerinde durulacaktır. Bunlar Neoklasik göç teorisi, ikili işgücü piyasası teorisi ve göçün yeni ekonomi teorisidir.

1.4.6.1. Neoklasik Göç Teorisi

Lewis (1954), Sjaastad (1962), Harris ve Todaro (1970) gibi iktisatçıların katkılarıyla ortaya çıkan Neoklasik göç teorisi, emek göçünü açıklamak için geliştirilen en eski teorik yaklaşımlardan biri olup göçün belirleyicilerini mikro ve makro düzeyde açıklamaktadır.

Makro bakış açısına göre Neoklasik göç teorisi, göçün farklı yerleşim yerlerinde işgücü piyasalarındaki ücret farklılıklarından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu farklılık ülke içindeki farklı yerleşim yerlerinde olabileceği gibi uluslararası düzeyde ülkeler arasında da olabilir. Göçmenlerin göç etme motivasyonunun arkasında yatan temel etmen gittikleri ülkelerde ücretlerinin daha yüksek olacağı beklentisidir. Buna göre, emek göçünün büyük bir bölümü sermaye açısından fakir ancak işgücü açısından zengin olan ülkelere, sermaye bakımından zengin ancak işgücü açısından fakir olan ülkelere doğru hareket edecektir. Bu sürecin sonunda, sermaye açısından fakir olan ülkelere emek arzı azalır ve ücretler artarken sermaye açısından zengin ülkelere emek arzı artar ve ücretler düşer. Bu süreç uluslararası düzeyde ücret farklılıkları eşitleninceye kadar devam edecektir. Teori aynı zamanda özellikle yüksek vasıflı işçilerin daha fazla kazanmak için sermaye zengin ülkelere, sermaye fakir ülkelere doğru göç edeceğini de ileri sürmektedir (Lewis, 1954: 22; Massey vd., 1993: 433; Bijak, 2006: 8; Kurekova, 2011: 5).

Kısaca, Neoklasik makro teoriye göre uluslararası işgücü göçü ücret ve istihdam oranlarındaki farklılıklardan kaynaklanmakta olup uluslararası göç akımları ülkeler arasında ücret farklılıkları ortadan kalkana kadar devam edecektir. Neoklasik yaklaşımda işgücü piyasaları uluslararası göçü etkileyen temel unsur olup diğer piyasaların işgücü göçü üzerinde bir rolü yoktur. Bu nedenle politika uygulayıcıları işgücü piyasasında yapacakları düzenlemelerle göçün seyrini belirleyebilirler.

Neoklasik teori mikro düzeyde bireylerin rasyonel olduğu varsayımından yola çıkarak göç edenlerin fayda maksimizasyonuna yöneleceğini ve göç kararı verirken fayda maliyet analizi yapacağını ileri sürmektedir. Teori potansiyel göçmenlerin alternatif yerlere göç etmenin maliyetlerini ve faydalarını tahmin ettiklerini varsaymaktadır. Buna göre göçmenler fayda maliyet analizi sonucunda kendilerine en yüksek ücret sağlayan ve dolayısıyla en verimli oldukları yerlere göç edeceklerdir (Sjaastad, 1962: 81-83; Brettell ve Hollifield, 2015: 96-98). Neoklasik yaklaşımın bu görüşünden yola çıkan Borjas (1989, 1990) potansiyel göçmenlerin yer seçimini bireysel, fayda maliyet hesaplamalarına dayandırdığı uluslararası göç piyasası fikrini geliştirmiştir.

Massey vd., (1993)'e göre, insanlar yeteneklerini göz önüne alarak en verimli olabilecekleri yerlere gitmeyi tercih ederler. Ancak, daha fazla emek verimliliğine karşılık yüksek ücret elde edebilmeleri için bir dizi maliyeti göz önüne almaları gerekir. Bunlar, göç etmenin maddi maliyetlerine ilave olarak iş ararken ve göç ederken hayatı idame ettirmenin maliyetleri, yeni bir dili ve kültürü öğrenme maliyetleri şeklindedir. Ayrıca tüm bunlara ilave olarak bireyler yeni bir işgücü

piyasasına adapte olmada yaşanan zorluk ve eski bağları kesmenin ve yenilerini oluşturmanın psikolojik maliyetlerini de dikkate almak zorundadır (Massey vd., 1993: 434).

Her göçmenin beşeri sermayesi, göç edilen ülkedeki istihdam olasılığını ve beklenen kazancını artırabilir. Sonuç olarak beşeri sermaye her bir bireyin göç etme olasılığını artırır. Bu nedenle, bu teori yalnızca analizdeki ücret farklılıklarını değil, aynı zamanda istihdam ve ücretleri belirleyen bireysel özellikleri ve göç maliyetlerini düşüren genel sosyal koşulları ve teknolojileri de içermektedir. Tüm bu unsurlar, bireylerin göç etme olasılığını artırır. Teoriye göre, ücret ve istihdam oranlarındaki farklılıklar uluslararası düzeyde eşitlenene kadar göç devam edecektir (Bodvarsson ve Van den Berg, 2009: 32-34).

Göç kararı verme süreci matematiksel olarak aşağıdaki şekilde ifade edilebilir (Massey vd., 1993: 435):

$$ER(0) = \int_0^n [P_1(t)P_2(t)Y_d(t) - P_3(t)Y_o(t)]e^{-rt} dt - C(0) \quad (3)$$

Yukarıdaki 3 numaralı denklemde t zamanı r iskonto oranını göstermek üzere, ER(0) göç etmeden önce hesaplanan beklenen net getiriyi, $P_{1(t)}$ göç edilen yerleşim biriminden sınır dışı edilmekten kurtulma olasılığını göstermektedir. $P_{2(t)}$ gidilen yerleşim birimindeki iş bulabilme olasılığını, $Y_{d(t)}$ gidilen yerleşim biriminde işe yerleşilmesi durumunda elde edilecek geliri, $P_{3(t)}$ göç ettiği yerleşim birimindeki iş bulabilme olasılığını göstermektedir. Öte yandan $Y_{o(t)}$ göç ettiği yerleşim biriminde işe yerleşilmesi durumunda elde edilecek geliri, $C_{(0)}$ psikolojik maliyetler de dahil olmak üzere toplam göç maliyetini ifade etmektedir. Eğer ER(0) pozitif ise rasyonel davranan birey göç kararı alır, eğer ER(0) negatif ise rasyonel davranan birey göç etmeme kararı alır. Modele göre, rasyonel davranan bir birey beklenen net getirisinin en yüksek olduğu yere göç edecektir (Massey vd., 1993: 435).

Kısacası, Neoklasik göç teorisine göre göç kararları birey tarafından fayda maliyet analizi sonucunda alınır ve göç işgücü piyasalarındaki ücret farklılıklarından kaynaklanır. Neoklasik yaklaşımda tam istihdam varsayımı altında, ücret farklılıkları ve göç akışları arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Göçü belirleyen etmen gerçek gelirden ziyade beklenen gelir ve istihdam imkânlarıdır. Göçün maliyetleri ise sosyal ve duygusal maliyetleri içerecek şekilde tahmin edilir.

Neoklasik göç teorisi, özellikle işgücü göçünün belirleyicileri üzerine kapsamlı bir teori olmakla birlikte varsayımlarının gerçek yaşamla örtüşmemesi nedeniyle literatürde eleştirilmektedir. Castles, Haas ve Miller (2014)'e göre, Neoklasik göç teorisinin üç temel varsayımı gerçekçi değildir. İlk olarak; Neoklasik göç teorisi rasyonel bireyden hareket ederek fayda maksimizasyonu peşinde koşan bireylerin yaşamları boyunca mevcut yerleşim yeri ile göç etmeyi düşündükleri yerleşim

yerlerine ilişkin mükemmel bir fayda maliyet hesabı yapabileceklerini ileri sürmektedir ki bu gerçekçi değildir. Gerçek yaşamla örtüşmeyen bir diğer varsayım, göçmenlerin göç etmeyi düşündükleri ülkelerdeki/bölgelerdeki ücret seviyeleri ve istihdam olanakları hakkında mükemmel bilgi sahibi olmalarıdır. Son olarak, Neoklasik göç teorisi sermaye, sigorta vb. piyasaların etkin bir şekilde çalıştığı ve bu piyasalara toplumun tüm kesimlerinin mükemmel bir şekilde erişebildiğini varsaymaktadır ki tüm bu varsayımlar gerçeklerle örtüşmediği için teorinin açıklama gücünü kısıtlamaktadır (Castles vd., 2014: 31).

1.4.6.2. Göçün Yeni Ekonomi Teorisi

Uluslararası emek göçünün belirleyicilerini açıklamak için 1980'li yıllarda ortaya atılan göçün yeni ekonomi teorisi, Neoklasik göç teorisinin temel çıkarımlarına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda göçün yeni ekonomi teorisi belli noktalarda Neoklasik göç teorisini eleştirirken bazı noktalarda görüşleri Neoklasik göç teorisini destekleyici niteliktedir. Göçün yeni ekonomi teorisi başlangıç noktası olarak mikro birimlerden ziyade meso birimlerin (aile, hanehalkı gibi) davranışlarını dikkate almaktadır. Göçün yeni ekonomi teorisine önemli katkılar yapan Stark (1991: 25), emek göçmeni olma kararının sadece bireysel çalışanlar düzeyinde açıklanamayacağını, daha geniş sosyal kurumların da dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Yani, göçün yeni ekonomi teorisi göç kararının bireysel düzeyde değil, aileler veya hanehalkları gibi önemli meso gruplar tarafından alındığı fikrini ortaya atmakta ve teorinin temelinde bu fikir yatmaktadır. Ayrıca Stark (1991: 17)'ye göre, aileler veya hanehalkları göç kararı alırken yalnızca gelirlerini ve istihdam fırsatlarını en üst düzeye çıkarmak için değil, aynı zamanda ulusal piyasalardaki etkinsizlik sonucu ortaya çıkabilecek risklerini en aza indirmek için çaba sarf ederler.

Göçün yeni ekonomi teorisi meso birimlerden hareket ettiği için Massey (1993: 436)' ya göre bireylerin aksine, hanehalkı aile işçiliği gibi kaynaklarını tahsisini çeşitlendirerek ekonomik refahlarını düşürebilecek riskleri kontrol edebilecek konumdadır. Buna göre, bazı aile üyeleri yerel ekonomideki ekonomik faaliyetlerde istihdam edilirken, diğerleri ücret ve istihdam koşullarının daha iyi olduğu yabancı işgücü piyasalarında çalışmaya gönderilebilir. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde, hanehalkı gelirineline yönelik riskler genellikle özel sigorta piyasaları veya devlet programları aracılığıyla en aza indirilmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde, risk yönetimi sağlayan bu kurumsal koruma mekanizmaları yoksul aileler için yetersiz, ulaşılmaz veya erişilemez durumdadır. Buna ilave olarak, gelişmiş ülkelerde kredi piyasaları nispeten gelişmiş olduğu için aileler yeni üretim teknolojilerinin edinilmesi gibi projelerini finanse etme imkanları olabilir. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmında kredi genellikle mevcut değildir veya sadece yüksek maliyetle temin edilebilir. Massey (1994: 711)'e göre, göçün yeni ekonomi teorisi gelişmiş ülkelerdeki nispeten daha yüksek ücretler göz önüne alındığında, uluslararası göç, riskleri en aza indirmek ve sermaye kısıtlamalarını aşmak için özellikle çekici ve etkili bir strateji sunmaktadır.

Kısaca göçün yeni ekonomi teorisine göre, göç etme veya etmeme kararı bireylerin fayda-maliyet hesapları sonunda alınmamaktadır. Göç kararı ortak karar alabilme ve fırsatları tüm aile bireyleri için değerlendirebilme yeteneğine sahip meso birimler tarafından alınmaktadır. Bu meso birimler sadece faydayı ve geliri maksimize etmeye çalışmamakta aynı zamanda göç kararının ortaya çıkaracağı maliyetleri ve riskleri en aza düşürmeye yönelik tedbirler alabilmektedirler. Riskleri minimize etmeye yönelik kurumlar ve piyasalar gelişmiş ülkelerde nispeten daha iyi konumda iken bu kurum ve piyasalar gelişmekte olan ülkelerde daha zayıf kalmaktadır. Dolayısıyla göç kararında meso birimlerin yaşadığı yerleşim yeri son derece önemli olduğu gibi bu birimler tarafından göç riskleri çeşitlendirmek için bir strateji olarak da görülmektedir. Neoklasik göç teorisinde olduğu gibi göç, göç edilecek yerlerdeki ücret farklılıkları olmadığında ortadan kalkması gerekmez. Çünkü göç kararı sadece faydayı ve geliri maksimize etmek için değil aynı zamanda riskleri çeşitlendirmek için alınmaktadır.

Yukarıda özetlenen özelliklerinden dolayı göçün yeni ekonomi teorisi Neoklasik göç teorisinin ulaştığı sonuçların ötesinde bir takım sonuçlar doğurur. Göçün yeni ekonomi teorisinin ulaştığı sonuçların bir kısmı aşağıdaki şekilde özetlenebilir Massey (1993: 439-440): 1) Göç araştırmalarında kullanılacak birim kendi kararını verebilen birey değil aile, hanehalkı veya diğer tüketim ve üretim birimleridir. 2) Ücret farklılıkları uluslararası göçün gerçekleşmesi için gerekli bir şart değildir. Hanehalkı, ücret farklılıkları olmasa bile riskleri çeşitlendirmek için göç edebilir. 3) Uluslararası göç ve yerel istihdam veya yerel üretim bir birini dışlayan olasılıklar değildir. Aslında, hanehalkının hem göç etmeleri hem de yerel faaliyetlerde bulunmaları için güçlü teşvikler söz konusudur. 4) Ücret farklılıkları ortadan kalktığında uluslararası göçün mutlaka durması gerekmez. Göç veren ülkelerde piyasalar yetersiz veya yoksa göç devam edebilir. 5) Hükümetler göçleri sadece işgücü piyasalarını etkileyen politikalar ile değil aynı zamanda sigorta piyasalarını, sermaye piyasalarını ve vadeli işlem piyasalarını şekillendiren politikalar yoluyla da etkileyebilirler. 6) Gelir dağılımlarını şekillendiren hükümet politikaları ve ekonomik değişiklikler bazı hanelerin göreceli yoksunluğunu değiştirecek ve böylece göç etme konusundaki teşviklerini değiştirecektir.

Sert (2016: 34)'e göre, göçün yeni ekonomi teorisi Neoklasik göç teorisine bağlantılı olan birçok sorunu çözmektedir. Ancak bu teorisin varsayımları da işgücü, sigorta, sermaye ve vadeli işlemler piyasalarını etkileyen politikaları kullanarak uluslararası göç akımlarını kontrol etme kapasiteleri göz önünde bulundurulduğunda devletlere, gerçekte sahip olduklarına oranla daha fazla önem atfetmektedir. Aslında uluslararası göçü kontrol etmenin yöntemi için başka birçok yasal olmayan faktörler de olduğu için o kadar da basit değildir.

1.4.6.3. İkili İşgücü Piyasası Teorisi

1979 yılında M. J. Piore tarafından geliştirilen ikili işgücü piyasası teorisi, gelişmiş ülkelerin işgücü piyasasındaki farklılıklardan kaynaklandığını ileri sürerek işgücü göçünün talep yönünü ön

plana çıkarmaktadır. Massey (1994: 715)' göre, ikili işgücü piyasası teorisi uluslararası göçün bireyler ve aileler tarafından yapılan rasyonel hesaplamaların sonucu olduğunu kabul eden Neoklasik ve göçün yeni ekonomi teorisinin aksine, uluslararası göçü ileri sanayi toplumlarının ekonomik yapısına dayanan talep odaklı bir olgu olarak görmektedir. Buna göre, Piore (1979) esas itibariyle göçmen işçiler için talep kaynaklarını dikkate alarak göçmenlerin sahip olduğu işlerin ayırt edici özelliklerine odaklanmakta ve endüstriyel toplumlarda bu özellikler ile tüketim ve üretim yapısı arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

Piore (1979)¹'a göre, her ülkede göçmenler endüstriler arasında eşit bir şekilde yayılmamakta belirli sektörlerde ve mesleklerde yoğunlaşmaktadırlar. Göçmenlerin yoğunlaştığı işlerin hepsinin ortak bir yanı vardır ve bu işler yerli işçiler tarafından tercih edilmezler. Göçmenlerin yoğunlaştığı işler her zaman düşük ücretli olmasa da genellikle vasıfsız ve düşük statülü olma eğilimindedir. Ayrıca bu işler güvencesiz olup genellikle ağır çalışma koşullarını sahiptir (Piore, 2008: 17). Ayrıca Piore (1979), uluslararası göçün nedenini ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan işgücü açığını kapatmak isteyen sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerden gelen sürekli talebe bağlamaktadır. Buna göre uluslararası göçün seyrini, göç veren ülkelerdeki itici faktörler (düşük ücretler, yüksek işsizlik) değil, göç alan ülkelerdeki çekici faktörler belirlemektedir.

İkili işgücü piyasası teorisinde, ikili işgücü piyasalarının ekonomideki rolü Bijak (2006: 10)' da şu şekilde açıklanmaktadır: uluslararası göçle birlikte yerel işçiler sermaye yoğun olan statü sahibi ve çekici mesleklere yönelirken göçmenler emek yoğun olan kirli, tehlikeli ve zor (3D: dirty, dangerous and difficult) işleri üstlenirler. Öte yandan sendikalar tarafından korunmayan göçmen işçiler yerel işçilere göre daha esnek bir üretim faktörüdür. Bu gerekçelerle göçmen grupları içinde kötü çalışma koşullarını kabul edenler büyük ölçüde gençler ve kadınlar olmaktadır.

İkili işgücü piyasası teorisinin ulaştığı sonuçlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir Massey (1993: 444): 1) Uluslararası işgücü göçü büyük ölçüde talebe dayalıdır ve gelişmiş ülkelerdeki işverenler veya onlar adına hareket eden hükümetler tarafından yapılan işe alımlarla başlatılmaktadır. 2) Göçmen işçilere olan talep, ekonominin yapısal ihtiyaçlarından doğmakta ve ücret teklifleri yerine işe alım uygulamaları ile ifade edilmektedir. 3) Göçmen işçi alan toplumdaki düşük seviyeli ücretler, göçmen işçilerin arzındaki düşüğe paralel olarak artmamaktadır. Ücretler sosyal ve kurumsal mekanizmalar tarafından belirlendiğinden emek arz ve talebine göre değişkenlik göstermez. 4) Düşük ücretler ise göçmen işçilerin arzındaki bir artışın sonucu olarak daha da düşebilir. Çünkü düşük seviyedeki ücretlerin yükselmesini önleyen sosyal ve kurumsal mekanizmalar düşük ücretlerin

---

¹ İkili işgücü piyasası teorisinin temellerinin atıldığı "Piore, M. J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies*. Cambridge, England: Cambridge University Press" adlı çalışma 1980 ve 2008 yıllarından değiştirilmeden yeniden basılmıştır. Bu çalışmada kitabın 2008 baskısı kullanılmıştır. Ancak teori ilgili literatürde Piore (1979) olarak bilindiğinden tanımlama yaparken Piore (1979) şeklinde atıfta bulunulacak ancak kaynakçada Piore (2008) olarak yer alacaktır.

düşmesini engellemez. 5) Hükümetler, ücretlerde veya istihdam oranlarında küçük değişiklikler üreten politikalar yoluyla uluslararası göçü etkilemeyeceklerdir.

Bijak (2006)'ya göre, ikili işgücü piyasası teorisi, göçmen olgusunun birçok özelliğini açıklamada başarılı olsa da makro düzeyde göç tahminleri yapmak için elverişli bir model değildir. Benzer şekilde Hagen-Zanker (2008), ikili işgücü piyasası teorisinin Avrupa ve ABD'de savaş sonrası göç eğilimlerine açıklama getirdiği için önemli bir teori olduğunu ileri sürmektedir. Ancak, sadece göç alan ülkelerin çekici faktörlerini dikkate aldığı ve bireylerin göç etme kararını derinlemesine analiz etmediği için de teorisinin yetersiz olduğunu ileri sürmektedir.

Yukarıda ana hatlarıyla açıklanan göçle ilgili ekonomi teorileri analiz konusu, analiz düzeyi, modelde kullanılan temel değişkenler ve modellere yöneltilen eleştirileri içerecek şekilde Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Göçü Açıklayan Ekonomi Teorilerinin Özeti

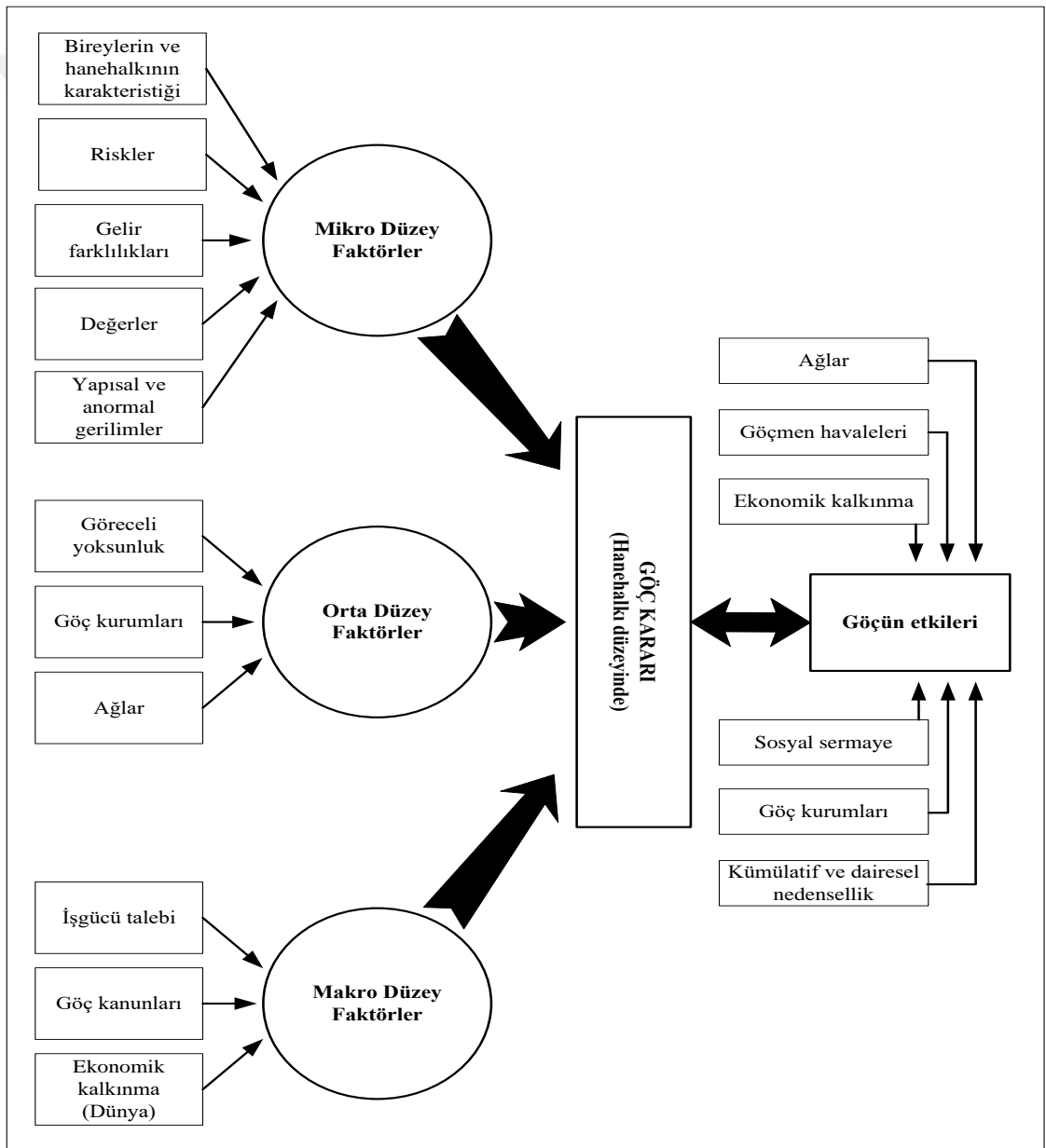
Teori	Analiz Konusu	Analiz Düzeyi	Temel Değişkenler	Eleştiri
Neoklasik göç teorisi	Göçün belirleyicileri	Mikro, Makro	-Ücret ve gelir farklılıkları -İstihdam olasılığı	-Göçün belirleyicilerini mekanik olarak azaltır. -Lineer bakış açısına sahiptir. -Ücret farkları eşitlenmeden önce göçün neden durduğunu açıklayamıyor. -Piyasadaki aksaklıklarını görmezden gelir. -Statik bakış açısına sahiptir.
Göçün yeni ekonomi teorisi		Mikro, Meso	-Ücretler ve gelir dağılımı (göreceli yoksunluk) -Kurumsal başarısızlıklar: sermaye ve emek piyasası başarısızlıkları	-Neoklasik teorisinin eleştirisi dışında kendine ait bir teorisi yoktur. -Uygulanabilirliği sınırlıdır. -Göç kararı verirken ortaya çıkan piyasa aksaklıkları ve riskleri gelir ve istihdam değişkenlerinden ayırmak zordur.
İkili işgücü piyasası teorisi		Makro, Meso	-Emek talebi -İşgücü piyasalarının çatallanması -Doğrudan yabancı yatırımlar -Devlet göç politikaları ve işe alım çabaları	-İtici faktörleri dikkate almıyor. -Resmi işe alım uygulamaları üzerinde duruyor. -Birincil ve ikincil sektör arasındaki ayırım net değildir

Kaynak: Kurekova, 2011: 14'den derlenerek düzenlenmiştir.

1.5. Göç Kararının Verilmesi

Yukarıda göçlerin belirleyicileri detaylı olarak açıklanmıştır. Bu başlık altında göç teorilerini bir paydada buluşturarak göç kararı verilmesinde etkili olan faktörler şematik olarak gösterilmiştir. Bu bağlamda Şekil 3 göç kararı verme sürecini göstermektedir. Buna göre, bireylerin göç kararını etkileyen mikro, meso ve makro olmak üzere üç faktör bulunmaktadır. Mikro faktörler, bireylerin ve hanehalkının özellikleri, riskler, gelir farklılıkları iken makro faktörler işgücü talebi, göç kanunları ve ekonomik kalkınma düzeyidir. Öte yandan meso faktörler göç kurumları, göçmen ağları ve göreceli yoksunluktan oluşmaktadır.

Şekil 3: Göç Kararı Verme Süreci

Kaynak: Hagen-Zanker, 2008: 19

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇLERİN EKONOMİK ETKİLERİNE İLİŞKİN LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Göç ile ilgili ampirik analizlere geçmeden önce gerek dünyada gerekse analize konu olan OECD ülkelerinde göçün boyutu istatistiki veriler yardımıyla incelenecektir. Bu bağlamda öncelikle dünya genelinde uluslararası göç stoku, göç stokunun bölgelere ve ülkelere göre dağılımı analiz edilecektir. Daha sonra OECD ülkelerinde göçün boyutuna değinilecektir. Göç ve makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi istatistiksel olarak görmek amacıyla OECD ülkelerinde temel makroekonomik göstergelerin seyri incelenecektir. Son olarak literatür araştırması kısmında göçle ilgili yapılmış ampirik çalışmaların sonuçları değerlendirilecektir.

2.1. Dünyada Uluslararası Göçlerin Boyutu

1990'lı yıllardan sonra ortaya çıkan küreselleşme süreciyle birlikte ülkeler arasındaki etkileşimin artması, uluslararası göç hareketlerini hızlandırarak uluslararası göçün bütün ülkeleri ilgilendiren bir konu haline getirmesine neden olmuştur. Ayrıca bu süreçte iletişim ve ulaşım alanlarında yaşanan gelişmeler insanların iş, eğitim ve daha iyi bir yaşam arayışlarını ucuz, hızlı ve kolay bir şekilde yapmalarına imkan sağlayarak göçlerin artmasına yol açmıştır. Öte yandan, yaşanan savaşlar, çatışmalar, yoksulluk, gelir eşitsizliği gibi unsurlar göçün günümüzde ve gelecekte hızlanarak devam edeceğini göstermektedir. Aşağıda istatistiklerle göçün dünyadaki boyutuna yer verilmiştir.

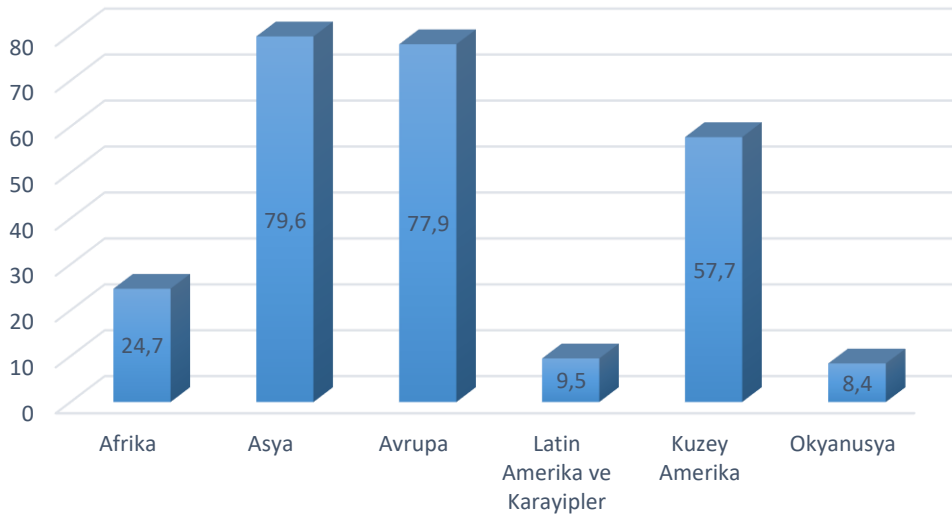
Tablo 5'de uluslararası göç stoku miktarları dünya, bölgeler ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre ayrı ayrı sunulmuştur. Tablo 5'den takip edileceği üzere dünyada göç stoku miktarı 1990 yılında 153 milyon iken bu rakam 2000, 2010 ve 2017 yıllarında sırasıyla 173 milyon, 220 milyon ve 258 milyon kişiye çıkmıştır. 1990 ve 2000 yılları arasında artış oranı %1.2 iken bu oran 2000-2017 döneminde %2.4 seviyesine ulaşmıştır. Dönemsel olarak uluslararası göçün artış trendi incelendiğinde 1990-2000 dönemine kıyasla 2000-2017 döneminde ortalama yıllık artış oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla her geçen gün uluslararası göç hareketlerinin hızlanarak devam ettiği söylenebilir.

Tablo 5: Uluslararası Göçmen Stoku Miktarları

	Uluslararası Göçmen Stoku (Milyon Kişi)				Ortalama Yıllık Değişim (%)	
	1990	2000	2010	2017	1990-2000	2000-2017
Dünya	152.5	172.6	220.0	257.7	1.2	2.4
Yüksek Gelirli Ülkeler	75.2	100.4	141.8	164.8	2.9	2.9
Orta Gelirli Ülkeler	68.5	64.0	70.2	81.4	-0.7	1.4
Düşük Gelirli Ülkeler	8.5	7.7	7.5	10.9	-1.0	2.0
Afrika	15.7	14.8	17.0	24.7	-0.6	3.0
Asya	48.1	49.2	65.9	79.6	0.2	2.8
Avrupa	49.2	56.3	70.7	77.9	1.3	1.9
Latin Amerika ve Karayipler	7.2	6.6	8.2	9.5	-0.9	2.2
Kuzey Amerika	27.6	40.4	51.0	57.7	3.8	2.1
Okyanusya	4.7	5.4	7.1	8.4	1.2	2.7

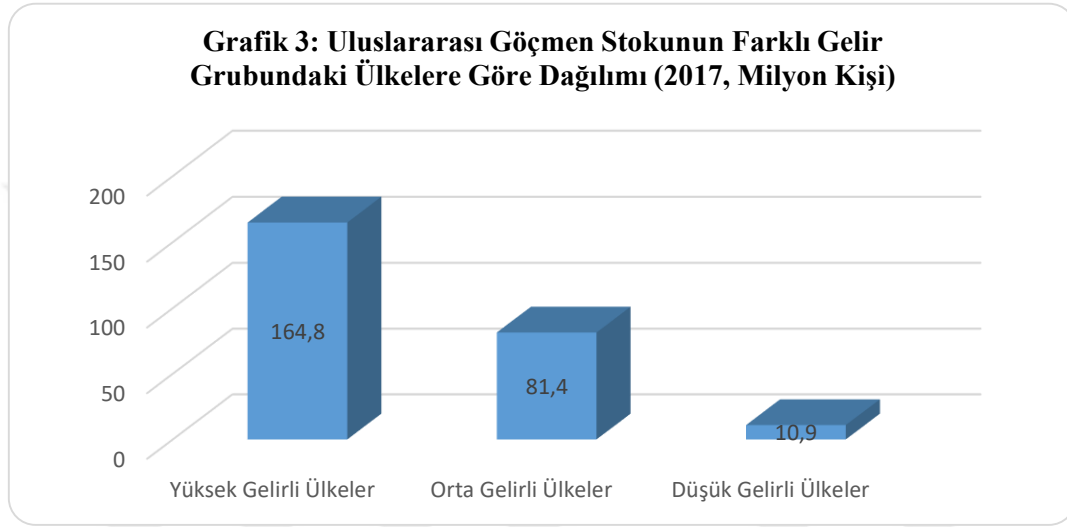
Kaynak: Birleşmiş Milletler (UN) Online Veri Tabanından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5’de göç stokları bölgelere dağılımı dönemler itibariyle yer alırken Grafik 2’de uluslararası göçmen stokunun bölgelere göre dağılımı sadece 2017 yılı için verilmiştir. Tablo 5 ve Grafik 2’den elde edilen sonuçlara göre, 2000-2017 döneminde göç stoku en fazla artan bölgeler sırasıyla Afrika, Asya ve Okyanusya’dır. Göç stoku en az artan bölgeler ise sırasıyla Avrupa ve Kuzey Amerika’dır. 2017 yılı itibariyle en fazla uluslararası göç stokuna sahip bölgeler ise sırasıyla Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika’dır. Uluslararası göç stokunun en az olduğu bölgeler ise Okyanusya ve Latin Amerika ve Karayipler’dır.

Grafik 2: Uluslararası Göçmen Stokunun Bölgelere Göre Dağılımı (2017, Milyon Kişi)

Kaynak: UN, 2018 verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 3’de uluslararası göçmen stokunun farklı gelir grubundaki ülkelere göre dağılımı 2017 yılı için verilmiştir. Tablo 5 ve Grafik 3’ten elde edilen bilgilere göre, yüksek gelirli ülkelerdeki göç stoku 1990 yılında 75 milyon iken bu rakam 2000, 2010 ve 2017 yıllarında sırasıyla 100 milyon, 142 milyon ve 165 milyon kişiye çıkmıştır. Yani 2017 yılı itibariyle dünya göç stoku yaklaşık %64’ü yüksek gelirli ülkelerde yaşamakta iken %31’lik kısmı orta gelirli ülkelere ve %4’lük kısmı düşük gelirli ülkelere yaşamaktadır. Bu istatistikler ülkelerin gelir seviyelerinin göç için önemli bir çekme faktörü konumunda olduğunu göstermektedir.

Kaynak: UN, 2018 veri tabanından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

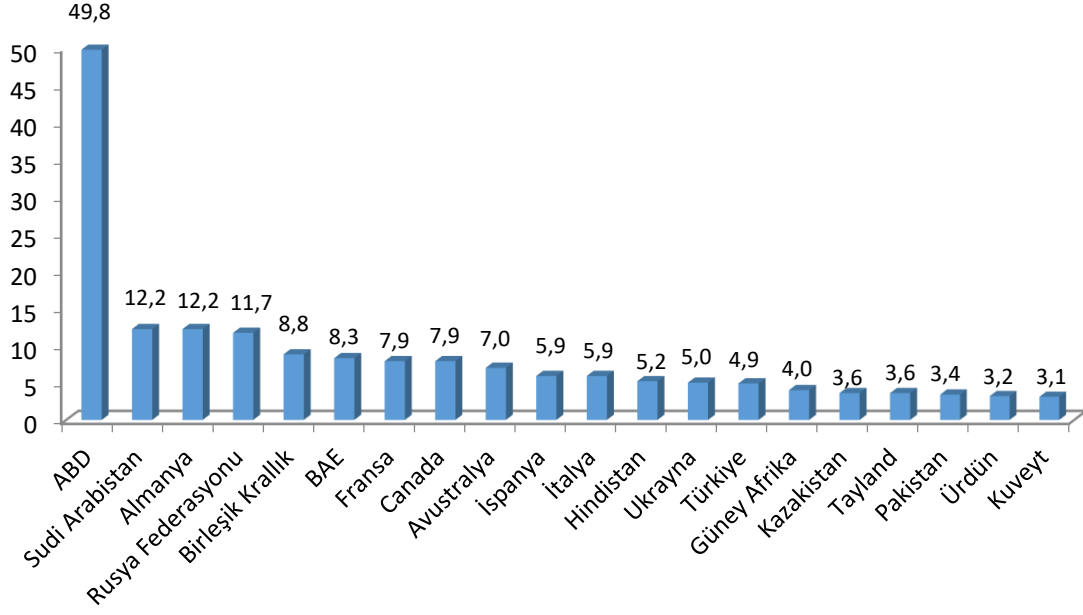
2.2. Dünyada En Fazla Göç Alan ve Göç Veren Ülkeler

Grafik 3’te yer alan istatistikler dünyada gelişmiş ülkelerin nispeten daha fazla göç alma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bunun sebeplerinden biri bu ülkelerin nispeten sermaye zengin ülke olmaları ve daha fazla işgücüne ihtiyaç duymalarından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında aynı zamanda en gelişmiş ülkelerin en fazla göç alan ülkeler olması tesadüf olmayacaktır.

Grafik 4’de 2017 yılı itibariyle en fazla uluslararası göç alan ülkeler verilmiştir. Grafik 4’den de izleneceği üzere 2017 yılı itibariyle yaklaşık 50 milyon kişi ile en fazla uluslararası göçmen bulunduran ülke ABD’dir. En fazla uluslararası göçmen bulunduran diğer ülkeler ise sırasıyla Sudi Arabistan (12,2 milyon kişi), Almanya (12,2 milyon kişi) ve Rusya Federasyonu (11,7 milyon kişi) dur. Türkiye ise yaklaşık 5 milyon göçmen sayısı ile 14. sırada yer almaktadır. En az göçmen alan ülkeler ise sırasıyla Kuveyt, Ürdün ve Pakistan’dır.

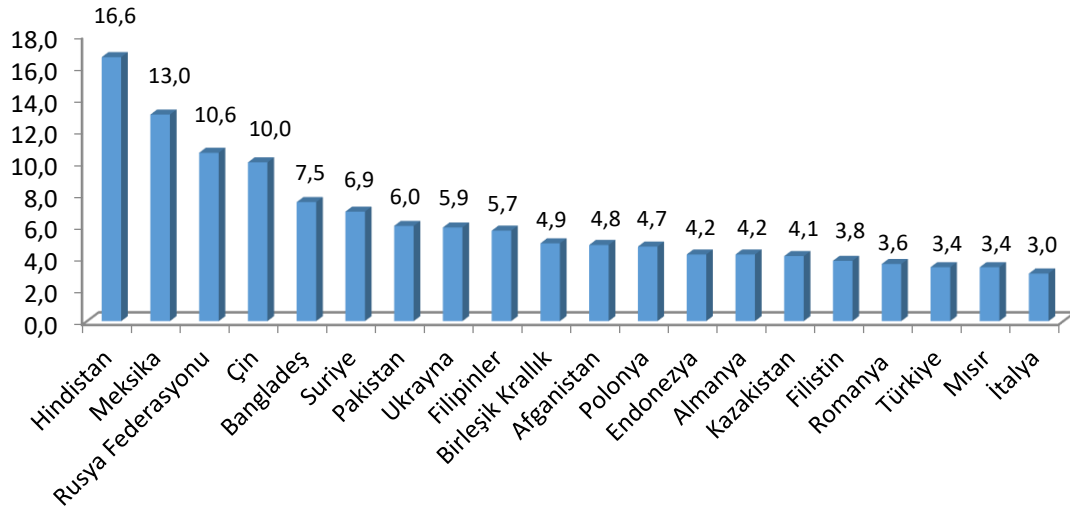
**Grafik 4: En fazla Uluslararası Göç Alan Ülkeler
(2017, Milyon Kişi)**

Kaynak: UN, 2018: 6

Grafik 5’de 2017 yılı itibariyle en fazla uluslararası göç veren ülkeler verilmiştir. Grafik 5’de görüldüğü gibi en fazla uluslararası göç veren ülkeler sırasıyla Hindistan (16,6 milyon kişi), Meksika (13 milyon kişi), Rusya Federasyonu (10,6 milyon kişi) ve Çin (10 milyon kişi)’dir. Türkiye ise yaklaşık olarak 3,4 milyon kişi ile 18. sırada yer almaktadır. En az göç veren ülkeler ise sırasıyla İtalya ve Mısır’dır.

**Grafik 5: En fazla Uluslararası Göç Veren Ülkeler
(2017, Milyon Kişi)**

Kaynak: UN, 2018: 13

Kadın göçmenlerin dünya ve bölgeler itibariyle toplam göçler içerisindeki payı Tablo 6’da sunulmuştur. Tablo 6’ya göre dünyada kadın göçmenlerin toplam göçmenlere oranı 1990 yılında %49.2 iken bu oran 1995 ve 2000 yılında bir miktar artış göstermekle beraber 2005 yılından sonra azalarak 2010 ve 2017’de sabit kalmıştır. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi açısından kadın göçmenlerin toplam göçmenler içindeki payına bakıldığında ise en fazla kadın göçmenin düşük gelirli ülkelerde yaşadığı görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer bulgu düşük gelirli ülkelerde aynı zamanda erkek göçmenlere kıyasla daha fazla kadın göçmen bulunmaktadır.

Tablo 6: Kadın Göçmenlerin Toplam Göçmenler İçindeki Payı (%)

	1990	1995	2000	2005	2010	2017
Dünya	49.2	49.3	49.3	48.5	48.4	48.4
Yüksek Gelirli Ülkeler	48.4	48.8	49.0	48.6	47.9	47.7
Orta Gelirli Ülkeler	50.0	49.8	49.6	49.4	49.0	49.3
Düşük Gelirli Ülkeler	50.0	50.6	50.5	49.6	50.8	50.9
Afrika	47.2	47.3	46.9	45.6	46.2	47.1
Asya	46.6	46.5	46.2	45.3	42.7	42.4
Avrupa	51.3	51.5	51.6	51.6	51.8	52.0
Latin Amerika ve Karayipler	49.8	50.0	50.1	50.3	50.3	50.4
Kuzey Amerika	51.1	50.8	50.5	50.3	51.1	51.5
Okyanusya	49.0	49.5	49.5	50.4	50.3	51.0

Kaynak: UN Online Veri Tabanından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

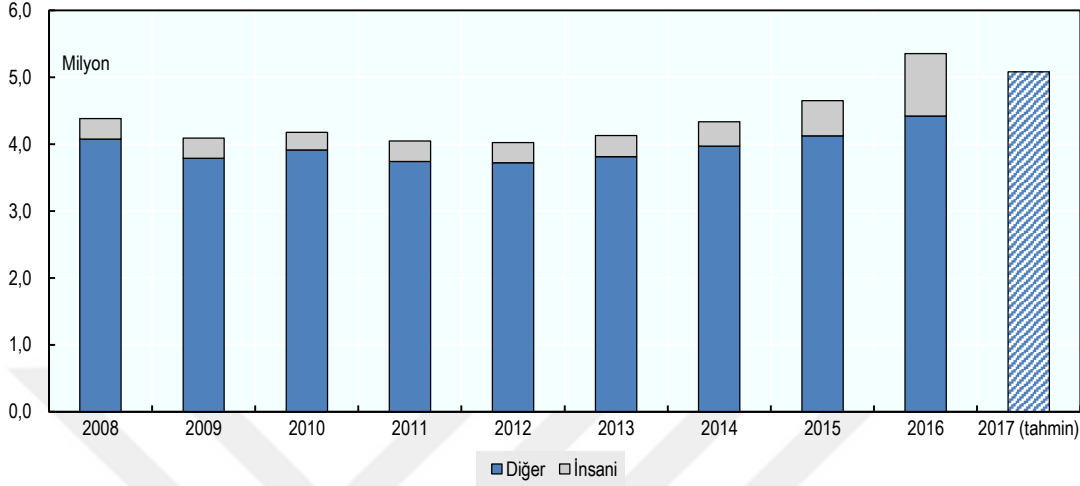
Bölgeler itibariyle kadın göçmenlerin toplam göçmenler içindeki payı ise yıllar itibariyle değişkenlik göstermekle beraber en fazla kadın göçmene sahip bölge Avrupa olurken bunu Kuzey Amerika ve Okyanusya takip etmektedir. Bu üç bölgede aynı zamanda 1990’lı yıllardan sonra kadın göçünün toplam göç içindeki payının sürekli olarak arttığı ve erkek göçlere kıyasla kadın göçmelerin sayısının daha fazla oldu görülmektedir. Asya ve Afrika’da ise 1990 yılından sonra kadın göçmenlerin toplam göçmenler içindeki payı sürekli olarak azalmış ve 2017 yılında sırasıyla %42.4 ve %47.7 oranına gerilemiştir. 2017 yılı itibariyle Asya ve Afrika bölgesi dışarıda tutulduğunda kadınların erkeklere kıyasla daha fazla göç ettiği görülmektedir. Bu sonuç, Ravenstein (1885)’in kadınlar erkeklere göre daha fazla göç eder şeklindeki göç kanununu destekler niteliktedir.

2.3. OECD Ülkelerinde Göçün Boyutu

Dünya genelinde göçün seyrini ele aldıktan sonra ampirik analize konu olan OECD ülkeleri için göçün boyutuna değinilecektir. Amaç, OECD ülkelerinde göçün boyutunu betimleyici olarak ele almak ve ampirik analiz için motivasyon oluşturmaktır. Bu amaçla, OECD ülkelerine yönelen göç akımlarının boyutu 2008-2017 dönemi için Grafik 6’da sunulmuştur. İstatistiklere göre, 2008 yılında OECD ülkelerine yönelen göçmen 4 milyonun biraz üstünde iken bu rakam 2015 yılına kadar

değişkenlik göstermekle beraber 4 milyonun altında kalmıştır. 2015 yılında tekrar yükselişe geçen göçmen akımları 2016 yılında 4.4 milyona ulaşmıştır.

Grafik 6: OECD Ülkelerinde Göçün Boyutu

Kaynak: International Migration Outlook, 2018: 20

OECD ülkelerine yönelen göç akımları seçilmiş OECD ülkeleri için 2010-2016 yılları için 2015 ve 2016 yılı değişim oranları ile birlikte Tablo 7’de sunulmuştur. Tablo 7 incelendiğinde 2016 yılı itibariyle OECD ülkeleri içinde en fazla göç alan ilk beş ülkenin sırasıyla ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Kanada ve Fransa olduğu göze çarpmaktadır. Ancak ABD ve Almanya’nın aldığı göç toplamı (yaklaşık 2 milyon 235 bin) neredeyse diğer OECD ülkelerinin aldığı göç miktarına eşit düzeydedir. Yani OECD ülkelerine göçler temelde iki ülkeye aktığını söylemek mümkündür.

2015 yılına kıyasla 2016 yılında OECD ülkelerine yönelen göçün değişim oranlarına bakıldığında 2015 yılına göre en fazla göç alan ülke Almanya olmuştur. Almanya’ya 2016 yılında gelen göç 2015 yılına kıyasla %53 oranında artmıştır¹. 2015 yılına kıyasla aldığı göç miktarı önemli ölçüde artan diğer ülkeler sırasıyla İsveç, Finlandiya, Kore, İrlanda ve Japonya’dır. Bu ülkelerde artış oranları ise sırasıyla %34, %27, %19, %18 ve %16 olarak gerçekleşmiştir. Bu artışlarda büyük ölçüde Suriye’den gelen mültecilerin göçmen statüsüne geçmeleri önemli rol oynamıştır.

Ayrıca, OECD ülkelerine gelen göçmenlerin ülkeye giriş kategorilerine göre oranları 2016 yılı itibariyle Grafik 7’de sunulmuştur. Buna göre OECD ülkelerine göç edenlerin %32’si ailevi gerekçelerle, %28’lik kısım serbest, %19 insani gerekçelerle göç ederken sadece %9’lık bir kısım iş gerekçesiyle ve %6’lık bir kısım ise işçi ailesi olarak göç etmiştir.

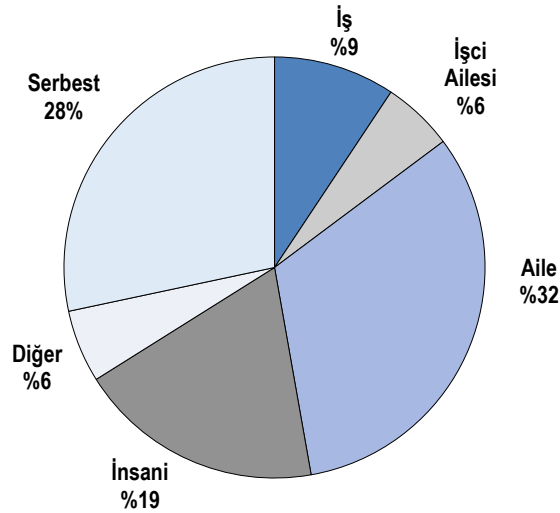
¹ Almanya’da alınan göç miktarında bu yüksek düzeyli artış 2015 yılında Almanya’ya mülteci olarak gelenlerin 2016 yılında uluslararası koruma alarak göçmen sayılmalarından kaynaklanmaktadır (International Migration Outlook, 2018: 20).

Tablo 7: Ülkeler İtibariyle OECD Ülkelerinde Göçün Seyri

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Değişim (%) 2016/2015
ABD	1043259	1062352	1031907	990753	1016518	1051031	1183505	13
Almanya	222467	290791	400197	468823	574467	685970	1051014	53
Birleşik Krallık	448702	339796	286985	295144	350030	369879	350085	-5
Kanada	281262	249292	258347	262773	261377	275852	296379	7
Fransa	220430	226555	244548	254448	250742	255319	258852	1
Avusturalya	208489	219478	245080	254411	231042	226218	223474	-1
İspanya	280358	273231	196327	180396	183565	194887	214969	10
İtalya	445311	375287	308097	278686	241814	221628	212094	-4
Hollanda	91830	100338	100184	105243	117233	123238	138542	12
İsveç	66733	69740	80837	91057	100315	102871	138154	34
İsviçre	114988	124292	125590	135639	134579	131248	125008	-5
Avusturya	45914	55197	70815	70753	80870	102967	105645	3
Belçika	116993	100943	100078	95617	98987	101310	100190	-1
Japonya	55675	59111	66375	57317	63920	81825	95196	16
Kore	49689	53493	50994	60951	69011	74646	88515	19
Danimarka	37441	36695	39650	47652	55056	66955	60789	-9
Norveç	56790	61583	59854	60313	55580	53105	58115	9
Yeni Zelanda	48488	44493	42672	45077	49939	54569	55689	2
İrlanda	23457	26275	24319	28153	30539	35516	41922	18
Meksika	26402	21726	20950	54969	43480	34406	34883	1
Çek Cumhuriyeti	28046	20673	28607	27843	38490	31589	34808	10
Portekiz	41225	34321	27925	26392	30458	31231	33985	9
Finlandiya	18212	20416	23334	23873	23647	21414	27274	27

Kaynak: International Migration Outlook, 2018: 22

Grafik 7: Giriş Kategorilerine Göre Göçmenler (2016)

Kaynak: International Migration Outlook, 2018: 23

Tablo 8’de OECD ülkelerine gelen göçmenlerin coğrafik köklerine yer verilmiştir. Bu kapsamda OECD ülkelerine en fazla göç veren 20 ülke, 2006-2015 ortalamaları, 2015 ve 2016 yılı göç sayıları ve göç edenlerin OECD ülkelerindeki toplam göçmenlere oranı esas alınarak analiz edilmiştir.

Tablo 8: OECD Ülkelerindeki Göçmenlerin Coğrafi Kökleri

Ülke Adı	Ortalama (2006-2015) (Bin kişi)	2015 (Bin kişi)	2016 (Bin kişi)	OECD Göçmen İçindeki Payı (2016 %)
Çin	517	541	538	7.6
Romanya	336	421	419	5.9
Suriye	68	429	343	4.9
Hindistan	241	268	271	3.8
Polonya	282	309	263	3.7
Meksika	171	181	193	2.7
Vietnam	100	152	185	2.6
İtalya	99	170	172	2.4
Filipinler	165	181	167	2.4
ABD	133	139	137	1.9
Birleşik Krallık	129	123	130	1.8
Ukrayna	85	111	128	1.8
Fransa	95	115	125	1.8
Afganistan	36	139	125	1.8
Bulgaristan	89	127	125	1.8
Irak	49	121	110	1.6
Almanya	124	109	109	1.5
Pakistan	84	99	95	1.3
Fas	112	84	89	1.3
Rusya	75	81	88	1.2

Kaynak: International Migration Outlook, 2018: 43

Tablo 8’de yer alan bilgilere göre, 2016 yılında OECD ülkelerine gelen göçte ilk beş ülke, Çin, Romanya, Suriye, Hindistan ve Polonya olup bu ülkelerden göç edenlerin OECD ülkelerindeki toplam göçmenler içindeki payı %25.9’dur. OECD ülkelerine göç edenlerin dörtte birinden fazlası bu beş ülkeden gelmektedir. Öte yandan sıralamalar detaylı incelendiğinde Çin ve Romanya’nın gerek 2006-2015 yılları ortalamasına göre gerekse 2015 ve 2016 yılı rakamlarına göre ilk iki sırayı hep koruduğu görülmektedir. Çin ve Romanya’dan OECD ülkelerine göç edenlerin toplam OECD ülkelerindeki göçmen nüfusuna oranı %13.5 düzeyindedir. Suriye’nin özellikle 2015 ve 2016 yıllarında yüksek göç rakamları ile üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Suriyeliler OECD ülkelerine gelen toplam göçlerin neredeyse %5’ini oluşturuyor ve bu rakamlara Türkiye’deki Suriyeliler dâhil değil. Analize konu olan 20 ülkenin son sıralarında ise sırasıyla Rusya, Fas ve Pakistan yer almaktadır.

2.4. OECD Ülkelerinde Ekonomik Yapı

OECD ülkelerine yönelik ekonometrik analizlerden önce bu ülkelerin temel makroekonomik göstergeleri incelenmiştir. Bu bağlamda OECD ülkelerine ilişkin temel makroekonomik göstergelerden işsizlik oranı, enflasyon oranı, büyüme oranı ve kişi başına düşen gelir değişkenleri 2017 ve 2018 yılları itibariyle Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: OECD Ülkelerinin Ekonomik Görünümü

Ülke Adı	İşsizlik Oranı 2017	İşsizlik Oranı 2018	Enf. Oranı 2017	Enf. Oranı 2018	Büyüme Oranı 2017	Büyüme Oranı 2018	KBDG (Dolar) 2017	KBDG (Dolar) 2018
Avusturalya	5.6	5.4	1.9	1.9	2.3	2.8	54094	57305
Avusturya	5.5	4.8	2.1	2.0	2.6	2.7	47381	51513
Belçika	7.1	6.3	2.1	2.1	1.7	1.4	43507	46556
Kanada	6.3	5.9	1.6	2.3	3.0	1.9	45070	46125
Çek Cum.	2.9	2.4	2.5	2.1	4.4	2.9	20380	22973
Danimarka	5.7	5.0	1.1	0.8	2.3	1.4	57219	60596
Finlandiya	8.6	7.8	0.8	1.1	2.7	2.3	45805	49960
Fransa	9.4	9.2	1.0	1.9	2.3	1.7	38679	41464
Almanya	3.7	3.4	1.5	1.7	2.2	1.4	44681	48196
Macaristan	4.2	3.7	2.3	2.9	4.1	4.9	14279	15939
İzlanda	2.7	2.9	1.8	2.7	4.6	4.6	71315	73191
İrlanda	6.7	5.7	0.3	0.5	7.2	6.7	68942	77450
İtalya	11.2	10.2	1.2	1.1	1.7	0.9	32155	34318
Japonya	2.8	2.4	0.5	1.0	1.9	0.8	38332	39287
Kore	3.7	3.8	1.9	1.5	3.1	2.7	29743	31363
Lüksemburg	5.5	5.5	1.7	1.5	1.5	2.6	104499	114340
Meksika	3.4	3.3	6.0	4.9	2.1	2.0	9281	9698
Hollanda	4.8	3.9	1.4	1.7	2.9	2.7	48483	52978
Yeni Zelanda	4.7	4.5	1.9	1.6	3.1	2.8	42260	41966
Norveç	4.2	3.9	1.9	2.8	2.0	1.4	75704	81807
Polonya	4.9	3.7	2.1	1.8	4.8	5.1	13861	15424
Portekiz	8.9	6.9	1.4	1.0	2.8	2.1	21291	23146
İspanya	17.2	15.5	2.0	1.7	3.0	2.6	28208	30524
İsveç	6.7	6.4	1.8	2.0	2.1	2.4	53253	54112
Türkiye	10.8	10.9	11.1	16.3	7.4	2.6	10500	9311
Birleşik Krallık	4.3	4.0	2.6	2.3	1.8	1.4	39932	42491
ABD	4.4	3.9	2.1	2.4	2.2	2.9	59928	62641

Kaynak: World Development Indicators (WDI) online veri tabanı

2018 yılı verilerine göre OECD ülkelerinde en yüksek işsizlik oranları %15.5 ile İspanya’da gerçekleşirken bu ülkeyi %10.9 ile Türkiye, %10.2 ile İtalya ve %9.2 ile Fransa takip etmektedir. En yüksek işsizlik oranına sahip İspanya, Türkiye, İtalya ve Fransa dışarıda tutulduğunda OECD ülkelerinde işsizlik oranlarının ortalaması yaklaşık %4 seviyesindedir.

Enflasyon oranları açısından OECD ülkeleri değerlendirildiğinde 2018 yılında en yüksek enflasyon oranının %16.3 ile Türkiye’de gerçekleştiği görülmektedir. OECD ülkeleri arasında enflasyon oranı en yüksek olan ikinci ülke ise Meksika olup enflasyon oranı %4.9’dur. Türkiye ve Meksika hariç OECD ülkelerinde ortalama enflasyon oranı yaklaşık %1.5 seviyesindedir.

OECD ülkelerinde büyüme oranlarının seyri incelendiğinde 2018 yılında en yüksek büyüme oranının %6.7 ile İrlanda’da gerçekleştiği görülmektedir. İrlanda’yı %5.1 ile Polonya, %4.9 ile Macaristan ve %4.6 ile İzlanda’nın takip etmiştir. En yüksek büyüme oranlarına sahip İrlanda, Polonya, Macaristan ve İzlanda dışarıda tutulduğunda OECD ülkelerindeki ortalama büyüme oranı yaklaşık %2 seviyesindedir. Türkiye 2018 yılında elde ettiği %2.6’lık büyüme rakamıyla OECD ortalamasının üstünde büyümüştür.

Son olarak kişi başına düşen gelir açısından OECD ülkelerine bakıldığında, diğer makroekonomik göstergelere kıyasla kişi başına düşen gelir açısından OECD ülkeleri arasında büyük farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin 2018 yılı cari dolar fiyatlarıyla Lüksemburg’un kişi başına düşen geliri 114340 dolardır. Buna karşılık OECD ülkeleri içinde en düşük kişi başına düşen gelire sahip olan Türkiye’de bu rakam 9311 dolar ve Meksika’da 9698 dolardır. Kısaca Lüksemburg’un kişi başına düşen geliri Türkiye ve Meksika’nın kişi başına düşen gelirinin yaklaşık 11 katıdır. OECD ülkeleri için en yüksek kişi başına düşen gelire sahip diğer 4 ülke ise sırasıyla Norveç (81807 dolar), İrlanda (77450 dolar), İzlanda (73191 dolar) ve ABD (62641 dolar) şeklindedir.

2.5. Göçlerin Ekonomik Etkilerine İlişkin Literatür Araştırması

Göçlerin ekonomik etkilerine ilişkin literatürde çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların bir kısmı Mayda (2007), Kim ve Cohen (2010) ve Boubtane vd. (2013) göçlerin belirleyicilerinin analizine yönelmekte ve çeşitli ülkelerde göçlerin temel belirleyicilerinin neler olduğunu araştırmaktadır. Bir diğer araştırmacı grubu ise Borjas (2001), Bonin (2005) ve Steinhardt (2011), göçlerin işgücü piyasası üzerindeki etkilerine odaklanmakta ve esas itibari ile göçlerin yerel işgücünün ücretlerinde bir değişim yaratıp yaratmadığını sorgulanmaktadır. Öte yandan panel çekim modelini kullanan Lewer ve Berg (2008), Ortega ve Peri (2009) ve Kim ve Cohen (2010) ülkeler arasındaki göç akımlarının belirleyicilerinin neler olduğunu araştırmaktadırlar. Panel çekim modeli sunduğu olanaklar çerçevesinde uzaklık gibi coğrafi faktörler ile ortak dil, ortak sınır gibi kültürel faktörlerin göçler üzerindeki etkileri ortaya konabilmektedir. Göç üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı ise Shan (1999), Morley (2006), Islam (2007) ve Boubtane vd. (2013)’de olduğu gibi göç ile makroekonomik göstergeler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkileri ile nedensellik ilişkilerine odaklanmaktadır. Göçle ilgili bir diğer çalışma alanı ise Docquier vd. (2011a), Bove ve Elia (2017) olduğu gibi demokrasi ve özgürlükler gibi kurumsal faktörlerin göç üzerindeki etkilerini araştırmaktadır.

Aşağıda literatürde öne çıkan ve yukarıda kısaca üzerinde durulan konular hakkında yapılan araştırmalar kısaca özetlenmiştir.

Göçün emek piyasası üzerine etkilerini inceleyen temel çalışmalardan biri olan Borjas (2001), ABD ekonomisinde 1950-1990 yılları nüfus sayım verilerinden yararlandığı çalışmasında, göçün işgücü piyasası üzerindeki etkilerini teorik ve uygulamalı olarak araştırmıştır. Elde edilen bulgular, eğitim grupları içinde, yeni göçmenlerin yerli işgücü ve daha önceki göçmenlere göre yetenekleri için en yüksek getiriye sunan eyaletlerde bulunma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Steinhardt (2011) çalışmasında, Almanya'daki göçün yerli işgücü piyasası üzerindeki etkilerinin incelenmesinde kullanılacak uygun yaklaşımın belirlenmesine katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bu amaçla İstihdam Araştırma Enstitüsü'nden (IAB) elde edilen 1975-2001 dönemini kapsayan verilerden yararlanılmıştır. Çalışmada ilk olarak, göçlerin ücret etkileri Borjas (2003) tarafından belirlenen ve Bonin (2005) tarafından kabul edilen eğitimsel kazanım ve işgücü piyasası deneyimine bağlı beceri grupları düzeyinde analiz edilmiştir. Sonuçlar, Almanya'daki göçün yerli işgücü ücretleri üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığını öne süren daha önceki bulguları doğrulamaktadır. Kadınlar için yapılan analizler ise göçün nispi yerel ücretler üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu göstermektedir. Çalışmada daha sonra, benzer eğitim ve deneyime sahip göçmenlerin ve yerli işgücünün farklı meslek dallarında çalışabilecekleri gözlemine dayanarak, analiz meslekler seviyesinde genişletilmiştir. Elde edilen bulgular, özellikle temel hizmet mesleklerindeki yerli işgücü için olumsuz ücret etkileri söz konusu olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Steinhardt (2011), gelecek çalışmalarda göçmenler ve yerli işgücü arasındaki kurumsal ve sosyoekonomik farklılıkların modellenmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bonin (2005), göçün emek piyasası üzerindeki etkisini aynı eğitime fakat farklı iş tecrübesine sahip göçmenler açısından etkisini ele almıştır. Çalışmada, 1975-1997 dönemi verileri kullanılmıştır. Almanya için gerçekleştirilen analizde, ülkenin farklı bölgeleri için regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, göçmenlerin işgücü piyasasına nüfuz etmesinin yerli işgücünün kazanç ve istihdam olanakları üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğuna dair hipotezi desteklememektedir. Ulaşılan bu bulgulara göre, işgücü piyasasında göçmen nüfusundaki %10'luk bir artış, ücretleri %1'den daha az azaltmakta ve işsizliği artırmamaktadır.

Docquier vd. (2011b), OECD ülkeleri için gerçekleştirdikleri analizde iç ve dış göçün işgücü piyasası üzerindeki etkilerini ele almışlardır. Çalışmada, hedef ve kaynak ülkelerde göç edenlerin eğitim seviyelerine göre sınıflandırılmıştır. 1990-2000 döneminin ele alındığı çalışmada gerçekleştirilen analiz sonuçları, gelen göçün düşük eğitime sahip yerli vatandaşların ücretleri üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte gelen göçün, yerli istihdam üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ve dış göçün eğitim seviyesi düşük çalışanların ücretlerini azalttığı tespit edilmiştir.

Jean ve Jimenez (2011), 1984-2003 dönemi için gelen göçün işgücü piyasasında yerli vatandaşların işsizliğini etkileyip etkilemediğini irdelemişlerdir. Çalışma, OECD ülkeleri için gerçekleştirilmiştir. Etki-tepki analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada uzun dönemde gelen göçün yerli vatandaşların işsizliği üzerinde herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kısa dönemde ise bu etkinin gecikmeli olarak gerçekleşebileceği belirtilmiştir. Ancak özellikle gelen göçmenlerin işgücü piyasasına ilişkin kabiliyetleri yerli vatandaşlara yakınsa bu olası etkinin çok daha küçük olabileceği tahmin edilmiştir.

Dustmann vd. (2005), çalışmasında teorik tartışmalara da yer vererek göçlerin İngiltere'deki yerli işçilerin işgücü piyasası sonuçlarını nasıl etkileyebileceğini araştırmışlardır. Araştırmacılar göçün teorik altyapısının, göçmenlerin göç alan ülkenin işgücü piyasası üzerindeki etkilerini kesin olarak açıklayamadığını ileri sürmektedirler. Çalışmada göç türlerindeki muhtemel farklılıkların dikkate alınmasının elde edilen sonuçları önemli ölçüde etkilediğinin ifade edildiği çalışmada ABD ve bazı kıta Avrupa ülkelerinden farklı olarak İngiltere'ye gelen göçün sadece düşük beceriye sahip olanlardan ibaret olmadığı belirtilmektedir. 1988-2000 dönemini kapsayan İngiltere ekonomisi için elde edilen sonuçlar, göçün orta eğitim seviyesine sahip olan yerel istihdamı olumsuz etkilediğini ancak diğer eğitim grupları için bunun söz konusu olmadığını ortaya koymaktadır.

Longhi vd. (2010)'un göçün işgücü piyasası üzerindeki etkilerinin araştırıldığı çalışmada, eşanlı denklem sistemlerinden üç aşamalı en küçük kareler tahmin yönteminden (3SLS) yararlanılmıştır. ABD ve Avrupa ve İsrail'e ait verilerin kullanıldığı çalışmada elde edilen bulgular, göçmen şokunun ücret ve istihdam üzerindeki etkilerinin çok düşük düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, ev sahibi ülkenin yerel işgücü piyasasındaki göçmenlerin payındaki % 1 puan artış yerli işgücü ücretlerini % 0,029 oranında azaltırken yerli işgücü istihdamını % 0,011 oranında azaltmaktadır.

Ortega ve Verdugo (2014) çalışmalarında, 1968-1999 yılları arasında dönemde Fransa için göçün emek piyasası üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Göçmen sayısını hesaplamak için 1968'den 1999'a kadar olan (1968, 1975, 1982, 1990 ve 1999) beş ardışık Fransız nüfus sayımından elde edilen veriler kullanılmıştır. Emek piyasası için İşgücü Anketlerinden elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Analizler sonucu elde edilen bulgular, göçün yerli işgücü ücretleri ve istihdamı üzerindeki olumlu etkisinin bölgesel düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada göç ile yerli işgücü ücretleri ve istihdamı arasındaki pozitif korelasyonun kısmen mümkün olmasının nedeni, eğitim/deneyim gibi özellikleri açısından yerli işgücü ve göçmenler arasındaki mükemmel olmayan ikame edilebilirlik olarak vurgulanmaktadır.

Pisckhe ve Velling (1997), gelen göç oranındaki artış ile Alman asıllı vatandaşların istihdam çıktıları arasındaki ilişkiyi Almanya için ele almışlardır. Almanya'da işgücü piyasası 167 ayrı bölgeye ayrılarak analiz gerçekleştirilmiş ve çalışmada 1985-1989 dönemi verileri kullanılmıştır.

Çalışmada göç oranının istihdam çıktısı üzerindeki etkisi regresyon analizi ile araştırılmıştır. Çalışmada esas itibarıyla göçmenler ile Alman asıllı vatandaşların işgücü piyasasındaki ikame derecesi analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, Almanya'ya gelen göçün Alman asıllı vatandaşların istihdamını etkilediğine dair bir direkt bir kanıt ortaya koyamamıştır.

Mayda (2007), bir ülkeye gelen göçün belirleyicilerini 14 OECD ülkesi için incelemiştir. Çalışmada bu ilişki 1980-1995 dönemi için ele alınmıştır. Hedef ülke ve kaynak ülke için ortalama gelir ve gelir dağılımının göç üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada coğrafi ve kültürel faktörlerin de hedef ülkedeki göç politikaları üzerindeki çalışmanın tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Buna göre ulaşılan bulgular, uluslararası göç modelinin öngörülerine tutarlıdır. Yani, gelir seviyesindeki artışlar, bir ülkeye gelen göç oranlarını pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca, genç nüfusun toplam nüfus içindeki payı da bir ülkeye gelen göçün önemli belirleyicilerinden birisidir.

Di Maria ve Lazarova (2012), nitelikli göçün beşeri sermaye ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini geliştirmekte olan ülke örneklemleri için incelemiştir. Analizlerde 1990-2000 yıllarını kapsayan dönemde toplam 130 ülke örneklemleri kullanılmıştır. Bunlardan 34'ü düşük gelirli, 47'si düşük orta gelirli, 34'ü yüksek orta gelirli ve 14'ü OECD üyesi olmayan ülkelerden oluşmaktadır. En küçük kareler yöntemi (EKK) ve simülasyon analizlerinin kullanıldığı çalışmada elde edilen bulgular, göç oranının hem beşeri sermaye hem de beşeri sermaye bileşenleri üzerinde anlamlı etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada ayrıca örneklemleri oluşturan ülkelerin %70'inin nitelikli göç sonucu daha düşük büyümeye maruz kaldığı ve bu durumun teknolojik gelişmenin düşük olduğu ülkelerde yoğunlaştığı vurgulanmaktadır.

Shan (1999), göç ve işsizlik arasındaki ilişkiyi önemli ölçüde göç alan ülkelere olan Avustralya ve Yeni Zelanda için araştırmıştır. Toda ve Yamamoto (1995) tarafından geliştirilen Granger nedensellik testinin kullanıldığı çalışmada, 1983:3 ve 1995:4 dönemini kapsayan üç aylık zaman serisi verilerinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulara göre, göç ve işsizlik değişkenleri arasında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Çalışmada ayrıca işsizlik ile kapasite kullanım oranı ve işsizlik ile Stoikov ve HDB endeksleri tarafından ölçülen endüstriyel yapısal değişiklikleri arasındaki nedensellik ilişkileri de araştırılmıştır. Bulgular, kapasite kullanım oranı ve göç arasında çift yönlü, Stoikov ve DHB endekslerinden işsizliğe doğru ise tek yönlü bir nedensellik ilişkisini ortaya koymaktadır.

Morley (2006)'in çalışmasında, göç ve kişi başına ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. 1930-2002 dönemi yıllık verilerinin kullanıldığı çalışmada, sınır testi (ARDL: Autoregressive Distributed Lag) yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemleri yüksek düzeyde göç alan Avustralya, Kanada ve ABD'den oluşmaktadır. Analizler sonucu elde edilen bulgular, uzun dönemde kişi başına ekonomik büyümeden göçe doğru bir nedensellik ilişkisinin bulunduğunu ancak

tersinin söz konusu olmadığını göstermektedir. Morley (2006)'e göre bu sonuç; Avustralya, Kanada ve ABD'de göçü kontrol altına almak için getirilen çeşitli mevzuatların tamamen başarılı olmadığını ortaya koyabilir.

Islam (2007) göçün işsizlik, reel GSYH ve reel ücretlerle ilişkisini ele almıştır. Çeyrek dönemlik verilerin kullanıldığı çalışmada 1961: 1-2002: 1 periyodu ele alınmıştır. Göç, işsizlik, reel GSYH ve reel ücretler arasındaki ilişkiler çalışmada kısa dönemli ve uzun dönemli olarak Granger nedensellik analizi ve eş bütünleşme testleri ile irdelenmiştir. Yapılan Granger nedensellik analizi ve hata düzeltme modeli sonuçları, kısa dönemde işsizliğin gelen göçü azalttığını ancak tersi bir durumun geçerli olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmada uzun dönemde reel GSYH, göç ve reel ücretler arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Son olarak, analiz eş bütünleşme analizi sonuçları uzun dönemde göçün işsizliği etkilemediğini göstermektedir.

Göç, işsizlik ve GSYH arasındaki nedensellik ilişkilerini inceleyen bir diğer çalışmada Boubtane vd. (2013), 22 OECD ülkesi için panel veri analiz yöntemini kullanmıştır. Analize konu olan her bir ülkeye özgü nedensellik ilişkilerinin ortaya konabilmesi için çalışmada Konya nedensellik testi tercih edilmiştir. Konya nedensellik testi sonuçlarına göre, sadece Portekiz'de işsizlik ile göç arasında negatif bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Portekiz dışında hiçbir ülkede göç ile işsizlik arasında nedensel bir ilişki bulunamamıştır. Öte yandan, analiz sonuçları analize konu olan 22 OECD ülkesinden sadece Fransa, İzlanda, Norveç ve Birleşik Krallıkta büyümeden göçe doğru pozitif bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Araştırmacılar, çalışmadan elde edilen sonuçların göç akımlarının yerel halkın istihdam beklentilerine zarar vermediğini ortaya koyduğunu ifade etmektedirler. Bu sonuçtan yola çıkarak araştırmacılar, yaşlanan nüfus sorunuyla mücadele etmek için birçok OECD ülkesinin göçü işçi açığını kapatmak için potansiyel bir çözüm olarak gördüğünü ve çalışmadan elde edilen sonuçların bunu desteklediğini belirtmektedirler.

Ortega ve Peri (2009), 14 OECD hedef ülkesi ve 74 OECD dışı kaynak ülke için kişi başı gelir, yatırım ve istihdam verileri ile göç arasındaki ilişkileri panel çekim modeli ile araştırmışlardır. 1980-2005 dönemi verilerinin kullanıldığı çalışmada, iki yönlü göç akımlarının kaynak ve hedef ülke arasındaki gelir farkı açıldıkça arttığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte karşılıklı göç, hedef ülkeler daha sıkı göç yasaları uyguladıkça azalmaktadır. Öte yandan, ulaşılan bulgular, gelen göçün istihdam ve yatırımı artırdığını ancak yerli vatandaşların istihdamı üzerinde bir etkisi olmadığını göstermektedir. Çalışmanın ulaştığı bir diğer bulgu da göçün hedef ülkelerde kısa dönemde gelir artışına sebep olmasıdır.

Kim ve Cohen (2010) uluslararası göçün belirleyicilerini araştırdıkları çalışmalarında 1950-2007 yıllarını kapsayan dönemde panel çekim modelini kullanmışlardır. Bu doğrultuda 17 batı ülkesinin göçmen girişi ve bu ülkelerin 13'ünden göçmen çıkışı verileri analize dahil edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular, göçmen girişlerinde en etkili değişkenlerin

demografik ve coğrafi değişkenler olduğunu, sosyal ve tarihsel değişkenlerin daha az etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmen çıkışlarında ise en etkili değişkenler varış ülkesinin kökeni ve popülasyonu, bebek ölüm hızı ve başkentler arasındaki mesafe olarak ortaya konulmuştur. Çalışmada ayrıca varış ülkesindeki genç nüfus yapısının daha düşük göçmen girişleri ile ilişkiliyken kaynak ülkedeki genç nüfus yapısının daha yüksek göçmen girişleri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Kentleşmenin ise hem ana ülke hem de varış ülkesi için göçü artırdığı yönünde bulgular elde edilmiştir. Ülkenin denize kıyısının olmaması, ortak bir sınıra sahip olmak, aynı resmi dile sahip olmak, azınlık dilini paylaşmak ve sömürgeci bağlantılar ile uluslararası göç arasında da istatistiksel olarak anlamlı ancak niceliksel olarak daha zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Panel çekim modelini kullanarak göçlerin belirleyicilerini araştıran bir diğer çalışmada Lewer ve Berg (2008), 1991-2001 döneminde 16 OECD ülkesinde göçlerin ekonomik ve kurumsal belirleyicilerini analiz etmişlerdir. Elde edilen sonuçlar, literatür ile uyumlu olarak uzaklığın göçü açıklayan önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Araştırmacılar elde ettikleri göç sonuçlarını ülkeler arası ikili ticaret sonuçları ile karşılaştırarak insanların mallardan daha kolay şekilde sınırları geçtiği sonucuna ulaşmışlardır. Öte yandan çalışmada ülkelerdeki kurumsal çevredeki iyileşmenin göçün bir diğer belirleyicisi olduğu tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç daha eğitilmiş nüfusun daha fazla göç ettiğini ortaya koymaktadır.

Bove ve Elia (2017), göç ile oluşan kültürel çeşitliliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini test etmişlerdir. Bu etki, 1960-2010 dönemi için karşılıklı göç verileri kullanılarak analiz edilmiştir. Ayrıca yapılan analiz 1960-2010 ve 1970-2010 alt dönemlerine ayrılarak yenilenmiştir. Araştırmacılar analizi 10 yıllık iki alt döneme ayırmalarının sebebini toplumun zaman içinde değişen yapısının daha iyi anlaşılması ve ekonomik büyümenin kısa dönemli dalgalanmalarının daha belirgin görülebilmesi olarak açıklamışlardır. Panel veri analizinin kullanıldığı çalışmada, göç hareketlerine ilişkin veriler kullanılarak oluşturulan göç endekslerinin hedef ülkelerde reel GSYH'yi artırdığı tespit edilmiştir.

Docquier vd. (2011a) çalışmalarında, göçün kurumlar üzerindeki etkilerini dinamik panel veri analiz yöntemi ile geliştirmekte olan ülkeler için araştırmışlardır. Analizlerde 1980-2005 arası dönem için beş yıllık dengesiz bir panel veri seti kullanılmıştır. Kurumsal yapıyı temsilen Freedom House'dan elde edilen ekonomik özgürlükler ve Polity IV'den elde edilen demokrasi endeksi kullanılmıştır. Göç verileri için, altı ana varış ülkesine (ABD, Kanada, Avustralya, Almanya, İngiltere ve Fransa) odaklanan Defoort (2008)'dan elde edilen tahminler kullanılmıştır. Çalışmada analizler neticesinde elde edilen bulgular, göç ve beşeri sermayenin hem demokrasiyi hem de ekonomik özgürlüğü arttırdığını göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. OECD ÜLKELERİNDE GÖÇ, İŞSİZLİK VE GELİR ARASINDAKİ UZUN DÖNEM İLİŞKİLERİN ANALİZİ

Bu bölümde göç, işsizlik ve gelir arasındaki uzun dönemli ilişkiler panel veri analiz yöntemi kullanılarak araştırılmıştır. Bu bağlamda öncelikle değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı test edilmiştir. Seriler arasında yatay kesit bağımlılık tespit edildiğinden yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Pesaran (2007) panel birim kök testi kullanılmıştır. Serilerin birinci farkında durağan bulunması neticesinde seriler arasındaki uzun dönemli ilişkiler araştırılmıştır. Son olarak elde edilen tahmin sonuçları tartışılmıştır.

3.1. Model ve Veri Seti

Çalışmada göç, işsizlik ve kişi başına düşen gelir arasındaki uzun dönemli ilişkiler 27 OECD ülkesi¹ için panel veri analiz yöntemi kullanılarak test edilmiştir. 2000-2016 dönemini kapsayan çalışmada yıllık veriler kullanılmıştır.

Analizde kullanılan model aşağıdaki gibidir:

$$\ln mig_{it} = \alpha_i + \beta_i \ln gdp + \gamma_i \ln un + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

4 numaralı denklemde, $i = 1, 2, \dots, 27$ ve $t = 1, 2, \dots, 17$ 'yi göstermek üzere, **lnmig**, ülkeye yabancı uyruklu nüfus girişini yani göç düzeyini, **lngdp** kişi başına düşen geliri (sabit fiyatlarla, 2010 \$) ve **lnun** işsizlik oranını ifade etmektedir. Söz konusu değişkenler doğal logaritması alınarak doğrusal hale getirilmiştir. Modelde kullanılan tüm veriler OECD veri tabanından elde edilmiş ve modelde kullanılan değişkenlere ilişkin açıklamalar Tablo 10'da sunulmuştur.

---

¹ Çalışmada 27 OECD ülkesi kullanılmıştır. Çalışma 2000-2016 dönemini kapsadığından 2000 yılından sonra OECD üyesi olan ülkeler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Analizde kullanılan ülkeler: Avusturalya, Avusturya, Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Kore, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, İsveç, Türkiye, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri.

Tablo 10: Modelde Kullanılan Değişkenler

Değişken adı	Değişken tanımlaması	Elde edildiği kaynak
lngdp	Kişi başına düşen gelir	OECD veri tabanı
lnun	İşsizlik oranı (%)	OECD veri tabanı
lnmig	Göç Düzeyi	OECD veri tabanı

3.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Analize başlamadan önce çalışmada kullanılan göç, işsizlik ve gelir değişkenlerine ait temel tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Tablo 11’de sunulan tanımlayıcı istatistiklere göre, çalışmada 27 OECD ülkesi kullanılmış ve toplam gözlem sayısı 459’dur. Kişi başına düşen gelir logaritmik olarak en düşük 9.56 ve en yüksek 11.42 olup standart sapması 0.35 dir. Bu sonuç analize konu olan ülkelerde kişi başına düşen gelir açısından diğer değişkenlere kıyasla daha fazla bir yakınlaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu sonuç işsizlik oranı ve özellikle göç düzeyi açısından değişmektedir. İşsizlik ve göç düzeyinde standart sapmalar nispi olarak yüksektir bu sonuç işsizlik ve göç düzeyi açısından OECD ülkeleri arasında bir farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 11: Tanımlayıcı İstatistikler

	lngdp	lnun	lnmig
Ortalama	10.49958	1.801833	11.36762
Maksimum	11.4207	3.26155	14.5167
Minimum	9.56414	0.587787	7.21008
Std. Sapma	0.346696	0.454014	1.377344
Gözlem Sayısı	459	459	459
Ülke Sayısı	27	27	27

3.3. Ekonometrik Yöntem ve Analiz Sonuçları

OECD ülkelerinde göç, işsizlik ve gelir arasındaki uzun dönemli ilişki Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından geliştirilen LM Bootstrap eşbütünleşme testi ile araştırılmıştır. Bu bağlamda birinci veya ikinci nesil birim kök testlerinden hangilerinin kullanılacağına karar verebilmek için öncelikle seriler arasında yatay kesit bağımlılığı olup olmadığı araştırılmıştır. Ardından elde edilen yatay kesit bağımlılık testi sonuçlarına bağlı olarak birim kök testi tercihi yapılmıştır. Yatay kesit bağımlılık ve birim kök testi sonuçlarına göre uygun eşbütünleşme analizi belirlendikten sonra eşbütünleşme katsayılarının homojenliği test edilmiştir. Son olarak, değişkenler arasındaki uzun dönem ilişki tahmin edilmiştir.

3.3.1. Yatay Kesit Bağımlılık Testi

Çalışmada öncelikle değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı bulunup bulunmadığı test edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı, birimlerin yani ülkelerin herhangi birinde meydana gelen bir şoktan diğerlerinin de etkileneceği varsayımına dayanmaktadır. Paneli oluşturan değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı varsa bu durumu dikkate almadan elde edilen analiz sonuçları sağlıklı olmayacaktır. Ayrıca değişkenlerde yatay kesit bağımlılığının bulunması uygulanacak birim kök ve eşbütünleşme testi seçimini de etkilemektedir.

Yatay kesit bağımlılığın varlığını araştırmaya yönelik olarak Pesaran vd. (2008) tarafından önerilen Bias-Adjusted (Sapması Düzeltilmiş) LM test kullanılmıştır. Pesaran vd., (2008: 106), sapması düzeltilmiş LM testini Breusch ve Pagan (1980)'in Lagrange multiplier (LM) test istatistiğinin uyarlanmış hali olduğunu ifade etmektedir. Sapması düzeltilmiş LM testi ülke sayısının zaman boyutundan büyük olması durumunda ($N > T$) veya zaman boyutunun ülke sayısından büyük olduğu ($T > N$) durumlarda kullanılabilir. Ancak bu yöntemde amaç, ülke sayısının zaman boyutundan büyük olduğu durumlarda ortaya çıkabilecek sapmaları düzeltmektir. Bu yöntem özellikle ülke sayısının zaman boyutundan büyük olduğu durumlarda Pesaran (2004) CD testine kıyasla daha tutarlı sonuçlar vermektedir.

Sapması düzeltilmiş LM test istatistiği aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır (Pesaran vd., 2008: 108):

$$LM_{adj} = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \frac{(T-k) \rho_{ij}^2 - \mu_{Tij}}{v_{Tij}} \quad (5)$$

Sapması düzeltilmiş LM testi için hipotezler aşağıdaki şekilde oluşturulmaktadır:

H_0 = Yatay kesit bağımlılık yoktur

H_1 = Yatay kesit bağımlılık vardır

LM_{adj} testi sonucunda elde edilen olasılık değerinin 0.05'ten küçük olması durumunda H_0 hipotezi reddedilmekte ve bu durum ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğunu göstermektedir. Öte yandan H_0 hipotezinin red edilememesi durumunda ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığını ortaya koymaktadır. Ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olup olmaması kullanılması gereken birim kök testlerine karar vermede belirleyici olmaktadır.

Çalışmada 27 ülke 17 yıllık bir zaman boyutunda analiz edilmektedir. Bu nedenle yatay kesit bağımlılık testinde Sapması düzeltilmiş LM testi kullanılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12: Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları

Test	lngdp	lnun	lnmig	Model
LMadj	4.091	4.071	9.950	20.402
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)

Not: Olasılık değerleri parantez içinde gösterilmiştir.

Tablo 12’de hem değişkenler hem de model için yatay kesit bağımlılık test sonuçları yer almaktadır. Tablo 12’deki sonuçlara göre, gerek lngdp, lnun ve lnmig değişkenleri gerekse modelde yatay kesit bağımlılık olmadığını öne süren H_0 hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde güçlü bir şekilde reddedilmiştir. Bu sonuç, gerek değişkenler arasında gerekse modelde yatay kesit bağımlılığı olduğunu göstermektedir. Kısaca, değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır ve paneli oluşturan ülkelerden birinde meydana gelen bir şok diğer ülkeleri de etkilemektedir.

3.3.2. Panel Birim Kök Testi

Panel birim kök testleri, geliştirilen test istatistiğinin panel veri setini oluşturan gruplar arasında yatay kesit bağımlılığını dikkate alıp almadığına göre ikiye ayrılmaktadır. Birinci nesil panel birim kök testleri olarak adlandırılan testler yatay kesit bağımlılığını dikkate almaz iken ikinci nesil panel birim kök testlerinin ayırt edici özelliği test istatistiklerinin yatay kesit bağımlılığının dikkate alarak geliştirilmesidir (Nazlıoğlu, 2010: 88). Baltagi ve Pesaran (2007: 230) ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının bulunması durumunda birinci nesil birim kök testlerinin etkin olmayacağını ikinci nesil panel birim kök testlerinin kullanılması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Çalışmada paneli oluşturan OECD ülkeleri arasında yatay-kesit bağımlılığı tespit edildiğinden göç, işsizlik ve gelir değişkenlerinin birim kök içerip içermedikleri Pesaran (2007) tarafından geliştirilen panel birim kök testi ile araştırılmıştır. Pesaran (2007) tarafından geliştirilen ve yatay kesit bağımlılığını dikkate alan CIPS birim kök testine ilişkin yöntem Pesaran (2007: 269) tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir.

$$\Delta y_{i,t} = a_i + b_i y_{i,t-1} + c_i \bar{y}_{i,t-1} + d_i \Delta \bar{y}_{i,t-1} + e_{it} \quad (6)$$

Yatay kesit olarak genişletilmiş Dickey-Fuller (Cross-Sectionally Augmented Dickey Fuller (CADF)) testinin tahmininde 6 numaralı panel regresyon denklemi kullanılmaktadır. 6 numaralı

regresyon denkleminde tahmin edilen katsayıları hesaplanan t-istatistikleri kullanılarak değişkenlerin birim köke sahip olup olmadığı araştırılmaktadır.

Pesaran (2007: 267) CADF test istatistiklerinin ortalamaları alınarak yatay kesit olarak genişletilmiş IPS (Cross-sectionally augmented IPS) olarak adlandırmakta ve bu test literatürde CIPS testi olarak bilinmektedir. CIPS test istatistiği aşağıdaki şekilde (denklem 7) hesaplanmakta ve elde edilen CIPS istatistik değeri değişkenlerin durağan olup olmadığının araştırılmasında kullanılmaktadır.

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^N CADF_i \quad (7)$$

Pesaran (2007) panel birim kök (CIPS) testine ilişkin hipotezler aşağıdaki şekildedir:

H_0 = Seri durağan değildir (seri birim kök içermektedir)

H_1 = Seri durağandır (seri birim kök içermemektedir)

Hesaplanan CIPS testi istatistik değerleri, Pesaran (2007) tarafından üretilen tablo kritik değerleriyle karşılaştırılarak serilerin birim kök içerip içermediğine karar verilmektedir. Buna göre eğer hesaplanan CIPS test istatistiği değeri tablo kritik değerinden büyükse H_0 hipotezi reddedilmekte ve serinin durağan olduğuna karar verilmektedir.

Çalışmada kullanılan serilere ait CIPS birim kök testi sonuçları Pesaran (2007) kritik tablo değerleriyle birlikte seviyesinde sabitli, trend ve sabitli modeller için Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13: Seviyesinde Panel Birim Kök Test Sonuçları

Model	Seviyesinde	
	Trend + Sabit	Sabit
Değişkenler	CIPS-testi	CIPS-testi
lngdp	-2.053	-1.744
lnun	-1.664	-1.244
lnmig	-2.109	-1.878
Kritik Değerler	%1 -2.88	%1 -2,38
	%5 -2.72	%5 -2,20
	%10 -2.63	%10 -2.11

Not: Gecikme sayısı, k=1, Schwarz-Bayesian Bilgi Kriterine (SBC) göre belirlenmiştir. CIPS için kritik değerler, Stata 15 programı tarafından önerilen kritik değerlerdir.

Tablo 13’te yer alan CIPS birim kök testi sonuçlarına göre, modelde yer alan lngdp, lnun ve lnmig değişkenlerine ilişkin hesaplanan CIPS istatistik değeri tablo kritik değerinden büyük

olmadığından tüm değişkenler için seviyesinde H_0 hipotezi red edilememiştir. Buna göre, lngdp, lnun ve lnmig değişkenleri seviyesinde durağan değildir. Bir diğer ifadeyle lngdp, lnun ve lnmig değişkenleri birim kök içermektedir.

Serilerin seviyesinde durağan olamamaları yani birim kök içermeleri nedeniyle serilerin farkları alınmış ve gerek sabitli gerekse sabitli ve trendli modeller için birim kök testleri tekrar yapılmıştır. Serilerin birinci farkı alındıktan sonra hesaplanan CIPS istatistiği sonuçları Tablo 14’de sunulmuştur. CIPS birim kök test sonuçlarına göre, modelde yer alan lngdp, lnun ve lnmig değişkenlerine ilişkin hesaplanan CIPS istatistik değerleri tablo kritik değerlerinden büyük olduğundan tüm seriler için seviyesinde H_0 hipotezi %1 seviyesinde red edilmiştir. Buna göre, lngdp, lnun ve lnmig serileri birinci farkında durağan olup birim kök içermemektedir.

Tablo 14: Birinci Farkında Panel Birim Kök Test Sonuçları

Model	1. Farkında	
	Trend + Sabit	Sabit
Değişkenler	CIPS-testi	CIPS-testi
lngdp	-2.917	-2.750
lnun	-3.227	-2.728
lnmig	-3.411	-3.390
Kritik Değerler	% 1 -2.88	% 1 -2,38
	%5 -2.72	%5 -2,20
	%10 -2.63	%10 -2.11

Not: Gecikme sayısı, k=1, Schwarz-Bayesian Bilgi Kriterine (SBC) göre belirlenmiştir. CIPS için kritik değerler, Stata 15 programı tarafından önerilen kritik değerlerdir.

Çalışmada kullanılan tüm seriler (lngdp, lnun ve lnmig) seviyesinde birim kök içermekte iken birinci farkları alındığında ise durağan hale gelmişlerdir. Serilerin birinci dereceden durağan oluşu değişkenler arası muhtemel eşbütünleşme ilişkisinin varlığının araştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle devam eden kısımda değişkenler arasında muhtemel eşbütünleşme ilişkileri analiz edilmiştir.

3.3.3. Homojenlik Testleri

Panel veri analizi kapsamında hesaplanacak eğim katsayılarının homojen olup olmadığını test etmek amacıyla Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen $\tilde{\Delta}$ (delta) testi kullanılmıştır.

$$\tilde{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1} \tilde{S} - k}{\sqrt{2k}} \right) \quad (8)$$

$$\tilde{\Delta}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1} \tilde{S} - E(\tilde{z}_{iT})}{\sqrt{Var(\tilde{z}_{iT})}} \right) \quad (9)$$

Pesaran ve Yamagata (2008) homojenlik testi kapsamında denklem 8 ve 9'da yer verilen delta istatistiği ve düzeltilmiş delta istatistikleri hesaplanmaktadır. Delta istatistiği büyük örneklem için daha doğru sonuçlar verirken, düzeltilmiş delta istatistiği ise küçük örneklem için daha doğru sonuçlar vermektedir.

Delta ve düzeltilmiş delta homojenlik testlerine ilişkin hipotezler aşağıdaki şekildedir:

H_0 = Eğim katsayıları homojendir

H_1 = Eğim katsayıları homojen değildir

Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin eğim katsayıları homojenlik test sonuçları Tablo 15'de sunulmuştur. Test sonuçlarına göre, gerek delta gerekse düzeltilmiş delta istatistikleri eğim katsayılarının homojen olduğunu gösteren H_0 hipotezini %1 seviyesinde güçlü bir şekilde reddetmektedir. Buna göre eğim katsayıları homojen değildir. Eğim katsayıları homojen olmadığı için uzun dönemli katsayıların hesaplanmasında heterojen sonuçlar elde etmeye olanak sağlayan eşbütünleşme tahmincileri kullanılmıştır.

Tablo 15: Eğim Katsayıları Homojenliği Testleri

Testler	İstatistik	Olasılık Değeri
$\tilde{\Delta}$	13.930	0.000
$\tilde{\Delta}_{adj}$	15.795	0.000

3.3.4. Eşbütünleşme Testi

Çalışmada kullanılan değişkenler arasında gerek yatay kesit bağımlılığın olması gerekse değişkenlere ilişkin hesaplanan eğim katsayılarının homojen olmaması nedeniyle Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından geliştirilen ikinci nesil eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Bu eşbütünleşme testini kullanmanın bir diğer gerekçesi ise çalışmada nispi olarak küçük zaman boyutuna sahip olunmasıdır.

Westerlund ve Edgerton (2007), McCoskey ve Kao (1998)'in Lagrange çarpanı testine dayanan bir panel eşbütünleşme testi (LM Bootstrap eşbütünleşme testi) önermişlerdir. Bu test yatay kesit

birimleri arasındaki bağımlılığı dikkate almakta ve küçük örneklem için iyi sonuçlar vermektedir (Westerlund ve Edgerton, 2007: 185).

Westerlund ve Edgerton (2007) eşbütünleşme testinde hipotezler aşağıdaki şekildedir:

$$H_0 = \sigma_i^2 = 0 \text{ tüm } i\text{'ler için seriler arasında eşbütünleşme vardır.}$$

$$H_1 = \sigma_i^2 > 0 \text{ bazı } i\text{'ler için seriler arasında eşbütünleşme yoktur.}$$

Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından geliştirilen LM Bootstrap eşbütünleşme test istatistiğinin hesaplanmasında aşağıdaki 10 numaralı denklem kullanılmaktadır.

$$LM_N^+ = \frac{1}{NT^2} \sum_{i=1}^N \omega_i^{-2} S_{it}^2 \quad (10)$$

10 numaralı denklemde S_{it} terimi z_{it} hata terimlerinin kısmi toplamını, $\hat{\omega}_i^2$ ise Δx_{it} 'ye bağlı u_{it} 'nin tahmini uzun dönem varyansını ifade etmektedir. Hesaplanan LM Bootstrap eşbütünleşme test istatistiğinin anlamlılığı değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olup olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre, LM Bootstrap eşbütünleşme testi için elde edilen istatistik değerine ilişkin bootstrap olasılık değeri 0.05'den küçükse H_0 hipotezi red edilir. Yani bazı ülkeler için seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığına karar verilir. Bootstrap olasılık değerinin 0.05'den büyük olması durumunda H_0 red edilemez ve tüm ülkeler için eşbütünleşme ilişkisinin olduğuna karar verilir.

Westerlund ve Edgerton (2007) LM Bootstrap eşbütünleşme test sonuçları Tablo 16'da sunulmuştur. Tablo 16'da yer alan sonuçlara göre, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğun öne süren H_0 hipotezi %1 seviyesinde güçlü bir biçimde red edilmiştir. Diğer bir deyişle, Westerlund ve Edgerton (2007) eşbütünleşme test sonuçları değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 16: LM Bootstrap Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Test Adı	İstatistik	Olasılık Değeri
LM Bootstrap	94.397	0.000

3.3.5. Değişkenlerin Katsayılarının Hesaplanması

Çalışmada kullanılan değişkenler arasında eşbütünlük bir ilişkinin çıkmaması nedeniyle değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğünün tespiti için değişken katsayıları Eberhardt ve Bond (2009), Eberhardt ve Teal (2011) tarafından geliştirilen “*genişletilmiş ortalama grup tahmincisi*” (AMG: Augmented Mean Group Estimator) yöntemi ile tahmin edilmiştir. AMG tahmincisini kullanmanın çok sayıda avantajı bulunmaktadır. Birinci olarak, AMG tahmincisi modelde kullanılan değişkenlerin durağanlık derecelerinin aynı olması şartını aramamaktadır. İkinci olarak AMG tahmincisinde değişkenlerin eşbütünlük olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Üçüncü olarak AMG tahmincisi yatay kesitler arasındaki bağımlılığı dikkate almamaktadır. Son olarak AMG tahmincisi kullanılarak her bir kesit (ülke) için farklı katsayılar tahmin edilebilme fırsatı sunulmaktadır (Eberhardt ve Bond, 2009: 4-6).

AMG tahmin yöntemi iki aşamadan oluşmakta olup aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Eberhardt ve Bond, 2009: 3):

$$\Delta y_{it} = b' \Delta x_{it} + \sum_{t=2}^T c_t \Delta D_t + e_{it} \quad \text{Birinci Aşama:} \quad (11)$$
$$c_t \equiv \dot{\mu}_t$$

$$y_{it} = \alpha_i + b_i' x_{it} + c_i t + d_i \dot{\mu}_t + e_{it} \quad \text{İkinci Aşama} \quad (12)$$
$$\hat{b}_{AMG} = N^{-1} \sum_i \hat{b}_i$$

11 numaralı denklem tarafından ifade edilen birinci aşama birinci farkı alınmış T-1 yıl kulla değişken içeren standart en küçük kareler denklemidir. Birinci aşamada yıl kulla değişkenleri $c_t \equiv \dot{\mu}_t$ olarak yeniden ifade edilmiştir. 12 numaralı denklem ile gösterilen ikinci aşamada ise yıl kulla değişkenlerinin yeniden adlandırıldığı $\dot{\mu}_t$ parametresi, N kadar ülkenin kendine özgü özelliklerini ifade etmek üzere regresyon denkleminde eklenmektedir. Ayrıca $\dot{\mu}_t$ parametresi, regresyon denklemini doğrusal forma getirmek için kullanılmaktadır.

Eberhardt ve Bond (2009) çalışmalarından elde ettikleri sonuçlara göre, yapmış oldukları Monte Karlo simülasyonlarından elde ettikleri sonuçlar modele $\dot{\mu}_t$ parametresinin dâhil edilmesinin sağlanmış olduğu avantajları şu şekilde ifade etmektedirler (Eberhardt ve Bond, 2009: 3): Birincisi, $\dot{\mu}_t$ parametresinin modele dahil edilmesiyle her bir kesit (ülke) için β_i veya $E(\beta_i)$ katsayısı

hesaplanabilmektedir. İkinci olarak model, çıktıları ve girdileri yönlendiren gözlemlenemeyen ortak faktörleri modelleyebilmektedir.

Çalışmada sunduğu avantajlardan dolayı AMG tahmincisi kullanılarak değişkenlere ilişkin katsayılar gerek 27 OECD ülkesinin geneli için gerekse her bir OECD ülkesi için ayrı ayrı tahmin edilmiştir. Panelin geneline ait AMG tahmincisinden elde edilen sonuçlar sabitli ve trendli model için Tablo 17’de ve sabitli model için Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 17: Sabitli ve Trendli Model AMG Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Olasılık değeri
lnun	-0.530	0.000
lngdp	-0.610	0.501
Sabit	0.099	0.984
Trend	0.007	0.591
Wald istatistiği	20.59	0.001

Tablo 17’de yer alan sabitli ve trendli AMG tahmin sonuçlarına göre, işsizlik oranı %1 anlamlılık seviyesinde göç üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Buna karşılık, kişi başına düşen gelirin katsayısı negatif olup istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ayrıca modelde yer alan trend istatistiksel olarak anlamsızdır. Modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu gösteren Wald istatistiği %1 seviyesinde anlamlı tespit edilmiştir. Tahmin edilen modelde trend değişkeninin anlamsız olması nedeniyle model, trend çıkarılarak tekrar tahmin edilmiş olup, tahmin sonuçları Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18: Sabitli Model AMG Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Olasılık değeri
lnun	-0.307	0.005
lngdp	1.054	0.001
Sabit	0.099	0.984
Wald istatistiği	13.60	0.001

Tablo 18’de yer alan sabitli model AMG tahmin sonuçlarına göre, işsizlik oranı göç üzerinde negatif ve %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Öte yandan, kişi başına düşen gelirin katsayısı pozitif olup %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrıca modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu gösteren Wald istatistiği %1 seviyesinde anlamlı tespit edilmiştir.

Çalışmada değişkenlerin doğal logaritması alınarak kullanıldığından elde edilen AMG katsayılarını esneklik olarak yorumlamak mümkündür. Bu sonuçlara göre, işsizlik oranında meydana

gelen %1'lik artış, OECD ülkelerinde bu ülkelere gelen göçü yaklaşık %0,3 azaltmaktadır. Yani OECD ülkelerinde olası işsizlik artışları, ilgili ülkelere olan göç akımlarını yavaşlatmaktadır. Diğer taraftan kişi başına düşen gelirin %1 oranında artması, OECD ülkelerine gelen göçü yaklaşık %1 oranında artırmaktadır. Bu bağlamda göç kararının verilmesinde OECD ülkelerinin gelir düzeylerinin önemli bir pozitif etken olduğu söylenebilir. Kısaca, OECD ülkelerinde yaşanacak refah artışlarına bağlı olarak gelecekte OECD ülkelerine göç akımlarının artması beklenebilir.

AMG tahmincisinin sunduğu olanaklar çerçevesinde işsizlik ve kişi başına düşen gelirin göç üzerindeki etkilerini gözlemlemek amacıyla sabitli model kullanılarak her bir OECD ülkesi için ayrı ayrı tahmin edilmiştir. Elde edilen ülke bazında AMG test sonuçları Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19: Ülke Bazında AMG Test Sonuçları

Ülke	Açıklayıcı Değişkenler	Katsayılar	Olasılık Değeri
Avustralya	lnun	-0.256	0.135
	lngdp	1.24	0.000
	Sabit	-1.136	0.698
Avusturya	lnun	0.964	0.002
	lngdp	1.758	0.025
	Sabit	-9.179	0.289
Belçika	lnun	-0.306	0.309
	lngdp	1.663	0.014
	Sabit	-5.958	0.379
Kanada	lnun	-0.435	0.026
	lngdp	-3.073	0.000
	Sabit	45.443	0.000
Çek Cumhuriyeti	lnun	-0.710	0.558
	lngdp	0.196	0.929
	Sabit	9.367	0.697
Danimarka	lnun	0.265	0.193
	lngdp	3.311	0.048
	Sabit	-25.886	0.148
Finlandiya	lnun	-0.310	0.650
	lngdp	1.387	0.474
	Sabit	-4.680	0.830
Fransa	lnun	-0.103	0.681
	lngdp	4.849	0.000
	Sabit	-38.912	0.000
Almanya	lnun	-1.377	0.000
	lngdp	-3.486	0.020
	Sabit	52.760	0.001
Macaristan	lnun	-0.142	0.364
	lngdp	-0.680	0.105
	Sabit	16.703	0.000
İzlanda	lnun	-0.704	0.000
	lngdp	4.241	0.000
	Sabit	-36.216	0.000

Tablo 19: (Devamı)

Ülke	Açıklayıcı Değişkenler	Katsayılar	Olasılık Değeri
İrlanda	lnun	-0.574	0.000
	lngdp	0.799	0.250
	Sabit	2.887	0.697
İtalya	lnun	-1.299	0.009
	lngdp	-1.437	0.600
	Sabit	30.100	0.309
Japonya	lnun	-1.929	0.001
	lngdp	-10.891	0.000
	Sabit	129.10	0.000
Kore	lnun	0.304	0.498
	lngdp	0.805	0.001
	Sabit	3.432	0.222
Lüksemburg	lnun	0.087	0.384
	lngdp	0.272	0.712
	Sabit	6.008	0.468
Meksika	lnun	1.369	0.003
	lngdp	4.684	0.053
	Sabit	-37.848	0.101
Hollanda	lnun	0.024	0.889
	lngdp	0.453	0.769
	Sabit	6.205	0.705
Yeni Zelanda	lnun	-0.103	0.607
	lngdp	-0.197	0.719
	Sabit	12.845	0.024
Norveç	lnun	-0.653	0.015
	lngdp	2.463	0.088
	Sabit	-15.874	0.320
Polonya	lnun	0.014	0.970
	lngdp	0.903	0.254
	Sabit	1.227	0.887
Portekiz	lnun	-0.538	0.046
	lngdp	2.551	0.649
	Sabit	-14.639	0.798
İspanya	lnun	-1.186	0.000
	lngdp	0.182	0.830
	Sabit	13.827	0.120
İsveç	lnun	-0.105	0.571
	lngdp	2.683	0.000
	Sabit	-17.504	0.010
Türkiye	lnun	-0.432	0.000
	lngdp	1.586	0.000
	Sabit	-5.321	0.165
Birleşik Krallık	lnun	-0.945	0.396
	lngdp	0.572	0.359
	Sabit	6.639	0.310
ABD	lnun	-0.258	0.126
	lngdp	-1.960	0.006
	Sabit	35.029	0.000

Her bir OECD ülkesi için ayrı ayrı elde edilen ve Tablo 19’da sunulan AMG tahmin sonuçlarını aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür. Beklentilere uygun olarak 10 OECD ülkesinde Kanada, Almanya, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Norveç, Portekiz, İspanya ve Türkiye’de işsizlik oranı değişkeninin katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir. Yani bu ülkelerde işsizlik oranlarındaki artış ülkeye gelen göçü azaltmaktadır. Avusturya ve Meksika’da ise işsizlik oranı değişkeni katsayısı pozitifdir. Bu sonuç, Avusturya ve Meksika’da işsizlik oranlarındaki artışın göçü teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Beklentilere uygun olmayan bu sonuç Meksika’nın göç alan değil göç veren bir ülke olması Avusturya’nın ise katı göç yasalarının bir sonucu olabilir. Dolayısıyla bu ülkelerde işsizlik oranlarındaki artışın yerel işgücünün göçüne neden olduğu ve göç edenlerin yerine diğer ülkelerden bu ülkelere doğru göç akımı yaratmış olabileceği şeklinde açıklanabilir. Öte yandan analize konu olan 15 ülkede işsizlik oranı ile göç arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Kişi başına düşen gelir ile göç arasındaki ilişkiye ülke düzeyinde bakıldığında benzer şekilde her bir ülke için farklı sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre, beklentilere uygun olarak Avusturya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, İzlanda, Kore, Meksika, Norveç, İsveç ve Türkiye’de kişi başına düşen gelir değişkeni katsayısı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani bu ülkelerde meydana gelen bir refah artışı ülkeye gelen göçü arttırmaktadır. Buna karşılık, Kanada, Almanya, Japonya ve ABD’de kişi başına düşen gelir değişkeni katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamlı tespit edilmiştir. Bu sonuç, Kanada, Almanya, Japonya ve ABD’de meydana gelen bir refah artışının bu ülkelere yönelen göçü azalttığını ortaya koymaktadır. Japonya dışarıda tutulduğunda bu ülkeler dünyada en fazla göç alan ülkeler olup alınan göçler bir dizi prosedür gerektirmektedir. Dolayısıyla refah artışı ile beraber bu ülkelere yönelen göçler katı göçmenlik yasaları ile kısıtlandığı için refah artışının göçleri yavaşlattığı tahmin edilmektedir. Ayrıca bu ülkelerde göçler, hükümetler tarafından daha önceden belirlenen kotalar dâhilinde düzenlendiğinden işgücü piyasasındaki ve refah seviyesindeki gelişmelere bağlı olarak hükümetlerin alınacak göçleri belirlemesi elde edilen sonuç üzerinde etkili olmuş olabilir. Son olarak yukarıda ifade edilen ülkelerin dışında kalan 12 ülkede ise kişi başına düşen gelir ile göç arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç tarihi oldukça eski olmakla birlikte göçlerin belirleyicilerini tüm yönleriyle ortaya koyan bir teori henüz geliştirilememiştir. Sosyologlar, coğrafyacılar, politikacılar ve iktisatçılar göçün belirleyicilerinin neler olduğu konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Göç hareketlerini açıklayan ilk teori olma özelliğine sahip coğrafyacı Ravenstein (1885) göçü, doğa bilimlerine uyarlamaya çalışmakta ve göçlerin belirleyicilerinin tesadüfî değil belirli kanunlar çerçevesinde gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Buna göre, göçlerin arkasında yatan temel unsur coğrafi olup bireylerin genel kısa mesafeli yerlere göç edeceğini, göçün kırsal kesimden büyük ticaret merkezlerine doğru olacağını, kırsalda yaşayanların kentte yaşayanlara kıyasla daha fazla göç edeceğini ve benzer şekilde kadınların erkeklere kıyasla daha fazla göç edeceğini ileri sürmektedir. Ravenstein (1885) göç teorisi sadece iç göçü açıklaması ve açıklamalarını doğa kanunlarına uyarlaması nedeniyle eleştirilse de sonraki yıllarda çok sayıda göç teorisinin geliştirilmesine de ön ayak olduğu açıktır.

Ravenstein (1885) göç teorisindeki uzaklık unsurunu Newton'un çekim yasasına uyarlayarak göçü açıklayan bir diğer göç teorisi Zipf (1946) tarafından ortaya atılmıştır. Zipf (1946) Newton'un çekim yasasından yola çıkarak göçün ülkeler arasındaki uzaklık ile ters orantılı ülkelerin nüfus büyüklükleri ile doğru orantılı olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre, ülkeler arasındaki uzaklık arttıkça göç akımları da yavaşlayacaktır. Teori göçün arkasında yatan sosyolojik, psikolojik faktörleri dışarıda tutup göçü sadece ülkeler arasındaki uzaklık farklılıklarına indirmediği için eleştirilmektedir.

Göçün belirleyicilerini açıklamak amacıyla ortaya atılan ve literatürde sıklıkla başvurulmuş bir diğer yaklaşım "itme" ve "çekme" faktörlerine vurgu yapmakta olup Lee (1966) tarafından geliştirilmiştir. Lee (1966)'ya göre, ülkelere özgü faktörlerin bir kısmı bireyleri göç etmeye iterken bir kısım faktörler göç etmek isteyen bireyleri kendisine çekmek için cazip koşullar sunmaktadır. Ancak bu iten ve çeken faktörler herkes için aynı olmayıp bireyden bireye değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla göç olayı bireyin iten faktörler ve çeken faktörler karşısında vermiş olduğu kararın bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Teori demografik, çevresel ve ekonomik faktörlerin göçe sebep olduğunu varsaydığı ve diğer sosyal, politik ve kurumsal faktörleri dışladığı için eleştirilmektedir.

Göçü sosyolojik faktörlerle açıklayan Stouffer (1940)'e göre, belirli bir mesafeye göç edenlerin sayısı, bu mesafedeki fırsatların sayısı ile doğru orantılı ve kesişen fırsatların sayısı ile ters orantılıdır. Stouffer (1940), Ravenstein (1885)'den farklı olarak göç ile uzaklık arasındaki ilişkiye değil göç ile fırsatlar arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Diğer göç teorilerinde olduğu gibi Stouffer (1940) göç teorisi de göçe sadece sosyolojik açıdan bakmakta dolayısıyla göçün altında yatan diğer etmenleri

dışlamaktadır. Göç olayına sosyolojik açıdan bakan bir diğer yaklaşım Petersen (1958) tarafından ortaya atılmıştır. Petersen (1958) göçleri ilkel, zorunlu, yönlendirilmiş, serbest ve kitlesel göç şeklinde sınıflandırmak suretiyle genel göç teorisini geliştirmeye çalışmıştır. Petersen (1958) göç teorisi itme ve çekme teorisi gibi birkaç teoride öne sürülen unsurları birleştirmeye çalışsa da göçü tüm yönleriyle ortaya koyamadığı için eleştirilmektedir.

Göçlerin belirleyicilerin neler olduğu konusundaki tartışmalara iktisatçılar da ilgisiz kalmamış ve göçlerin belirleyicilerine ilişkin bir dizi teori geliştirmişlerdir. Hatta göçlerin belirleyicilerine ilişkin ilk kanıtların iktisat biliminin kurucusu Adam Smith'in 1776'da yayınladığı ünlü eseri "Milletlerin Zenginliği" adlı kitapta olduğu göze çarpmaktadır. Ancak göçün iktisadi belirleyicilerine ilişkin ilk kapsamlı yaklaşım 1950'li yıllarda geliştirilmiş olup literatürde Neoklasik göç teorisi olarak bilinmektedir. Daha sonraki yıllarda Neoklasik göç teorisinin temel varsayımlarının güncel gerçeklerle uyummadığını ileri süren ve Neoklasik göç teorisini geliştiren/tamamlayan çok sayıda göç teorisi ortaya atılmıştır. İktisadi anlamda göç teorileri esas itibarıyla üç soruya cevap aramaktadırlar: Neden göç ediliyor? Kim göç ediyor? Göçün kaynak ve hedef ülkeye olan etkileri nelerdir? Bu sorulara verilen yanıtlar teoriden teoriye değişmekte ve yukarıda ana hatlarıyla özetlenen göç teorilerinde olduğu gibi iktisadi açıdan olaya bakan göç teorileri de göçün belirleyicilerine ilişkin tüm etmenlerin neler olduğunu ortaya koymaktan uzak kalmaktadır.

Göç teorilerinin yanı sıra bu teorilerin istatistiklere yansımalarının ne düzeyde olduğunu tespit etmek amacıyla dünyada ve OECD ülkelerindeki göç istatistikleri incelenmiştir. Bu istatistiklere göre, dünyada göç stoku miktarı 1990 yılında 153 milyon iken bu rakam 2000, 2010 ve 2017 yıllarında sırasıyla 173 milyon, 220 milyon ve 258 milyon kişiye çıkmıştır. 2000-2017 döneminde göç stoku en fazla artan bölgeler sırasıyla Afrika, Asya ve Okyanusya iken göç stoku en az artan bölgeler ise sırasıyla Avrupa ve Kuzey Amerika olmuştur.

Göç stoku gelir grupları açısından incelendiğinde yüksek gelirli ülkelerdeki göç stoku 1990 yılında 75 milyon iken bu rakam 2000, 2010 ve 2017 yıllarında sırasıyla 100 milyon, 142 milyon ve 165 milyon kişiye çıkmıştır. Yani 2017 yılı itibarıyla dünya göç stokunun yaklaşık %64'ü yüksek gelirli ülkelerde yaşamakta iken %31'lik kısmı orta gelirli ülkelerde ve %4'lük kısmı düşük gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Bu istatistikler ülkelerin gelir seviyelerinin göç için önemli bir çekme faktörü konumunda olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, dünyada gelişmiş ülkelerin nispeten sermaye zengin ülke olmaları ve daha fazla işgücüne ihtiyaç duymalarından kaynaklanmaktadır. Bu istatistiki bilgi ampirik analizin motivasyonunu oluşturan temel faktörlerden biri olmuş ve istatistiki bilgiler ampirik analizle test edilmiştir. Bölgelere göre göç istatistikleri incelendiğinde ise dikkat çeken bir diğer bulgu 2017 yılı itibarıyla Asya ve Afrika bölgesi dışarıda tutulduğunda kadınların erkeklere kıyasla daha fazla göç ettiğinin tespit edilmesidir. Bu sonuç, Ravenstein (1885)'in kadınlar erkeklere göre daha fazla göç eder şeklindeki göç kanununu destekler niteliktedir.

Göçün arakasında yatan etmenlerin farklı olması ve ortaya atılan göç teorilerinin göçün sadece bir veya birkaç yönünü açıklaması nedeniyle günümüzde hala göçün belirleyicilerini tüm yönleriyle ortaya koyan bir teori geliştirilememiştir. Teorik olarak ortaya çıkan bu durum ilgili alandaki ampirik analizlere de yansımış ve literatürde göçün belirleyicileri farklı şekillerde analiz edilmiştir. Örneğin, Lewer ve Berg (2008), Ortega ve Peri (2009) ve Kim ve Cohen (2010), Ravenstein (1885) ve Zipf (1946) göç teorisinden hareketle çekim modelini kullanarak göçün coğrafik ve kültürel belirleyicilerini analiz etmişlerdir. Öte yandan Borjas (2001), Bonin (2005) ve Steinhardt (2011), göçlerin işgücü piyasası üzerindeki etkilerini analiz ederken, Shan vd. (1999), Morley (2006), Islam (2007) ve Boubtane (2013) göç ile makroekonomik göstergeler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkileri ile nedensellik ilişkilerini test etmişlerdir. Bu çalışmada da göç ile makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir.

İktisatçılar açısından bir üretim faktörü olan göçmenler özellikle işgücü açığı olan ülke ekonomileri için büyük önem taşımaktadır. Göçmenlerin sahip olduğu farklı bilgi ve beceriler üretim sürecinde ev sahibi ülke için son derece değerli olsa da ev sahibi ülkenin işgücü tarafından işini kaybedeceği ya da ücretleri düşüreceği endişesiyle bu durum farklı değerlendirilebilmektedir. Beklentiler göçün gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru yönelmesi şeklinde olsa da her bireyin göç kararını etkileyen iten ve çeken faktörler ile göç maliyetlerinin farklı olması nedeniyle bu durum her zaman gerçekleşmeyebilir. Bu nedenle ülkelere özgü iten ve çeken faktörlerin tespiti son derece önemlidir.

Göçün iten ve çeken makroekonomik göstergelerini test etmek amacıyla bu çalışmada göç, işsizlik ve kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkiler 2000-2016 döneminde panel veri analiz yöntemi kullanılarak test edilmiştir. Dünyada en fazla göç alan ülkelerin de aralarında bulunduğu 27 OECD ülkesinde göçü iten ve göçü çeken temel iki makroekonomik göstergenin göç üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Bu amaçla çalışmada öncelikle göç, işsizlik ve kişi başına düşen gelir serilerinin yatay kesit bağımlılık gösterip göstermediklerine sapması düzeltilmiş LM testi kullanılarak bakılmıştır. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığın tespit edilmesiyle birlikte serilerin birim kök içerip içermediği ikinci nesil birim kök testlerinden CIPS testi kullanılarak analiz edilmiştir. Gerek seriler arasında yatay kesit bağımlılığın tespiti gerekse serilerin birinci dereceden durağan olmaları nedeniyle eşbütünleşme testleri yapılmış ve ikinci nesil eşbütünleşme testlerinden LM bootstrap testi kullanılmıştır. Seriler arasında eşbütünleşik bir ilişkinin çıkmaması nedeniyle seriler arasındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğünün tespiti AMG yöntemi ile tahmin edilmiştir.

Yapılan analiz sonucunda elde edilen sonuçlara göre, işsizlik oranı göç üzerinde %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkiye sahiptir. Öte yandan, kişi başına düşen gelirin katsayısı pozitif olup %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Çalışmada değişkenlerin doğal logaritması alınarak kullanıldığından elde edilen AMG katsayılarını aşağıdaki şekilde esneklik olarak yorumlamak mümkündür. Analiz sonuçlarına göre, işsizlik oranında meydana gelen %1'lik

artış, OECD ülkelerinde bu ülkelere gelen göçü yaklaşık %0,3 azaltmaktadır. Bu bağlamda OECD ülkelerinde olası işsizlik artışları, ilgili ülkelere göç akımlarını yavaşlatmaktadır. Diğer taraftan kişi başına düşen gelirin %1 oranında artması, OECD ülkelerine gelen göçü yaklaşık %1 oranında artırmaktadır. Bu sonuçtan yola çıkarak göç kararının verilmesinde OECD ülkelerinin gelir düzeylerinin önemli bir pozitif etken olduğu söylenebilir. Kısaca OECD ülkelerinde yaşanacak refah artışlarına bağlı olarak gelecekte OECD ülkelerine göç akımlarının artması beklenebilir. Çünkü analiz sonuçları OECD ülkelerinde işsizlik oranlarının itici faktör, refah seviyesinin ise çekici faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bireysel ülke örnekleme için yapılan tahmin sonuçları göç, işsizlik ve gelir seviyesi arasındaki bu ilişkinin her bir ülkenin göç politikasının farklı olmasından dolayı tüm ülkeler için aynı olmadığını ortaya koymaktadır.

Çalışmadan elde edilen bu sonuçlar: 1) Ravenstein'in teorisinde olduğu gibi göçün belli kanunlar çerçevesinde bir ülkeden diğerine gitmediğini her ülkenin kendine özgü koşullarının göç akımlarını etkilediğini ortaya koymaktadır. 2) İşgücü açığını kapatmak için göç almak veya ülkesine yönelen göç akımlarının olumsuz etkilerinden kurtulmak için tek reçetenin bulunmadığını göstermektedir. Sonuç olarak göç olayı, coğrafik, sosyolojik, psikolojik vb. çok sayıda faktör tarafından belirlenen bir olgu olduğundan göçle ilgili olarak politika uygulayıcılarının ülkelere özgü bireysel özellikleri dikkate alarak politika geliştirmeleri önem arz etmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akwawua, Siaw ve Pooler, James A. (2000), "An Intervening Opportunities Model of U.S. Interstate Migration Flows", **Geography Research Forum**, 20, 33-51.
- Baltagi, B. H. ve Pesaran, M. H. (2007), "Heterogeneity and cross section Dependence in Panel Data Models: Theory and Applications", **Journal of Applied Econometrics**, 22, 229-232.
- Bijak, Jakub (2006), "Forecasting International Migration: Selected Theories, Models and Methods", CEFMR Working Paper, 4/2006
- Bodvarsson, Ö. B. ve Van den Berg, H. (2009), **The Economics of Immigration: Theory and Policy**, Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Bonin, Holger (2005), "Wage and Employment Effects of Immigration to Germany: Evidence from a Skill Group Approach" IZA DP No. 1875.
- Borjas, G. J. (1989), "Immigrant and Emigrant Earnings: A Longitudinal Study", **Economic Inquiry**, 27(1), 21-37.
- Borjas, George J. (1990), **Friends or Strangers: The Impact of Immigration on the US**, Economy, Basic Books, New York.
- Borjas, George J. (2001), "Does Immigration Grease the Wheels of the Labor Market?", **Brookings Papers on Economic Activity**, 32(1), 69-134.
- Boubtane, Ekrame vd. (2013), "Immigration, Unemployment and GDP in the Host Country: Bootstrap Panel Granger Causality Analysis on OECD Countries, **Economic Modelling**, 33, 261-269.
- Bove, Vincenzo ve Elia, Leandro (2017), "Migration, Diversity, and Economic Growth", **World Development**, 89, 227-239.
- Brettell, C. B. ve Hollifield, J. F. (2015), **Migration Theory: Talking Across Disciplines**, 3rd Ed., New York and London, Routledge.
- Breusch, P. S. ve Pagan, A. R. (1980), "The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics", **Review of Economic Studies**, 11(7), 239-253.
- Çağlayan, S. (2006), "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17, 67-91.
- Castles, Stephen vd. (1998), **The Age of Migration International Population Movements in the Modern World**, 5th Ed., Palgrave Macmillan, New York.

- Castles, Stephen ve Miller, Mark J. (1998), **The Age of Migration International Population Movements in the Modern World**, 2th Ed., Macmillan Press Ltd., London.
- Di Maria, Corrado ve Lazarova, Emiliya A. (2012), "Migration, Human Capital Formation, and Growth: An Empirical Investigation", **World Development**, 40(5), 938-955.
- Docquier, Frédéric vd. (2011a), "Emigration and Democracy", IZA Discussion Paper, No: 5496.
- Docquier, Frédéric vd. (2011b), "The Labor Market Effects of Immigration and Emigration in OECD Countries", IZA Discussion Paper, No: 6258.
- Dustmann, Christian vd. (2005), "The Impact of Immigration on the British Labor Market", **The Economic Journal**, 115(507), 324-341.
- Eberhardt, M. ve Teal, F. (2011), "Econometrics for Grumblers: A New look at the Literature on Cross-Country Growth Empirics", **Journal of Economic Surveys**, 25(1), 109-155.
- Eberhardt, Markus ve Stephen Bond (2009), "Cross-section Dependence in Nonstationary Panel Models: A Novel Estimator", **MPRA (Munich Personal RePEc Archive)**, Paper No: 17692.
- Eberhardt, Markus ve Teal Francis (2011), "Econometrics for Grumblers: A New Look at the Literature on Cross-country Growth Empirics", **Journal of Economic Surveys**, 25, 109-155.
- Grogger, J. ve Hanson, G. H. (2011), "Income Maximization and the Selection and Sorting of International Migrants", **Journal of Development Economics**, 95, 42-57.
- Hagen-Zanker, Jessica (2008), "Why do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature", Working Paper, MGSOG/2008/WP002.
- Harris, John R. ve Todaro, Michael P. (1970), "Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis", **The American Economic Review**, 60(1), 126-142.
- Islam, Asadul (2007), "Immigration Unemployment Relationship: The Evidence from Canada", **Australian Economic Papers**, March, 52-66.
- Jean, Sebastien ve Jimenez, Miguel (2011), "The Unemployment Impact of Immigration in OECD Countries", **European Journal of Political Economy**, 27, 241-256.
- Karemera, D., vd. (2000), "A Gravity Model Analysis of International Migration to North America", **Applied Economics**, 32(13), 1745-1755.
- Kim, Keuntae ve Cohen, Joel E. (2010), "Determinants of International Migration Flows to and from Industrialized Countries: A Panel Data Approach Beyond Gravity", **International Migration Review**, 44(4), 899- 932.
- Kurekova, Lucia (2011), "Theories of Migration: Conceptual Review and Empirical Testing in the Context of the EU East-West flows", **Interdisciplinary conference on Migration, Economic Change, Social Challenge**, University College London, April 6-9.

- Lee, E.S. (1966), "A Theory of Migration", **Demography**, 3(1), 47-55.
- Lewer, Joshua J. ve Berg, Hendrik Van den, (2008), "A Gravity Model of Immigration", **Economics Letters**, 99, 164-167.
- Lewis, W.A. (1954), "Economic Development with Unlimited Supplies of Labor", **The Manchester School**, 22(2), 139-191.
- Longhi, S., vd. (2010), "Joint Impacts of Immigration on Wages and Employment: Review and Meta-Analysis", **Journal of Geographical Systems**, 12(4), 355-387.
- Massey, Douglas S. vd. (1993), "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", **Population and Development Review**, 19(3), 431-466.
- Massey, Douglas S. vd. (1994), "An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case", **Population and Development Review**, 20(4), 699-751.
- Mayda, Anna M. (2007), "International Migration: A Panel Data Analysis of the Determinants of Bilateral Flows", Discussion Paper Series, CDP No 07/07.
- McCoskey, S. ve Kao, C. (1998) "A Residual-based Test of the null of Cointegration in Panel Data", **Econometric Reviews**, 17 (1), 57-84.
- Morley, Bruce (2006), "Causality Between Economic Growth and Immigration: An ARDL Bounds Testing Approach", **Economics Letters, Elsevier**, 90(1), 72-76.
- Nazlıoğlu, Şaban (2010), **Makro İktisat Politikalarının Tarım Sektörü Üzerindeki Etkileri: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Karşılaştırma**, Yayınlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Neumayer, E. (2005), "Bogus Refugees? The Determinants of Asylum Migration to Western Europe", **International Studies Quarterly**, 49, 389-409.
- OECD (2018), International Migration Outlook, OECD Publishing, Paris.
- OECD International Migration Database, <http://www.oecd.org/migration/mig/oecdmigrationdatabases.htm> (Erişim Tarihi: 25.07.2019)
- Ortaylı, İlber (2006), "Genel Göç Olgusu", **Uluslararası Göç Sempozyumu**, İstanbul Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul.
- Ortega, Francesc ve Peri, Giovanni (2009), "The Causes and Effects of International Migrations: Evidence from OECD Countries 1980-2005", NBER Working Paper Series, Working Paper 14833.
- Ortega, Javier ve Verdugo, Gregory (2014) "The Impact of Immigration on the French Labor Market: Why so different?", **Labor Economics**, 29(C), 14-27.
- Özcan, E. (2016), "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme", **İş ve Hayat**, 2(4), 183-215.

- Özer, İnan (2004), **Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme**, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Öztaş, Cemal ve Zengin, Eyüp (2006), “Göç ve Azerbaycan’da Bir İnsanlık Dramı Olarak Mülteciler Sorunu”, **Uluslararası Göç Sempozyumu**, İstanbul Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul.
- Özyakışır, D. (2013), **Göç-Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama**, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Pesaran, Hashem M. (2004), “General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence Panels”, CESifo Working Paper Series No: 1229, IZA Discussion Paper No: 1240.
- Pesaran, Hashem M. (2007), “A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence”, **Journal of Applied Econometrics**, 22 (2), 265-312.
- Pesaran, M. Hashem ve Yamagata, T. (2008), “Testing Slope Homogeneity in Large Panels”, **Journal of Econometrics**, 142 (1), 50-93.
- Pesaran, M. Hashem, vd. (2008), “A Bias-Adjusted LM Test for Error Cross-Section Independence”, **Econometrics Journal**, 11, 105-127.
- Petersen, William (1958), “A General Typology of Migration”, **American Sociological Review**, 23(3), 256-266.
- Piore, Michael J. (2008), **Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies**, Cambridge University Press, UK.
- Pischke, Jörn-Steffen ve Velling, Johannes (1997), “Employment Effects of Immigration to Germany: An Analysis Based on Local Labor Markets”, **The Review of Economics and Statistics**, 79(4) 594-604.
- Ravenstein, E. G. (1885), “The Laws of Migration”, **Journal of the Statistical Society**, 48(2), 167-235.
- Şenocak, Selin (2006), “Fransa ve Göç Olgusu”, **Uluslararası Göç Sempozyumu**, İstanbul Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul.
- Sert, Deniz Şenol (2016), “Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Ed.), **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, 3. Baskı içinde (29-47), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Shan Jordan (1999), “Immigration and Unemployment: New Evidence from Australia and New Zealand”, **International Review of Applied Economics**, 13(2), 253-260.
- Sjaastad, Larry A. (1962), “The Costs and Returns of Human Migration”, **Investment in Human Beings**, Journal of Political Economy, 70(5), 80-93.
- Smith, A. (1776), **An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations**, Second Edition, London.
- Stark, Oded (1991), **The Migration of Labor**, Basil Blackwell, Oxford.

Steinhardt, Max Friedrich (2011), “The Wage Impact of Immigration in Germany-New Evidence for Skill Groups and Occupations”, **The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy**, 11(1), 1-33.

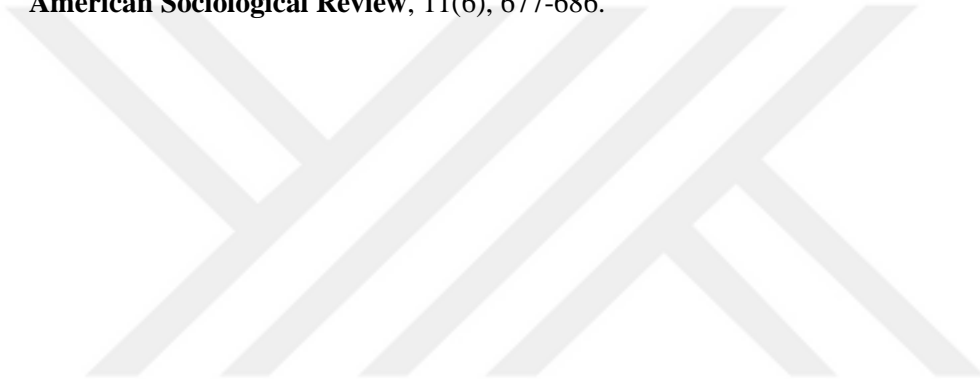
Stouffer, Samuel A. (1940), “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”, **American Sociological Review**, 5(6), 845-867.

UN (2015), International Migration Report 2015.

UN (2017), International Migration Report 2017.

Westerlund, Joakim ve Edgerton, David (2007), “A Panel Bootstrap Cointegration Test”, **Economic Letters**, 97(3), 185-190.

Zipf, George Kingsley (1946), “The P_1P_2/D Hypothesis: On the Intercity Movement of Persons”, **American Sociological Review**, 11(6), 677-686.

ÖZGEÇMİŞ

Gamze ARTAN, 01.07.1986 tarihinde Trabzon İlinde doğdu. 1997 yılında Akçaabat Merkez İlkokulu'nu; 2000 yılında Sivas Selçuk İlköğretim Okulu'nu; 2003 yılında Sivas Kongre Lisesi'ni bitirdi. 2010 yılında Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, İstatistik Bölümü'nden mezun oldu. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Bölümü'nde yüksek lisans programına başladı. 11.10.2013 tarihinden beri Vakıflar Bankası Trabzon Şubesinde Uzman Yardımcısı olarak göreve yapmaktadır.

ARTAN evli olup iki çocuğa sahip olup, iyi derecede İngilizce bilmektedir.